

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

**Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки
та стратегічних комунікацій**

Центр стратегічних комунікацій

Кафедра стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики

**КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА:
ЛІНГВІСТИКА, ПРАВО,
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА**

*Матеріали XIII Всеукраїнської наукової конференції
молодих учених, студентів та курсантів
(м. Київ, 10 квітня 2022 року)*

**Київ
2022**

УДК 316.472.4:355.45(075)

*Рекомендовано до друку кафедрою
стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики
Центру стратегічних комунікацій ННІ ІБ СК
Національної академії Служби безпеки України
(протокол № 7 від 21 вересня 2022 року)*

Редакційна колегія: *А. М. Черняк*, доктор юридичних наук, професор; *О. В. Акульшин*; *Л. Ф. Компанцева*, докторка філологічних наук, професорка, заслужена працівниця освіти; *О. С. Снитко*, докторка філологічних наук, професорка; *Н. В. Слухай*, докторка філологічних наук, професорка; *О. О. Бондаренко*, кандидат філологічних наук, доцент; *Л. В. Юдко*, кандидатка філологічних наук, доцентка; *В. О. Думанська*

Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека : матер. XIII Всеукр. наук. конф. молодих учених, студентів та курсантів (м. Київ, 10 квітня 2022 р.). – Київ : НА СБУ, 2022. – 204 с.

До збірника увійшли матеріали XIII Всеукраїнської конференції молодих учених, студентів та курсантів «Комунікативні стратегії сучасного інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека», присвяченої актуальним проблемам лінгвістики, стратегічних комунікацій, інформаційної безпеки, правознавства, зокрема розглядаються такі питання: сучасний комунікативний простір як об'єкт міждисциплінарних досліджень; лінгвістика і право; комунікативні технології в забезпеченні інформаційної безпеки; комунікативний вимір гібридної війни; дискурсивний портрет сучасного фахівця сектору безпеки і оборони; комунікативні практики в інтернеті; гендерний вимір інформаційної безпеки тощо. Матеріали збірника надійшли до редакційної колегії до початку повномасштабного вторгнення рф.

Запропонований збірник матеріалів буде корисним для здобувачів вищої освіти, аспірантів, наукових співробітників.

Автори несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, галузевої термінології, власних імен та інших відомостей.

УДК 316.472.4:355.45(075)

© Національна академія
Служби безпеки України, 2022
© Кафедра стратегічних комунікацій
та прикладної лінгвістики, 2022

ЗМІСТ

Передмова.....	7
----------------	---

ДОПОВІДІ ВИКЛАДАЧІВ І НАУКОВЦІВ

<i>Андрошук О., Фаріон О., Грінченко В.</i> Вдосконалення спільної інтегрованої моделі аналізу ризиків держав-членів ЄС CIRAM 2.0.	8
<i>Андрусішин Ю.</i> Психологічні передумови ефективного поширення інформації у межах реалізації стратегічних комунікацій.....	10
<i>Бабій Ю., Завидович В.</i> Впровадження гендерних принципів в освітній процес сектору безпеки і оборони України	14
<i>Бобир Ю.</i> Безпекова діяльність у контексті дослідження безпекового дискурсу	17
<i>Богуславець А., Лавриненко Н., Лисенко С.</i> Аксіологічні тенденції формування та розвитку національної стійкості у контексті комунікативних стратегій інформаційного суспільства	22
<i>Думанська В., Гаврилюк Ю.</i> Гендерний вимір стратегічних комунікацій: мовленнєвий аспект.....	26
<i>Іванов О.</i> Історичні наративи російської пропаганди: сутність і особливості нівелювання.....	29
<i>Іванова Н.</i> Психологічна складова проактивного забезпечення стратегічних комунікацій.....	34
<i>Ієрусалимов В.</i> Гендерні загрози для чоловічого цивільного населення: аспекти російсько-української війни 2022 року.....	39
<i>Макогончук Н.</i> Роль пропаганди в медіа та соцмережах	43
<i>Монастирьова Л.</i> Технологічний дискурс як новий тип об'єктивації соціальної поведінки.....	45
<i>Невмержицький С.</i> Служба безпеки України в системі забезпечення інформаційної безпеки з протидії організованій злочинності	50
<i>Паливода О.</i> Психологічні аспекти аналізу інформації в сучасному суспільстві	53

Стрельбіцький М., Мазур В., Олексієнко Б. Удосконалення системи стратегічних комунікацій Державної прикордонної служби України та закономірності її розвитку на основі євроатлантичних принципів і підходів	59
Торічний В., Бурмака А. Інформаційні ресурси Державної прикордонної служби України як механізм забезпечення державної безпеки	63
Шум О. Презентація в навчальному процесі як засіб ефективного формування комунікативних навичок.....	65
Царук А. Важливість удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності Державної прикордонної служби України в контексті євроінтеграції.....	69
Чумак О.М., Чумак О.І. Здатність до ефективної комунікації як складова лідерського потенціалу керівника структурного підрозділу	72
Шевко Д. Дискурс як метод аналізу російської гібридної агресії.....	78
Штоквиш О., Євженко Є. Можливості постмодерністської методології у дослідженні феномену гібридної війни	84

СТАТТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Архипова А., Лимар А. Окремі аспекти національної стійкості у зміцненні інформаційної безпеки держави.....	88
Біда Т., Старинець Р. Мовна безпека як складова національної безпеки.....	91
Блащук С. Формування комунікативних зв'язків як складова комунікативної стратегії діяльності інститутів сектору безпеки і оборони	94
Буяльська В. Протидія розповсюдженню наркокрамниць в чат-ботах телеграму.....	96
Водолазський Я. Лідерські здібності працівників поліції у системі стратегічних комунікацій	99
Дідовець Я. The Importance of Information Security in Business	101
Дубова Є. Формування національної стійкості як один з ключових напрямів забезпечення інформаційної безпеки держави.....	103
Дяків А. Виклики та загрози інформаційній безпеці України.....	104

<i>Дячук Л.</i> Роль інформаційно-психологічного протиборства у забезпеченні національної стійкості.....	106
<i>Зінченко Ю.</i> Складові системи забезпечення інформаційної безпеки (на прикладі агенцій Великої Британії та Європейського Союзу)	108
<i>Калашник В.</i> The Linguistic War as a Component of Hybrid....	112
<i>Каспров В., Степанчук М.</i> Лінгвістичний аспект інформаційної компоненти гібридної війни.....	114
<i>Колесник А.</i> The Role of Political Communication Strategies in a State.....	117
<i>Корчуганов С.</i> Психологічні характеристики лідера сучасності	120
<i>Крисун І.</i> Взаємодія суспільних інститутів та органів сектору безпеки і оборони у сфері охорони державного кордону	123
<i>Крумкач В.</i> Особливості впровадження стратегічних комунікацій у діяльність безпекових і державних інституцій.....	125
<i>Кулик І.</i> Сучасне інформаційне суспільство: інформаційна безпека та публічне управління.....	128
<i>Кучеров Б.</i> Безпека діяльності журналістів в Україні: роль Служби безпеки України	131
<i>Ломакіна І.</i> Гендер у системі військової освіти.....	134
<i>Маленко Б.</i> Формування національної стійкості як один з ключових напрямів забезпечення інформаційної безпеки держави.....	135
<i>Мельник С.</i> Національна стійкість як інструмент протидії в гібридній війні.....	137
<i>Мельошина О.</i> Інформаційні операції у контексті російської збройної агресії проти України	141
<i>Музика Н., Коноваленко Є.</i> Інформаційні виклики сучасності	143
<i>Назарін Ю.</i> Інформаційно-аналітичне забезпечення Діяльності зі стратегічних комунікацій	144
<i>Наконечний Д.</i> Вербальні ознаки маніпуляції у текстах інформаційно-психологічного впливу	147
<i>Олійник А.</i> Форми, види, способи здійснення стратегічних комунікацій.....	149
<i>Остаповська Д., Солодка О.</i> Інформаційні виклики державній і глобальній безпеці	153

Паукова О. Особливості перекладу українською мовою текстів військового спрямування (на прикладі перекладу статті «Das Institut für Strategie und Sicherheitspolitik (ISS)»)	157
Прокопенко А. Забезпечення національної стійкості: досвід США та Ізраїлю для українських реалій.....	160
Руднік К. Гібридна війна – війна четвертого покоління.....	166
Саган Р. Гібридна війна в інформаційну епоху	170
Саміленко І. Значення національної безпеки держави в розбудові національної стійкості	171
Сащук С. Осмислення окремих питань гібридної війни	176
Снігур Г. Гендерне питання як інструмент маніпулювання у сучасному суспільстві	178
Сокол Т. «Community Policing» as a Model of Police Communication with the Public.....	182
Соцка Н. Формування національної стійкості як один з ключових напрямів забезпечення інформаційної безпеки держави.....	185
Туяхова Ю. Перешкоди в організаційних комунікаціях.....	188
Франчук Ю. Інформаційна безпека: загрози, виклики та фактори впливу на неї	189
Шевчук В. Гендерний аспект використання ідіом в інтернет-комунікації.....	194
Шелест Я. Стратегічні комунікації у протидії дезінформації	197
Шикаренко М. Інформаційні виклики державній і глобальній безпеці	200

ПЕРЕДМОВА

10 квітня 2022 року в Національній академії Служби безпеки України мала відбутися XIII Всеукраїнська конференція молодих вчених «Комунікативні стратегії сучасного інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека». Кожного року конференція збирала представників майже всіх військових освітніх закладів України, запрошувалися цікаві лектори, проводилися креативні майстер-класи.

Але в цьому році в Україну прийшла війна ... У авторів цього збірника почалося зовсім інше, не пов'язане з наукою життя: одні достроково закінчили навчання і виконують свої професійні обов'язки в різних куточках нашої держави, інші зі зброєю в руках захищають країну на передовій.

Наука – це завжди зброя, а українська наука сьогодні на практиці доводить свою спроможність. З цих причин редакційна колегія вирішила видати збірник матеріалів XIII Всеукраїнської конференції молодих вчених. Статті збірника переважно поступили в редакцію до війни, окремі мають прогностичний характер – у них визначаються маркери сьогоденного конфлікту і пропонуються проактивні методи реагування. Цей збірник є своєрідним вододілом між українською наукою довоєною і часів війни.

У цьому виданні всі іменування росії подані з маленької літери – так наша наукова спільнота демонструє своє ставлення до агресора. В умовах війни маленька літера на позначення ворога стає нормою.

Війна закінчиться, і на традиційну XIV Всеукраїнську конференцію «Комунікативні стратегії сучасного інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека» зберуться молоді вчені-захисники Вітчизни, і ділитися ми будемо унікальним українським досвідом протидії російській навалі.

Дякуємо, молодим науковцям-захисникам України!

Редакційна колегія

ДОПОВІДІ ВИКЛАДАЧІВ І НАУКОВЦІВ

Андрошук О.

доктор технічних наук, професор,
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Фаріон О.,

доктор військових наук, доцент,
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Грінченко В.

Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ВДОСКОНАЛЕННЯ СПІЛЬНОЇ ІНТЕГРОВАНОЇ МОДЕЛІ АНАЛІЗУ РИЗИКІВ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС CIRAM 2.0.

В умовах постійних змін в економічному, соціальному й політичному житті країни будь-якій діяльності (чи то окремої людини, чи то підприємства (установи, організації) притаманні ознаки ризиковості. Оскільки діяльність сама по собі вже передбачає певний рух, ймовірну зміну його вектору за рахунок щоденного ухвалення рішень, то існує певний ризик відхилення від бажаного / очікуваного результату. Зростання частоти виникнення, модифікації та масштабів негативного прояву ризикових ситуацій зумовлюють необхідність ґрунтовного вивчення проблеми оцінювання ризиків державними установами та організаціями.

Важливим кроком вперед у розвитку системи аналізу ризиків Державної прикордонної служби стало розроблення оновленої Інструкції з проведення аналізу ризиків в Державній прикордонній служби України (далі – ДПСУ) [1]. Інструкція визначає ключові механізми (методологію) проведення аналізу ризиків у сфері безпеки державного кордону і ґрунтуються на кращих практиках ДПСУ та засадах оновленої Спільної інтегрованої моделі аналізу ризиків держав – членів ЄС CIRAM 2.0 [2].

Метою дослідження є позиціонування підходів щодо оцінювання ризиків у ДПСУ.

Відповідно до [2] метою аналізу ризиків є отримання інформації, що дозволяє приймати управлінські рішення для зниження та мінімізації ризиків у сфері безпеки державного кордону в умовах обмежених ресурсів і можливостей. На нашу думку, метою аналізу ризиків є отримання інформації, що дозволяє приймати управлінські рішення стосовно досягнення цілей організації. На це вказує визначення ризику, що подано у [3].

Сам аналіз ризику відповідно до [2] здійснюється на підставі:

- визначення зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на загрозу;
- ідентифікації та оцінювання загрози в контексті її масштабу та ймовірності реалізації;
- оцінювання уразливості системи охорони державного кордону;
- оцінювання впливу загрози, тобто наслідків її дії.

На нашу думку, аналізу ризиків повинне передувати вивчення системи управління організації, основу якого складає управлінське рішення.

На підставі результатів кількісної та якісної характеристик визначаються такі рівні загрози, уразливості та впливу – незначний, помірний, високий.

Залежно від результатів проведення аналізу ризиків встановлюються такі рівні ризиків:

- низький – за незначних рівнях загрози, уразливості та впливу;
- помірний – за незначного або помірного рівня впливу, коли рівень загрози переважає рівень уразливості;
- допустимий – за низького або помірного рівня впливу, коли рівень уразливості відповідає рівню загрози;
- високий – за помірного або високого рівня впливу, коли рівень уразливості переважає рівень загрози;
- критичний – за високих рівнів загрози, уразливості та впливу.

При опрацюванні профілів ризиків враховуються пропозиції відповідних структурних підрозділів адміністрації ДПСУ, інших правоохоронних органів (Служби безпеки України, Національної поліції України, Державної міграційної служби України, Державної фіскальної служби України) у межах їхніх ком-

петенції та представництва Міжнародної організації з міграції в Україні.

Тобто підхід щодо оцінювання ризиків, що описано у [1; 2], базується на якісних вихідних даних. При цьому не надається чітка методика оперування цими даними.

Авторами пропонується застосування теорії нечітких множин та теорії нечіткого логічного виводу для оцінювання ризиків.

Література

1. Інструкція з проведення аналізу ризиків у Державній прикордонній службі України, затверджена Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11.12.2017 р. № 1007. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0091-18#Text>.

2. Загальна інтегрована модель аналізу ризиків CIRAM 2.0. Варшава : FRONTEX, 2012. 52 с.

3. Національний стандарт України. Керування ризиком : словник термінів (ISO Guide 73:2009, SDT) ДСТУ ISO Guide 73:2013. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 17 с.

4. Андрощук О.С. Інформаційні технології інтелектуалізації підтримки прийняття рішень в діяльності Державної прикордонної служби України : монографія. Хмельницький : Вид-во Нац. академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2011. 222 с.

Андрусишин Ю.

кандидат психологічних наук,
провідний науковий співробітник
наукової лабораторії центру стратегічних комунікацій,
Національна академія СБ України, м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОГО ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ У МЕЖАХ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Безпекова ситуація у сучасному світі характеризується значною динамічністю та низкою ускладнень, що спричиняють нові виклики та загрози як міжнародній безпеці загалом, так і захищеності України зокрема. Зазначене стосується, передусім, інформаційної сфери: діяльності сучасних медіа, моніторингу інформаційного середовища, здійснення зовнішніх та внутрішніх комунікацій тощо. Перегляд ролі інформаційної складової

у межах реалізації стратегічних комунікацій у таких умовах обумовлений викликами часу, насамперед збройною агресією РФ проти України, ускладненою епідеміологічною ситуацією через пандемію COVID-19, що здійснюють значний вплив на вітчизняний та світовий інформаційний простір.

Зазначене у сукупності із інтенсивним розвитком соціальних мереж, прогресивними можливостями віртуальної реальності та посиленням ролі й впливовості інтернетних ЗМІ створює сприятливе середовище для здійснення масових маніпуляцій, пропаганди, дезінформації, що актуалізує важливість консолідації зусиль безпекових та інших державних інституцій у напрямку протидії прихованому впливу на масову свідомість шляхом реалізації дієвих стратегічних комунікацій.

Інформація на сьогодні вважається стратегічним ресурсом і навіть зброєю, що продукується, розповсюджується і споживається сучасним соціумом. Відтак, виокремлення психологічних передумов поширення інформації є вкрай важливим для розбудови та ефективного функціонування системи стратегічних комунікацій, що і складає мету цієї публікації.

На сьогодні передовий досвід та сучасні підходи до здійснення ефективної комунікативної взаємодії розроблені НАТО, у межах якого стратегічні комунікації розглядаються як інтеграція комунікативних спроможностей та завдань в інформаційній сфері з метою вивчення та формування інформаційного середовища задля підтримки стратегічної мети та завдань [2]. При цьому, дієві стратегічні комунікації мають транслювати загалом цілісний підхід до зазначеного процесу, який заснований на цінностях й інтересах та охоплює усі зусилля, спрямовані на задоволення певних інформаційних потреб.

У межах реалізації стратегічних комунікацій поширення інформації та її донесення до цільової аудиторії може відбуватися через використання різноманітних стратегій, наприклад [1]:

- стратегії інформування – передбачає поширення неупередженої достовірної інформації з нейтральним і максимально об'єктивним представленням фактів;

- стратегії сприяння – має на меті, окрім поширення інформації, також надання цільовій аудиторії практичних рекомендацій і забезпечення допоміжними ресурсами, які дають змогу реалізувати певні дії;

– стратегії переконання – апелюють до емоцій і переживань цільової аудиторії та завжди містять певний заклик до дій або спонукання до конкретної поведінки;

– стратегії впливу – реалізуються через використання погроз та покарань або обіцянок та винагород з метою досягнення швидких результатів в аспекті схилення цільової аудиторії до бажаної поведінки.

Вироблення будь-якої комунікативної стратегії та її використання передбачає не тільки уміння ефективно формувати інформаційний продукт як основу комунікативної взаємодії, а й обізнаність щодо особливостей цільової аудиторії та передумов успішної реалізації обраної стратегії.

Зокрема, слід ураховувати, що пошук інформації в інтересах реалізації стратегічних комунікацій здійснюється насамперед для виявлення найбільш впливових наративів, що переважають в інформаційному просторі. Їх аналіз, у свою чергу, сприяє виробленню оптимальних і релевантних меседжів для реалізації відповідної комунікативної стратегії. Ефективність впливу зазначених меседжів визначається видом інформації, техніками її розповсюдження залежно від контекстуальних і культурних реалій, зокрема і емоційних станів та настроїв, що переважають серед цільової аудиторії.

До того ж, щоб уникнути негативних наслідків маніпулятивного впливу доцільно ураховувати основні психологічні передумови ефективного поширення інформації у межах реалізації стратегічних комунікацій, зокрема:

– доносити необхідну інформацію різним цільовим аудиторіям в зручній та звичній для певних соціальних груп способ (безпосередньо, через класичні засоби масової інформації (друковані, телебачення), у соцмережах, на новинних сайтах/порталах тощо);

– повідомляти достовірну інформацію із застосуванням нейтральних мовних конструкцій, яку можна легко перевірити у відкритому інформаційному просторі;

– не перевантажувати інформацію елементами емоційного забарвлення та складними мовними конструкціями;

– конструктивно застосовувати креолізацію текстової інформації, тобто не супроводжувати її ілюстраціями, які викликають негативні емоції та відразу, а також уникати використання образотворчих компонентів, які здійснюють істотний деструктивний вплив на інтерпретацію інформації.

Відтак, здійснення стратегічних комунікацій, особливо у кризових ситуаціях, має вибудовуватись на декількох ключових аспектах, а саме [3]: по-перше, це наявність меседжу та скоординованого процесу його поширення, тобто розуміння, що саме необхідно сказати, яка ваша історія і як ви будете її розповідати, оскільки поширення неузгоджених, протирічних меседжів є найбільшою помилкою, яку можна зробити у цьому процесі; по-друге, це наявність скоординованого механізму та мережі комунікації ще до початку кризової ситуації, тобто впровадження проактивного підходу, за якого у разі виникнення кризи буде можливість задіяти необхідні комунікативні стратегії у повному обсязі й найкоротші терміни; по-третє, це підтримка постійної поінформованості, що також уособлює проактивність і дає змогу забезпечити єдність й злагодженість комунікації та попередити виникнення інформаційного вакууму у випадку виникнення кризової ситуації.

Таким чином, підсумовуючи викладений матеріал, слід підкреслити, що запорукою розбудови та ефективного функціонування системи стратегічних комунікацій є виокремлення та врахування психологічних передумов поширення інформації. Зокрема, донесення меседжів до цільової аудиторії може відбуватися через використання різноманітних стратегій (наприклад, інформування, сприяння, переконання, впливу тощо), що передбачають наявність якісного інформаційного продукту та розуміння особливостей цільової аудиторії та передумов успішної реалізації обраної стратегії.

Урахування психологічних передумов поширення інформації та ключових аспектів, на яких має вибудовуватись ефективна реалізація конструктивних комунікативних стратегій, сприятиме розбудові консолідованих комунікативних спроможностей безпекових інституцій та інших державних структур, зокрема через надання достовірної своєчасної інформації, протидію поширенню фейків, дезінформації та пропаганди, розширення обізнаності про засоби і технології критичного аналізу інформаційного простору.

Література

1. Іванова Н.Г., Андрусишин Ю.І., Паливода О.О., Печенюк С.І. Психологічні аспекти пошуку та аналізу інформації у межах реалізації стратегічних комунікацій : практикум. Київ : НА СБ України, 2021. 104 с.

2. About Strategic Communications. *NATO Strategic Communications Centre of Excellence website*, 2022.
URL : https://stratcomcoe.org/about_us/about-strategic-communications/1.

3. NATO Military Policy on Strategic Communications (MILITARY DECISION ON MC 0628), 2017. 26 p.

Бабій Ю.
доктор технічних наук,
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький
Завидович В.
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
м. Хмельницький

ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ПРИНЦИПІВ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Впровадження гендерної рівності у сектор безпеки і оборони є актуальною проблемою сьогодення. Послідовна увага громадських організацій, міжнародних інституцій та донорів до проблеми дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків сприяли суттєвому прогресу у цій сфері. Рівний правовий статус та рівні можливості жінок і чоловіків є актуальним й, водночас, складним питанням. Його вирішення потребує системної й кропіткої роботи.

Важливу роль у цій справі відіграє гендерна освіта [1-4]. Загалом, вона розуміється як значима гуманітарна складова безпеки суспільного життя й є реально продуктивною силою, оскільки через виховання та просвітництво можна сприяти реконструкції патріархальних стереотипів й руйнації міфів, що склалися й культивуються упродовж століть в українському суспільстві. Варто зауважити, що імплементація гендерної складової до сучасної освіти, посилення національних механізмів забезпечення рівних прав та можливостей для усіх суб'єктів освітнього процесу є невід'ємним елементом розбудови демократичного українського суспільства й свідченням дотримання фундаментальних принципів свободи, рівноправності і толерантності.

Важливі аспекти процесу формування гендерної рівності у сфері освіти та визначення шляхів її інтегрування висвітлено в роботах таких вітчизняних вчених, як О. Волобуєва, С. Ганаба, О. Гончаренко, Л. Кобелянська, К. Левченко, О. Левченко, О. Масалітіна, В. Мірошніченко, О. Стрельник та ін.

Метою статті є визначення на основі аналізу узагальнень проявів гендерної нерівності та гендерних стереотипів у сфері вищої освіти України, пріоритетних напрямів реалізації гендерної політики у зазначеній сфері.

Беручи до уваги кількість жінок у сфері освіти, то здається, що освіта – це таке собі «жіноче царство». Вища школа України загалом характеризується горизонтальною сегрегацією, тобто наявністю «чоловічих» та «жіночих» галузей, спеціальностей, напрямків тощо. Крім горизонтальної, в українській вищій школі присутня також і вертикальна сегрегація, тобто зменшення частки жінок на вищих професійних щаблях, при чому це стосується як адміністративної сфери, так і науково-викладацької. Здобуття наукових ступенів і вчених звань, що є основними кроками у викладацькій кар'єрі, супроводжується зменшенням частки жінок на кожному наступному щаблі. Так, за нашими даними, серед викладачів, що мають ступінь бакалавра, жінки складають 76 %, магістра – 69 %, жінок-кандидаток наук – 43 %, а докторок – 33 %.

Наявність гендерної нерівності у сфері вищої освіти сьогодні є нагальною проблемою суспільства загалом. І якщо на теренах України вирішення цієї проблематики має дещо формалізоване значення, сформоване більш на теоретичних постулатах її вирішення, то в зарубіжних країнах, зокрема Німеччині, Великобританії та Франції, програми усунення гендерних протиріч у сфері вищої освіти реалізуються вже протягом тривалого часу.

Хибною є думка, що риторика гендерних питань прирівнюється до захисту тієї чи іншої суспільної групи або дотримання нею привілеїв, натомість проблема гендерної рівності стосується усього суспільства.

У вищих військових навчальних закладах гендерне інтегрування часто розглядають як непріоритетне, при цьому управлінський персонал часто не має мінімальної гендерної компетентності. В результаті це виливається у недостатню політичну волю та економічну підтримку, а політика гендерної рівності залишається периферійною. пропозиції щодо розширення нав-

чальної програми та створення нових гендерних курсів, як правило, сприймаються як небажане втручання у справи інститутів, факультетів і кафедр та як неприйнятна реформа в певних галузях, особливо у військовій сфері. Основні реформи значною мірою обмежуються змінами у кадровій політиці (прийомом більшої кількості жінок на військову службу та збільшення кількості курсанток та слухачок, замість розвитку гендерної компетентності викладачів та включення гендерних питань у навчальні програми).

Наявні у суспільстві гендерні стереотипи відображаються, наприклад, у внутрішній управлінській та організаційній практиці наукових установ і закладів вищої освіти, освітній діяльності, наповнюваності педагогічного, науково-педагогічного складу.

Наразі рівень обізнаності українців щодо гендерної рівності, вимог українського законодавства та подолання гендерних стереотипів, на жаль, залишають бажати кращого.

Розвиток державної гендерної політики в усіх сферах вимагає посилення експертного і освітянського потенціалу з високим рівнем гендерної компетентності. Для цього необхідно забезпечити не лише доступ до знань про гендерну проблематику, а й розвиток навичок подання інформації в різних аудиторіях, вміння долати бар'єри несприйняття, побудовані на стереотипах.

Працювати над змінами в правоохоронній системі, не беручи до уваги гендерну перспективу, призведе до втрати потенціалу реформування правоохоронної системи та досягнення нею європейських стандартів.

Література

1. Бестік М. Посібник щодо самооцінки з гендерних питань для поліції, збройних сил та сектору правосуддя. Женева, 2011. 52 с.
2. Жінки. Мир. Безпека : інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців сектору безпеки. Київ, 2017. 264 с.
3. Камінська Н. Забезпечення гендерної рівності. Київ : КНТ, 2019. 229 с.
4. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. Київ : Основи, 2017. 256 с.

БЕЗПЕКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКОВОГО ДИСКУРСУ

Поняття *безпекова діяльність*, як і *безпековий дискурс*, відносно недавно з'явилися в україномовному науковому дискурсі, відображаючи актуалізацію у світовій гуманітарній науці безпекової проблематики, про що свідчить зокрема виокремлення нового наукового напрямку, який досліджує безпекову сферу життєдіяльності людини – безпекознавства (англ. *securitology*).

У світлі цієї тенденції у лінгвістичній науці набувають актуальності дослідження безпекового дискурсу (англ. *the discourse of security / security discourse*), який донедавна не відокремлювали від політичного. Ґрунтовне дослідження цього дискурсу, що спирається на лінгвістичні методи, а саме науково-теоретичний метод, що поєднує інтуїтивний, ручний аналіз, властивий критичному дискурс-аналізу з машинним обробленням текстів, напрацьованою корпусною лінгвістикою, здійснили британські лінгвісти М.Н. Макдональд і Д. Хантер. В їх роботі «The Discourse of Security» подано «опис дискурсивної конструкції безпеки у окремий історичний період у особливих національних і транснаціональних локаціях» [9, р. VI].

Проте до цього часу безпековий дискурс не розглядався як дискурс інституційний. Залежність специфіки безпекового дискурсу від сутності та змісту професійної діяльності органів безпеки зумовлює актуальність дослідження видів діяльності, щодо яких останнім часом у наукових роботах застосовують термін *безпекова діяльність*.

Мета статті – на основі аналізу сучасних досліджень у галузі безпекознавства й текстів безпекового дискурсу з'ясувати сутність та зміст *безпекової діяльності* як складової інститутів безпеки у контексті її впливу на інституційні характеристики безпекового дискурсу; вказати, в яких сферах цей вид діяльності й відповідно дискурсу реалізується.

Оскільки інституційний дискурс – це взаємодія комунікантів у рамках суспільних інститутів, що передбачає виконання ними «обмеженого кола ролей, обумовлених статусно-

рольовими правилами поведінки, спорідненими моделями суспільних та фахових знань, а також особливим видом комунікативних стратегій і тактик» [5, с. 39-40], особливості суспільних інститутів відображаються в дискурсі й відповідно в текстах, які його представляють. Відтак характеристики безпекового дискурсу як інституційного залежать від ознак інститутів безпеки як суспільних інститутів. Оскільки основною функцією кожного інституту є задоволення суспільних потреб [2], метою існування інститутів безпеки є задоволення потреби людини і суспільства в безпеці, їх захист від різних видів загроз. Інститутам безпеки властиві всі складові суспільних інститутів [3], а саме: 1) відповідний рівень суспільної свідомості, що характеризується наявністю специфічних знань про сутність безпеки та шляхи її досягнення; 2) специфічні, спрямовані на забезпечення безпеки види діяльності, що в сукупності формують безпекову діяльність; 3) система характерних відносин між людьми; 4) стійкий комплекс формальних і неформальних правил, норм та інших регуляторів, що взаємоузгоджують форми діяльності й відносин між людьми у відповідній системі соціальних ролей та статусів; 5) специфічна мережа організацій, закладів та установ – органів безпеки.

Отже, безпекова діяльність є однією із складових інститутів безпеки, що визначають специфіку безпекового дискурсу як інституційного.

Термін *безпекова діяльність* в українськомовному дискурсі переважно застосовується у дослідженнях корпоративної безпеки. Автором цього терміну вважається В.І. Франчук, який разом зі своїми послідовниками, досліджуючи особливості забезпечення безпеки підприємств, дав йому визначення як діяльності, спрямованої «на протидію загрозам, відновлення діяльності з метою захисту корпоративних інтересів, збереження цілісності процесів чи системи на основі засвоєння та розвитку безпекової культури» [8, с. 155].

У тому ж дослідницькому контексті В.І. Фостяк уточнив це визначення, трактуючи безпекову діяльність підприємства як діяльність «у співпраці із зовнішніми суб'єктами безпеки для забезпечення власної динамічної стійкості функціонування та формування безпечних умов розвитку через захищеність від зовнішніх і внутрішніх загроз та мінімізацію ризиків» [7, с. 115].

Близьким до розуміння сутності безпекової діяльності є визначення поняття *оперативної діяльності* Служби безпеки України, сформульоване Ю. Найдьон. На думку дослідниці, сутність оперативної діяльності, яку вона називає основним видом діяльності цієї спецслужби, полягає в завчасному виявленні «шляхом негласного використання спеціальних, передбачених законом сил і засобів потенційних загроз суверенітету, конституційному ладу, територіальній цілісності, економічному, науково-технічному та оборонному потенціалу України, законним інтересам держави та правам громадян, особливо розвідувального та терористичного характеру» [6, с. 205] та недопущенні трансформації потенційних загроз безпеці в реальні. Іншими словами, оперативна діяльність Служби безпеки України передбачає виявлення, попередження та припинення протиправної діяльності (розвідувально-підривної, терористичної тощо), а також усунення причин та умов, що сприяють реалізації злочинних посягань на безпеку держави.

Спираючись на ці визначення, можна сказати, що ключовими в безпековій діяльності є два процеси: завчасне виявлення загроз безпеці певного об'єкта та здійснення комплексу заходів для протидії цим загрозам з метою збереження такого стану об'єкта, що дає йому можливість «нормально існувати та розвиватися» [1, с. 50]. Безпекова діяльність, на нашу думку, – це діяльність, спрямована на виявлення загроз безпеці певного об'єкта та протидію їм. Виявлення загроз передбачає здійснення інформаційно-аналітичних заходів, процес протидії загрозам – організацію і реалізацію системних заходів, метою яких є насамперед запобігти впливу загрозливих чинників на безпеку об'єкта, або припинити їх дію, або нейтралізувати шкоду, завдану об'єктові дією цих чинників. Превентивна спрямованість безпекової діяльності є однією з основних її характеристик. Зважаючи на це, комунікація в безпековій сфері нерідко передбачає закритість для сторонніх осіб, конфіденційність або кодованість, адже розголошення інформації про запобіжні заходи може звести нанівець їх ефективність.

Безпекова діяльність не є гомогенною. Дослідники цілком слушно зауважують, що за змістом вона має комплексний характер [4; 8], й зокрема виділяють в її структурі такі складові механізми (види діяльності): 1) механізми попередження загроз до початку їх виникнення або реалізації; 2) механізми виявлення

загроз; 3) механізми ліквідації загроз; 4) механізми відновлення діяльності, стану об'єкта та відшкодування збитків [8, с. 156].

На нашу думку, змістову характеристику безпекової діяльності необхідно уточнити, виділивши такі компоненти: 1) інформаційний, що передбачає збирання інформації щодо наявності загроз безпеці об'єкта; 2) аналітичний, що передбачає аналіз зібраної інформації; 3) організаційний, що передбачає розроблення й планування комплексу заходів (операцій), спрямованих на протидію загрозам; 4) оперативний, що передбачає безпосередню реалізацію комплексу заходів (операцій), спрямованих на протидію загрозам.

Ці види діяльності переплетені між собою й практично не виключають один одного. Так, збирання інформації обов'язково включає аналітичну складову, оскільки здійснюється за певним планом, розробленим як результат аналізу ситуації, а також може включати оперативну складову, коли збирання інформації здійснюється агентурним способом або із застосуванням оперативно-технічних засобів.

Специфіка безпекового дискурсу залежить також від сфер здійснення безпекової діяльності. Безпекова діяльність реалізується в національній, міжнародній і корпоративній сферах. У національній сфері її здійснюють органи, що входять до сектору безпеки держави й завданням яких є забезпечення її національної безпеки відповідно до їх компетенції, у міжнародній сфері – наднаціональні, міжнародні безпекові організації, у корпоративній – органи, що опікуються безпекою підприємств, організацій, інституцій.

Отже, безпекова діяльність – це діяльність, спрямована на виявлення загроз безпеці певного об'єкта та протидію їм. За змістом вона має комплексний характер й складається з інформаційного, аналітичного, організаційного та оперативного компонентів. Основними сферами здійснення безпекової діяльності й функціонування безпекового дискурсу на професійному рівні є національна, міжнародна і корпоративна сфери безпеки.

Безпекова діяльність є одним з факторів, що впливає на безпековий дискурс, й розуміння її специфіки дозволяє у подальшому описати інституційні характеристики цього дискурсу, насамперед ролі, що виконують учасники спілкування, і мовленнєві ситуації, в яких відбувається професійна комунікація в

безпековій сфері, а також визначити галузі функціонування фахової мови, яка забезпечує цю комунікацію.

Література

1. Безпека національна. *Філософський енциклопедичний словник* / В.І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 49-50.
2. Дворецька Г.В. Соціологія : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2002. 472 с. URL : <http://politics.ellib.org.ua/pages-2985.html>.
3. Інститути соціальні. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 242-243.
4. Копитко М.І., Ільків Ю.І. Основи безпекової діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Вчені записки університету «КРОК»*, 2020. № 4 (60). С. 195-201. DOI : 10.31732/2663-2209-2020-60-195-201.
5. Маслова Т.Б. Типологія наукового дискурсу в сучасній мовознавчій парадигмі. *Англістика та американістика*, 2013. Вип. 10. С. 39-43. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/234437927.pdf>.
6. Найдьон Ю. Теоретико-правові засади визначення оперативної діяльності Служби безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*, 2017. № 9. С. 202-206. URL : <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/9/42.pdf>.
7. Фостяк В.І. Безпекова діяльність та безпековий потенціал підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*, 2018. № 3(202). С. 114-119. DOI : 10.5281/zenodo.1245576.
8. Франчук В.І., Пригунов П.Я., Мельник С.І. Безпекова діяльність системний підхід. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 2017. № 1. С. 154-163.
9. MacDonald M.N., Hunter D. *The Discourse of Security: Language, Illiberalism and Governmentality*. Palgrave Macmillan, 2019. XVI. 337 p. DOI : 10.1007/978-3-319-97193-3.

Богуславець А.

кандидат психологічних наук, старший дослідник,
Воєнно-дипломатична академія
імені Євгенія Березняка, м. Київ

Лавриненко Н.

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Воєнно-дипломатична академія
імені Євгенія Березняка, м. Київ

Лисенко С.

кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
Воєнно-дипломатична академія
імені Євгенія Березняка, м. Київ

АКСІОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ У КОНТЕКСТІ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасних геополітичних умовах особливої актуальності набувають дослідження з питань розвитку системи національної стійкості у сфері національної безпеки і оборони як одного з трендових напрямів забезпечення саме інформаційної безпеки держави. З огляду на це у концепції однією з основних проблем, які потребують розв'язання на методологічному рівні є недостатній рівень розвитку системи забезпечення кібербезпеки, що не дозволяє гарантувати стійкість національних інформаційних ресурсів [1, с. 5]. До того ж наявні геополітичні тенденції впливають на галузь вищої освіти, що свідчить про актуальність певного коригування професійної підготовки майбутніх фахівців сектору безпеки і оборони (СБіО), оскільки вони повинні не лише засвоїти та вміти застосовувати здобуті знання, вміння та навички, добувати і використовувати нову інформацію в умовах гібридної війни, розгорнутою російською федерацією, але й мати супремальний рівень психологічної стійкості, одного з важливих елементів національної стійкості [1-4].

Мета статті – ретроспекція результатів практичних досліджень для визначення концептуальних підходів щодо формування та розвитку національної стійкості та її елементів, у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців СБіО.

Розвиток системи національної стійкості – одне з пріоритетних завдань національної безпеки, оборони і освіти України у контексті забезпечення інформаційної безпеки держави для протидії загрозам гібридного типу. Це обумовлено необхідністю забезпечення готовності держави, суспільства й особистості до релевантного реагування на широкий спектр загроз різного походження, а також безперервністю основних процесів у державі та навколо неї [1; 3; 4].

Розроблення та реалізація комплексних стратегічних і тактичних рішень у цій сфері потребує належного наукового обґрунтування, у першу чергу – визначення поняттєвого апарату та основних елементів системи національної стійкості. Національну безпеку розуміємо як реакцію суб'єкта на зовнішні впливи та здатність адаптуватися без втрати функціональності. Національна стійкість – це здатність соціально-психологічної системи забезпечувати сталий розвиток, захищеність національних цінностей, реалізацію державних, суспільних і особистісних інтересів, спроможність адаптуватися до змін безпекового середовища, зовнішніх впливів та швидко відновлюватися до необхідної рівноваги після екзистенційної ситуації, тобто національна стійкість має бути резильєнтною системою [1; 5]. У цьому контексті необхідно додати, що загроза національній стійкості – це розрив соціально-психологічних зв'язків та взаємодії всередині соціальної системи між особистістю, суспільством і державними інституціями, що має деструктивні наслідки для забезпечення інформаційної, а загалом і національної безпеки держави та реалізації її національних інтересів.

Зазначені теоретичні положення стали підґрунтям анкетування майбутніх фахівців СБіО щодо розуміння ними поняття *національна стійкість*, визначення її основних елементів та номенклатури національних особливостей, що, на їх думку, найбільше впливають на рівень формування та розвитку системи національної стійкості. Враховуючи, що концепція забезпечення національної стійкості передбачає впровадження критеріїв оцінювання її базових елементів, фахівці пропонують як аналітичний інструмент Індекс SCORE (англ. *The Social Cohesion and Reconciliation*) та індекс NS (виділення і групування низки чинників доцільних для оцінювання) [1, с. 6]. Проведення досліджень у рамках визначення індексів NS дає змогу отримати досить широкий спектр інформації, що може бути використана

військовими закладами вищої освіти для забезпечення та коригування професійної підготовки майбутніх фахівців СБіО.

На першому етапі дослідження проаналізовано розуміння респондентами поняття *національна стійкість*. Отримані відмінності у визначенні цього поняття виявилися незначними: сутність поняття *національна стійкість* визначається ними як «здатність успішно протистояти кроссекторальним загрозам, зберігаючи при цьому недоторканими суспільно-національні цінності». Погоджуючись в цілому з думкою респондентів щодо визначення національної стійкості, слід зауважити, що запропонована характеристика є узагальненою і не повною мірою розкриває її характеристики. Особливо це стосується адаптивності системи національної стійкості, що дозволяє їй пристосуватися до постійного впливу інформаційних загроз і швидкоплинних змін безпекового середовища, безперервно функціонувати незалежно від кризових умов та швидко відновлюватись до необхідної рівноваги. Далі, виходячи із системного комплексного розуміння національної стійкості, респонденти проранжували її елементи. На підставі поєднання результатів теоретико-методологічних і практичних досліджень отримали їх сумарний розподіл за індексом NS.

В оцінках респондентів щодо важливості елементів національної стійкості спостерігаються певні розбіжності. Так, економічну і політичну складові національної стійкості майже половина респондентів вважають найвагомішими для розвитку системи національної стійкості, більше третини – достатньо важомими, хоча майже п'ята їх частина політичну складову визначає як п'яту за вагомістю.

Респонденти продемонстрували розуміння концепту національної стійкості та свідомість вибору вагомих елементів її системи. Натомість, майже для половини з них більш вагомими є психологічна складова національної стійкості та соціальні цінності. Слід зауважити, що в США та Ізраїлі приділяють значну увагу не лише інформаційним, а й психологічним аспектам розвитку системи національної стійкості, що спрямовано на зниження рівня тривожності, підвищення рівня суспільної стійкості до деструктивних інформаційних і комунікаційних впливів, а отже і вразливості від прямих і непрямих загроз. Так, приблизно п'ята частина респондентів вважає інформаційну складову національної стійкості та кібербезпеку другими за вагомістю, а воєнну – найвагомішою.

До таких самих висновків дійшли й науковці, які зазначають, що на розуміння особистостями поняття *національна стійкість* впливає не лише індивідуальне осмислення основних загроз інформаційній безпеці, а й низка політичних і психологічних аспектів. Таким чином, навіть за подібних базових умов на розвиток системи національної стійкості накладаються певні національні особливості. Інтегрально-емпіричний аналіз результатів опитування свідчить, що переважна більшість респондентів вважає, що максимальний вплив на рівень формування та розвитку системи національної стійкості спричиняють: історичні, мультилінгвальні, культурно-освітнянські та етнопсихологічні особливості, а релігійні – мінімальний вплив.

У європейських країнах робиться акцент на підвищенні рівня обізнаності суб'єктів освітнього процесу, зокрема майбутніх фахівців СБіО щодо актуальних інформаційних загроз та ефективних механізмів протидії їм, що сприятиме формуванню у здобувачів освіти належної безпекової культури, підвищенню рівня самоорганізації у протидії гібридним впливам.

Отримані результати демонструють достатньо високий рівень узагальнених показників щодо можливостей формування та розвитку системи національної стійкості. З'ясовано ступінь розуміння респондентами змісту та сутності поняття *національна стійкість*, визначено ключові елементи системи національної стійкості (економічний, психологічний, воєнний, політичний) та розраховано їх індекси NS: 7,1; 6,4; 5,1; 4,9 відповідно.

Дослідження в рамках опитування та визначення індексів NS дозволяють отримати широкий інформаційний спектр щодо розвитку системи національної стійкості, що може бути використано під час професійної підготовки майбутніх фахівців СБіО та розроблення спеціальних аспектів державної політики в сфері інформаційної безпеки.

Література

1. Вітченко А.О., Осьодло В.І. Розвиток системи вищої військової освіти України в контексті сучасних трансформаційних змін. *Наука і оборона*, 2019. № 2. С. 44-50.
2. Гончар М.М., Чубік А.О., Дяченко С.М. Війни-XXI: полігібресія Росії : монографія центру глобалістики. Київ : Авега, 2017. 241 с. *Засідання Ради національної безпеки та оборони України в приміщенні Офісу Президента* від 24.01.2022 р. URL : <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/5224.html>.

3. Інтерв'ю BBC Секретаря СНБО Олексія Данилова. URL : <https://www.ukrinform.ru/rubric-politics/3390881-brifing-po-rezultatam-zasedania-snbo.html>.

4. Пирожков С.І., Божок Є.В., Хамітов Н.В. Національна стійкість (резильєнтність) країни: стратегія і тактика випередження гібридних загроз. *Visn. Nac. Acad. Nauk Ukr*, 2021. № 8. URL : <https://visnyk-nanu.org.ua/ojs/index.php/v/article/view/135>.

5. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про запровадження національної системи стійкості”» від 20.08.2021 р. № 479 / 2021. *Офіційний сайт Президента України*. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>.

Думанська В.

Національна академія СБ України, м. Київ

Гаврилюк Ю.

Національна академія СБ України, м. Київ

ГЕНДЕРНИЙ ВИМІР СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ: МОВЛЕННЄВИЙ АСПЕКТ

Уперше термін «стратегічні комунікації» з'явився на початку ХХ століття в урядових структурах США та тривалий час використовувався переважно Міністерством закордонних справ і Міністерством оборони.

На сьогоднішній день поняття *стратегічні комунікації* визначено у «Словнику військових та пов'язаних термінів» Міністерства оборони Сполучених Штатів Америки як «сфокусовані Урядом США зусилля на розуміння та залучення ключових аудиторій до створення, посилення чи збереження сприятливих умов для просування інтересів, політики та цілей Уряду США через використання скоординованих програм, планів, тем, меседжів та продуктів, синхронізованих з діями всіх інструментів національної могутності». Можна стверджувати, що фахівці достатньо широко окреслили спектр завдань і методів досягнення державних стратегій [2, с. 13].

Автор книги «Переконання та сила: мистецтво стратегічних комунікацій» Дж. Фарвел визначає стратегічні комунікації як «використання слів, дій, зображень чи символів для впливу на поведінку та думки цільової аудиторії для формування їх поведінки з метою просування інтересів чи політики або для досягнення поставлених цілей» [7].

В українському правовому полі поняття стратегічних комунікацій визначено як «скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків із громадськістю, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави» [6].

Отже, проаналізувавши підходи до визначення поняття *стратегічні комунікації* в науковому просторі, можна стверджувати, що це, перш за все, – діалог між державою та цільовою аудиторією з використанням різноманітних комунікативних інструментів для просування і захисту інтересів держави відповідно до її стратегічних цілей. Механізми досягнення цих цілей відпрацьовуються фахівцями на різних рівнях органів влади за допомогою всього арсеналу наявних і можливих комунікативних методів та інструментів, особистісних вмінь та навичок команди професіоналів, серед яких представники обох гендерів.

Сьогодні, поняття гендера є невід'ємною складовою всіх стратегічно важливих напрямків державної політики, зокрема і стратегічних комунікацій. Гендерна рівність більше не розглядається як «окреме» питання, а, навпаки, висвітлюється в багатьох державних програмах і стратегічних напрямках розвитку суспільства. До того ж, включення гендерного питання до усіх напрямів державної політики сприяє врахуванню інтересів обох статей як повноправних учасників процесу розвитку.

Гендер являє собою великий комплекс соціальних та психологічних процесів, а також культурних установок, породжених суспільством, що впливають на поведінку особистості. У гендері відбувається складне переплетення культурних, психологічних і соціальних аспектів. Він є компонентом індивідуальної і колективної свідомості, виявляється в стереотипних уявленнях про мужність і жіночність, при цьому в мовленнєвій поведінці проявляється в різних стратегіях комунікації. У межах однієї культури чоловіки і жінки представляють різні субкультури, що спричиняє виникнення різноманітних комунікативних тактик. На думку А. Вежбицької, чоловіки і жінки по-різному бачать і сприймають навколишній світ через відмінності в сформованих цінностях, а отже і відтворюють його різними мовленнєвими прийомами і техніками (Цит. за: [6, с. 110]). Отже, стратегічні комунікації забезпечуються різними комунікативними тактика-

ми. Зокрема, чоловіки схильні до використання тактик узагальнення, «провокації» із незначним емоційним забарвленням. Натомість жінки схильні до тактик «внесення елементу неформальності» та «перевтілення», що дає змогу отримати максимум інформації від опонента шляхом перетворення.

Дослідження В. Маслової, доводять, що в лексичному плані чоловіки більш сприйнятливі до нового в мові, в їх мовленні більше неологізмів і термінів. Жіноча мова набагато емоційніша, емпатична, тобто чутлива по відношенню до партнера. Це виражається в більш частому вживанні вигуків, метафор, порівнянь, епітетів, образних слів, зменшувально-пестливих форм і евфемізмів. У жінки більш ввічливий характер реплік, вона більш схильна до висловлення вимог, «що мають вигляд прохань» [3, с. 184].

Н. Мечковська наступним чином описує стратегії жіночої та чоловічої комунікацій: «Чоловіча мова більш консервативна. У словнику жінок більше емоційно-оцінних слів, насамперед зменшувально-пестливих, більше евфемізмів; в їх мові частіше звучать слова з м'якими приголосними; для жіночої фонетики характерна більш виразна участь губ. У стилістичному плані чоловіча мова більше книжкова, ніж жіноча, складніша з точки зору синтаксису і більш насичена інтелектуально (проте неемоційно)» [4, с. 145]. Такі особливості стратегії комунікації розкриваються в механізмі децентрації, які жінки часто використовують у своєму житті, зокрема і професійному. Децентрація являє собою психологічну здатність наблизитись до «Я» іншої людини, поглянути на світ її очима. Механізм децентрації лежить в основі емпатії – розуміння іншого через емоційне проникнення в його внутрішній світ, почуття й думки, коли повага до іншого виявляється в увазі до нього [1, с. 287]. Такі, здавалося б, далекі від суворих реалій стратегічних комунікацій емпатичні прояви у спілкуванні можуть стати запорукою прихильного ставлення цільової аудиторії до висунутого меседжа.

Отже, в українському суспільстві сформувалася об'єктивна потреба змінити традиційні функціональні рольові розподіли між представниками чоловічої та жіночої статі, яка вже не може бути знівельована небажанням чи нездатністю суспільства усвідомити її. Сучасні стратегічні комунікації потребують професіоналів зі свіжими поглядами і стратегіями досягнення поставлених цілей – жінок та чоловіків, які демонструють професійні управлінські якості й високі моральні характеристики.

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Дубов Д.В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети*, 2016. № 4. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_4.
3. Маслова В.А. Лингвокультурология. Москва : Академия, 2001. 208 с.
4. Мечковская Н.Б. Социальная лингвистика. Москва : Аспект пресс, 1996. 206 с.
5. Приходько Г.І. Особливості стратегій мовленнєвої комунікації чоловіків і жінок: *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 2014. № 2. С. 109-111. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2014_2_22.
6. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року “Про Доктрину інформаційної безпеки України”» від 25.02.2017 р. № 47 / 2017. *Офіційний сайт Президента України*. URL : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>.
7. Farwell J.P. Persuasion and Power: The Art of Strategic Communication. Washington, DC. Georgetown University Press, 2012. 288 p.

Іванов О.

кандидат юридичних наук,
Національна академія СБ України, м. Київ

ІСТОРИЧНІ НАРАТИВИ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ: СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ НІВЕЛЮВАННЯ

Історія доводить, що успіх інформаційних операцій обумовлюється проникненням росії в усі сфери суспільного життя потенційної «жертви». Для багатьох людей москва залишається символом величі, еталоном правди, у тому числі історичної. Багато хто зазвичай розмірковує, чому, скажімо, за радянських часів у школі його навчали одного, а тепер він раптом повинен сприймати на віру геть інше. Така ситуація обумовлюється, зокрема, тим, що наявні в нашій державі на документальному рівні стратегії, пов'язані так чи інакше з питаннями протидії російській пропаганді, спрямовані більше на «планування заради планування», а не на пошук дієвих шляхів розв'язання такої вкрай гострої проблеми.

Мета статті – розкриття сутності основних наративів, які вже впродовж багатьох століть доволі ефективно застосовуються російською пропагандою і на нівелювання яких мають бути першорядно спрямовані зусилля вітчизняного фронту інформаційного спротиву.

«Спільна історія» росіян і підкорюваних народів – це перший факт, із якого починається впровадження у свідомість населення вигідної кремлю концепції історії. Мовляв, якщо від 1654 до 1991 рр. українці практично безперервно жили з росіянами в єдиній державі, то існування України як окремої держави суперечить природному ходу історії. Більше того, до цього приписується ще й начебто спільне давньоруське минуле і назва «споконвічні російські території». Такі ж самі тези нині звучать і на адресу Казахстану, територія якого з 1731 р. була окупована російською імперією, а місцеві природні ресурси – одразу ж фактично безкарно розграбовані й реалізовані на зовнішньому ринку за високими цінами [3, с. 431]. Тим не менш, путінський режим прямо заявляє свої претензії щодо північних казахстанських регіонів через «спільну історію». До цього можна додати і приклад Грузії, де ситуація ще більш анекдотична: починаючи з III ст. до н. е. тут почала формуватися власна мова і культура, однак апологети царизму заявили, що грузинську граматику виробили тільки вони і начебто «подарували» грузинам у середині XVIII ст. [2]. Саме з того часу псевдонаукові праці російських пропагандистів ведуть відлік формування грузинської культури в лоні російської, їхнього «взаємозбагачення» і, відповідно, єдиної «спільної історії» обох народів. У цьому випадку постає логічне питання: якщо, скажімо, на території Західної Європи у 962-1806 рр. існувала держава під назвою «Священна Римська імперія німецької нації», до складу якої входили майже всі сучасні європейські країни, то чому ж сучасна Німеччина не заявляє своїх прав на всі ці території через «спільну історію»? Чому ж не прагнуть інтеграції колишні володіння Золотої Орди на всьому обширі від Східної Європи до Далекого Сходу? Централізована влада в Англії остаточно встановилася в 1066 р. після завоювання місцевих королівств вихідцем із французької провінції герцогом Вільгельмом, а в Японії – після підкорення місцевих кланів китайським принцом Сьотоку в 645 р., однак ні англійці себе не вважають «братами» французів, ані ті ж таки японці – «братнім народом» із китайцями. Спільна участь в істори-

чних процесах на певних етапах аж ніяк не виступає тим фактором, який зближує країни настільки, щоб одна з них у майбутньому мала поступитися своєю незалежністю на користь інтересів іншої і стати її складовою частиною.

Схожим є наратив щодо «історичної (або цивілізаційної) місії» росії – мовляв, якби на певному етапі той чи інший народ не потрапив під «високу руку» московського царя, то ні про яке підвищення життєвого рівня чи навіть збереження його національної ідентичності взагалі б не йшлося. Найбільш яскравим у цьому плані видається сумнозвісний приклад тюркських та угорсько-фінських народів, підкорених москвою в основному на межі XVII-XVIII ст. Ставши основою для «єдиного російського народу», вони були позбавлені батьківщини поза межами росії і піддані численним асиміляційним акціям з тим, аби бути остаточно виключеними з боротьби за власне національне самовизначення. При цьому ще з перших завоювань у Сибіру в 1590-х рр. московіти насаджували місцевим жителям неминучість висловлення вірності їхньому правителю як шляху до «світлого майбутнього» [1]. Правдивих же відомостей про власну історію та сутність московської влади представники названих народів були позбавлені елементарно через відсутність такого роду джерел їхніми національними мовами. Сьогодні саме представники цих етносів об'єднуються кремлем у кістяк «корінних росіян» і «мають бути вдячними» російській владі за прихід «прогресу» на їхні землі. Пишучи про історію України, московські ідеологи також стверджують, зокрема, про так звану «історичну місію» царя Олексія Михайловича, який у 1654 р. прийняв гетьмана Богдана Хмельницького з усім Військом Запорозьким «під високу государеву руку». Так само подаються досягнення українських інтелектуалів XIX ст., які начебто були б неможливими без імперської університетської науки. Благодатним підґрунтям для сприйнятливості населення (зокрема, вітчизняного) до такого роду пропаганди є підхід, відповідно до якого зміни в розвитку держави пов'язуються із запозиченням іноземного досвіду. Так, наприклад, на уроках всесвітньої історії учням розповідають, що до середини XIX ст. Японія була закритою країною, а з початком «революції Мейдзі» в 1867 р. в ній почався процес «вестернізації» – запозичення зразків західної культури в усіх сферах життя, виключно завдяки чому начебто ця країна змогла досягти потужного прогресу. За схожою логікою вивча-

ється й історія країн Африки, Латинської Америки, Південно-Східної Азії. Історія Австралії, більше того, розглядається тільки починаючи з часів її освоєння англійцями, а про події до цього часу не згадується взагалі. У такий спосіб освітяни, самі того не розуміючи, сприяють формуванню в молодих українців комплексу меншовартості, над чим росіяни в інших країнах працюють тривалий час (зокрема, у кавказьких країнах), і то далеко не завжди успішно.

Формуючи «моральний авторитет» своєї країни в очах як власного населення, так і потенційно підкорюваних народів, кремлівські ідеологи послуговуються сентенціями щодо «величі» їхньої країни («россия – великая держава»). Тим самим створюється мнима виключність росії та її образ як одного із ключових «творців історії». Узагальнивши інтерпретації наведеної конструкції російськими істориками від царських часів до сьогодення, можна виділити такі основні постулати, за допомогою яких твориться і на яких базується уявна «велич» росії:

- месіанізм як ідеологічна основа для побудови «відносин» зі слабшими країнами – щодо них росія виступає «помічницею» і «рятівницею»;

- позиціонування ключової (а почасти й відверто вирішальної) ролі московії в міжнародних відносинах на всіх етапах історії;

- використання «права сильного» як інструменту примусу «невірних» і «невдячних» народів до поваги до російського правителя;

- стрімке і сплановане розширення російських кордонів рівнозначне підвищенню іміджу росії та її правлячої верхівки на світовій арені;

- збройна боротьба за росію – це не захист своєї країни і своїх сімей, а утвердження величі кремля і власних амбіцій військовослужбовців про відданість «великій справі» та «творенню історії».

Істотно, що наведені положення залишаються актуальними на сьогодні. Продовжуючи утвердження в сучасному суспільстві концепції «величі» росії за допомогою надзвичайно широкого комплексу ідеологічних, воєнних, каральних, дипломатичних та негласних підривних засобів, політичні діячі кремля спрямовують свої дії на досягнення виключно деструктивних, але аж ніяк не благодетельних цілей. У той же час, як сама концепція

«великої росії», так і практика її реалізації мають низку слабких сторін, які цілком можуть бути використані з контрпропагандистською метою:

- високий рівень прогнозованості російської політики за рахунок повної архаїзації її ідеологічної основи та інструментарію;
- спотвореність сутності московської державно-владної системи і права в порівнянні з традиційними цивілізованими зразками;
- відсутність сталої підтримки російського уряду на міжнародному рівні через його агресивну сутність і нестабільну спрямованість політики;
- екстенсивність в економічному розвитку (зокрема нових територій);
- необхідність для російського уряду систематично спрямовувати значні зусилля на стримування сецесійних рухів усередині держави;
- дисбаланс між рівнем планування і реалізації заходів зовнішньої та внутрішньої політики;
- відображення ідей протиставлення росії іншим країнам світу в усіх сферах – від політики до науки;
- зривання ідеологічного супроводження російської експансії фактично означає її провал і, відповідно, крах «величі».

Таким чином, історично орієнтовані наративи російської пропаганди багато в чому реалізуються успішно завдяки сприйнятливості українського населення до такого роду відомостей. Джерелами формування цієї ситуації стали недоліки застосовуваних у нашій державі підходів до історичної освіти, недостатнє приділення уваги в ході навчання та просвітницької діяльності узгодженню подій української та світової історії, а також до цих пір не переформатований пострадянський історичний світогляд значної частини населення. У зв'язку з цим слід виокремити такі основні напрями зниження рівня сприйнятливості населення України до російських наративів щодо «спільної історії» українців і росіян, «історичної місії» та «величі» росії:

- напрацювання фахівцями із всесвітньої історії нових методологічних підходів до її вивчення, не пов'язаних із широко вживаним у радянські часи формаційним підходом до періодизації історії людства;
- запровадження відповідних змін до навчальних програм для закладів освіти різного рівня (від загальноосвітніх шкіл до

вищих навчальних закладів, які готують фахівців різного профілю);

– застосування синхроністичного підходу при вивченні історії України та всесвітньої історії з метою висвітлення сутності російської політики щодо України із застосуванням компаративного підходу;

– створення електронного депозитарію якісної наукової та науково-популярної літератури для використання особами, які ведуть протидію російській пропаганді, але при цьому не є фаховими істориками.

Література

1. Иванов В.Н. Историческая мысль в России XVIII – середины XIX в. о народах северо-востока Азии. Москва : Наука, 1989. 248 с.

2. Историческое изображение Грузии. Санкт-Петербург : Типография Шнора, 1802. 100 с.

3. История СССР : учеб. для студ. ист. фак. пед. ин-тов. Москва : Просвещение, 1979. Ч. I. 607 с.

Іванова Н.

доктор психологічних наук, професор,
Національна академія СБ України, м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПРОАКТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Інноваційні перетворення, що відбуваються в Україні, торкаються різноманітних сфер життєдіяльності, й, насамперед, комунікативної, оскільки в інформаційно-технологічному суспільстві рівень розвитку країни та її імідж у світовому співтоваристві детермінується, з поміж іншого, освіченістю населення та здатністю застосовувати прогресивні комунікативні технології як основні дієві одиниці стратегічних комунікацій. Останні завжди розраховані на певні соціальні спільноти і, як показує сучасний досвід міжнародної взаємодії, є однією з важливих передумовою збереження миру в окремо взятій країні та світі у цілому. Психологічний зміст стратегічних комунікацій розкривається у трактовці їх сутності як в широкому сенсі (комплекс принципів та заходів організації й реалізації комунікативної діяльності та управління нею) так і у вузькому (комунікативна

взаємодія у межах функціонування цілеспрямованих інформаційних потоків).

Тож, саме проактивне забезпечення стратегічних комунікацій покликане детермінувати прогнозовані наслідки їх реалізації у сучасному суспільстві. Виходячи із зазначеного, нагальною проблемою розкриття змісту саме психологічної складової такого забезпечення, оскільки пріоритетною є орієнтація на ефективне існування соціуму. Розроблення, вибір чи реалізація стратегічних комунікацій мають бути, насамперед, детерміновані їх метою, зокрема, донесення інформації задля:

- зміни риторики чи стилю взаємин, поведінки;
- запобігання певним діям чи подіям;
- викриття дійсних та перспективних намірів, планів;
- роз'яснення ситуації, причин, наслідків;
- пред'явлення претензій, звинувачень, вимог;
- підготовка «ґрунту» для сприйняття певних подій, інформаційної платформи для майбутніх подій, передумов розвитку політичної ситуації тощо.

Люди завжди виступають замовниками, реалізаторами та споживачами стратегічних комунікацій, що є аксіомою та зумовлює необхідність розкриття їх психологічної складової. Так, вочевидь, щоб забезпечити високий динамізм переходу з етапу інноваційних проактивних розробок до етапу функціонування стратегічних комунікацій, доцільно враховувати, насамперед, їх психологічні аспекти впливу на особистість через особливості сприйняття інформації та перебігу мисленнєвих процесів. Ключовою при цьому має бути теза про те, що стратегічні комунікації виникають і функціонують у межах певної системи явищ, а зв'язки між ними впливають на подальше їх існування та розвиток. Тобто психологічну складову проактивного забезпечення стратегічних комунікацій слід розглядати як комплекс взаємопов'язаних когнітивних, емоційних і поведінкових компонентів, які розкривають ставлення особистості до інформації у процесі комунікативної взаємодії. Завдяки комунікації реалізується інтеграція особи в певну соціальну групу, формуються норми поведінки, взаємодії та співпраці.

Когнітивний та емоційний компоненти психіки зумовлюють формування у людини системи індивідуальних й характерних тільки для неї прийомів комунікації, котрі забезпечують успішне пристосування до певного соціального середовища.

Повсякденна діяльність людей тісно пов'язана із процесом комунікативної взаємодії, яка є важливою передумовою успішного життя в інформаційному середовищі, котре й формує сучасний соціум. У ньому люди не просто обмінюються інформацією у процесі комунікації, а й здійснюють певні інформаційно-психологічні впливи один на одного.

Активний вплив інформації на особистість сприяє актуалізації її можливостей, вибірковості сприйняття та формуванню нових мотивів. Отримуючи певну інформацію, особа, залежно від рівня її піддатливості до впливу, може змінювати свої життєві пріоритети, правила поведінки, ставлення до оточення, деякі вчинки тощо. Такі процеси не завжди відбуваються усвідомлено і можуть детермінувати деструктивні дії чи поведінкові реакції.

Певні зовнішні чинники (обставини та умови сприймання інформації, її важливість, особистісна необхідність тощо) та внутрішні (психоемоційний стан, настрій, самопочуття, компетентність у певній галузі й т. ін.) детермінують сприймання інформації. Потреби в певній інформації виникають переважно при її дефіциті, а пізнавальні мотиви спонукають до пошуку, уважного сприймання, осмислення й запам'ятовування конкретної інформації.

Щоб задовольнити такі мотиви, досить часто вдаються до використання різноманітних методів психологічного впливу. Досвідчені маніпулятори, як правило, комбінують методи впливу та корегують прийоми їх реалізації у процесі розроблення інформаційних продуктів, намагаються активізувати у цільовій аудиторії певний інтерес до інформації, знизити критичність мислення та зорієнтувати у потрібному їм напрямку. При цьому люди можуть відчувати дискомфорт, підвищену тривожність, невпевненість, невідповідність емоційних та когнітивних особливостей сприйняття інформації, зміну особистих інтересів щодо певних подій, ситуації тощо.

Нейтралізації зазначених проявів сприятиме дотримання низки правил реагування на застосування методів психологічного впливу, а саме:

- визначати використані в інформації методи та прийоми психологічного впливу;
- намагатися бути об'єктивним та слідкувати за достовірністю аргументації;

- актуалізувати мисленнєві операції;
- зберігати нейтральне ставлення до отриманої інформації, аналізувати її та перевіряти джерела витоку;
- концентруватись на фактах;
- прогнозувати мету появи в ЗМІ певних повідомлень та приховані мотиви її авторів;
- перевіряти рівень достовірності інформації.

Загалом, сприймання особистістю інформації, через яку можуть опосередковано реалізуватися психологічні впливи, представляє собою складний психологічний процес, котрий залежить від уже наявних установок, життєвих пріоритетів, індивідуально-психологічних особливостей, актуального психічного стану особистості, її спрямованості та зумовлює виникнення відповідних емоцій. Залежно від емоційного відгуку на інформацію вибудовується і процес мислення та формується власна інтерпретація певної інформації.

Фактично, під час сприймання інформації людина завжди має певні пріоритети щодо значущих для неї інформаційних блоків, а їх осмислення починається в першу чергу. Актуалізуються необхідні мисленнєві операції та види мислення. Зокрема, акцент слід зробити на виді мислення, що визначається залежно від реакції людини на подразник «інформація», а саме – на проактивному мисленні, оскільки воно дає змогу усвідомлено, не залежно від зовнішніх обставин, обирати реакцію на отриману інформацію, концентруватися на тому, що можна змінити та прогнозувати можливі варіанти розвитку подій та певних ситуацій.

Дієвість цього мислення у процесі сприйняття та аналізу інформації залежатиме як від індивідуальних особливостей мислення (самостійності, гнучкості, критичності, послідовності, швидкості, ширини та глибини), так і від психологічних чинників, що на нього впливають (установок, мотивів, емоцій, рівня розвитку інтелекту, досвіду). Тобто, особистість з проактивним видом мислення може обирати спосіб реагування на інформацію та діятиме сама, а не буде об'єктом впливу, шукатиме можливість досягнути поставленої мети, навіть якщо це складно.

До того ж, взаємозв'язок когнітивних, емоційних і поведінкових компонентів прослідковується у психологічному механізмі комунікативної взаємодії, що складається з таких етапів:

- виникнення потреби в отриманні чи передачі необхідної інформації;

- визначення конкретної мети комунікації, аналіз умов за яких вона відбудеться;
- збирання та аналіз необхідної інформації для планування змісту комунікації;
- визначення необхідних засобів комунікації та можливої протидії маніпулятивним впливам;
- осмислення інформації, отриманої від опонента та виникнення відповідних емоцій, мотивів та поведінкових реакцій;
- співставлення інформації з відповідними наявними знаннями;
- власна первинна інтерпретація отриманої інформації;
- сприйняття та оцінювання реакцій, поведінки та психічного стану опонента;
- контроль власних емоцій і тактики комунікації;
- корегування процесу та змісту комунікативної взаємодії.

Таким чином, із вищевикладеного слідує, що стратегічні комунікації виступають важливим регулятивним, організаційним, координувальним та коригувальним чинником життєдіяльності людей в інноваційному світі сучасних інформаційних технологій. Проактивність, насамперед, полягає у попередньому виборі, відповідно до мети, необхідних прийомів комунікації та прогнозуванні їх комплексного впливу на відповідну цільову аудиторію, що формує сутність процесу забезпечення стратегічних комунікацій. В умовах активного інформаційного протистояння проактивне забезпечення стратегічних комунікацій також має бути зорієнтоване на прогнозування формування технологій ефективного впливу та вироблення дієвих інноваційних методів інформаційно-психологічної протидії одночасно на міждержавному, державному, суспільному та особистісному рівнях. Своєчасне виокремлення та розпізнання конкретних прийомів інформаційної боротьби дасть змогу сприймати їх не як приховані невизначені небезпеки, а як чітко ідентифіковані загрози, яким можна і треба ефективно протидіяти.

Психологічна складова проактивного забезпечення стратегічних комунікацій представляє собою комплекс взаємопов'язаних когнітивних, емоційних і поведінкових компонентів, що детермінують процес успішної комунікативної взаємодії. Дії на упередження сприятимуть досягненню цілей стратегічних комунікацій та запобіганню деструктивних впливів ворожої пропаганди, паніки, невпевненості в майбутньому, негативних настроїв тощо.

ГЕНДЕРНІ ЗАГРОЗИ ДЛЯ ЧОЛОВІЧОГО ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ: АСПЕКТИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 РОКУ

Війна має неоднорідний характер впливу на різні групи чоловіків та жінок. Розглядати цю проблему варто в двох аспектах, які потребують подальшого дослідження: військовому та цивільному. Російсько-українська війна 2022 року продемонструвала нові види загроз для цивільних чоловіків та жінок, які важко було уявити в сучасній Європі. Серед цих загроз особливе місце займають масові жорстокі тортури та страти чоловіків, а також примусова мобілізація тих, хто перебуває на окупованих територіях.

При підготовці статті опрацьовано звіти таких організацій як Human Rights Watch, Amnesty International, Organization for Security and Cooperation in Europe, виступи та повідомлення представників органів влади України та ЗМІ.

Мета статті – висвітлити проблему застосування насильства за ознакою статі як інструмент військових злочинів російської федерації. Продемонструвати, що одним з видів таких злочинів є системне знищення чоловічого населення.

росія послідовно порушує принципи міжнародного гуманітарного права, в тому числі положення Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни [3].

Статтею 3 Конвенції передбачено, що заборонено щодо осіб, які не беруть участь у бойових діях, застосовувати насилля над життям й особистістю та піддавати жорсткому поводженню й тортурам, а також захоплювати у заручники.

У Звіті ОБСЄ наголошено на виявлені чітких закономірностей порушень норм міжнародного гуманітарного права російськими збройними силами по відношенню до українського цивільного населення. Навіть не маючи можливості перевірити інформацію про всі повідомлені інциденти, наявні чіткі докази того, що були порушені навіть найфундаментальніші людські права, такі як право на життя та заборону тортур. Вчиняються також інші злочини, що принижують честь та гідність особи [8].

За повідомленням Офісу Генерального прокурора, станом на 19.09.2022 р. було зареєстровано 33441 проваджень за ст. 438 Кримінального кодексу України «Порушення законів та звичаїв війни» [2].

Злочини, що вчиняються російськими військами охоплюють різні групи цивільного населення, серед яких чоловіки, жінки, діти. Але відштовхуючись від опублікованих фактів, можна зробити висновок, що для кожної з вище перелічених груп застосовуються окремі заходи для вчинення терору.

Одними з найпоширеніших заходів є масові страти.

Human Rights Watch наводить показання співробітника похоронного бюро, який безпосередньо збирав з вулиць м. Буча тіла загиблих цивільних осіб. Серед 200 осіб, що загинули від кульових поранень, частина мала зв'язані руки, що свідчить про те, що вони були страчені. Більшість з цих жертв були чоловіками, але серед убитих були і жінки з дітьми.

Співробітники Human Rights Watch задокументували в Бучі 16 випадків навмисних вбивств цивільного населення. Включаючи 9 випадків страти та 7 випадків невибіркових вбивств – серед цих 16 осіб: 15 чоловіків та одна жінка [10]:

У інших звітах Human Rights Watch та Amnesty International щодо вбивств цивільного населення на території Київської області, опубліковані персональні історії жертв, що були страчені. З них можна зробити висновок, що більшість загиблих також були чоловіки [9].

Серед інших видів грубого порушення норм міжнародного гуманітарного права можна виокремити «захоплення заручників». Під час окупації території України, російські війська створюють так звані «фільтраційні табори», куди привозять чоловіків, які намагаються покинути окуповані території.

За приблизними даними у таких таборах в Безіменному та Козацькому Новоазовського району Донецької області перебувають майже 4 тис чоловіків, які знаходяться у жахливих умовах, сплять на підлозі, в задусі та антисанітарії, піддаються тортурам та знущанням. Жоден утримуваний у таборах не повернувся. Окупанти заявляють, що вже у липні-серпні їх буде «мобілізовано» до лав незаконних збройних формувань ОРДЛО [7]. Наявні також повідомлення про примусову мобілізацію на окупованих територіях Херсонської, Запорізької та Харківської областей [4].

Примусова мобілізація є іншим прикладом грубого порушення Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни. Стаття 51 конвенції наголошує, що окупаційна держава не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах.

росія системно проводить примусову мобілізацію українців, що проживають в Донецьку та Луганську. Головне управління розвідки України повідомляє, що для виконання поставлених завдань, чоловіків викрадають на вулиці, скасовують медогляд для «призовників», а також збільшують віковий ценз «військово-вобов'язаних» – з 55 до 65 років [1; 5].

Переслідуючи тактичні завдання, командування армії рф змушує «мобілізованих» чоловіків без належних засобів захисту та підготовки атакувати позиції Збройних Сил України. Як приклад, один з таких підрозділів, що мав у своєму складі 250-300 осіб, 16-17 березня втратив близько 200 «мобілізованих» на Миколаївському напрямку [6].

Отже, і жінки, і чоловіки, серед цивільного населення страждають від вбивств, зґвалтувань, тортур.

Наразі ми не маємо повної інформації та відкритої статистики від правоохоронних органів, які б наводили дані про жертви серед цивільного населення за статтю по різним категоріям злочинів, що вчинені російськими військовослужбовцями. Але ми вже можемо зробити висновок, що їх характер не є однаковим. Якщо серед жертв зґвалтувань переважають жінки, то чоловіки частіше виступають об'єктами страт.

Наслідки від цих злочинів – довготривалі та будуть мати вплив десятиріччями. Можна вже засвідчити, що злочини рф є цілеспрямованим геноцидом і знищенням українського народу. Негативний вплив буде охоплювати різні сфери суспільного життя, від гуманітарної до економічної, а при тривалому продовженні активних бойових дій, Україну може очікувати демографічна криза.

Війна та її наслідки по різному впливають на чоловіків та жінок. В подальшому, державі необхідно буде активно застосувати гендерний аналіз при впровадженні нових інструментів підтримки постраждалих осіб та розроблення політики подолання наслідків війни.

Література

1. В ОРДЛО скасовано медогляд для «призовників», єдиний вихід хабар. *Сайт ГУР МОН*, 30.04.2022 р. URL : <https://gur.gov.ua/content/v-ordlo-skasovano-medohliad-dlia-pryzovnykiv-iedynyi-vykhid - khabar.html>.
2. Дані з головної сторінки сайту Офісу Генерального прокурора, 2022. URL : <https://gp.gov.ua>.
3. Конвенція про захист цивільного населення під час війни, Женева, від 12.08.1949 р. *Законодавство України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154/conv#top.
4. Окупанти примусово мобілізують мешканців Херсонської, Запорізької та Харківської областей. *Армія Інформ*, 21.04.2022. URL : <https://armyinform.com.ua/2022/04/23/okupanty-prymusovo-mobilizovuyut-meshkancziv-hersonskoyi-zaporizkoyi-ta-harkivskoyi-oblastej-gur-mou>.
5. Окупанти піднімають вік «мобілізованих» з ОРДЛО до 65 років. *Сайт ГУР МОН*, 21.03.2022 р. URL : <https://gur.gov.ua/content/okupanty-pidnimaiut-vik-mobilizovanykh-z-ordlo-do-65-rokiv.html>.
6. Окупанти використовують мобілізованих з ОРДЛО як гарматне м'ясо для виявлення вогневих позицій ЗСУ. *Сайт ГУР МОН*, 16.03.2022 р. URL : <https://gur.gov.ua/content/okupanty-vykorystovuiut-mobilizovanykh-z-ordlo-iaak-harmatne-miaso-dlia-vyivlennia-vohnevykh-rozytsii-zsu.html>.
7. Уповноважений ВРУ з прав людини: окупанти нарощують темпи вивезення чоловіків з розбомбленого Маріуполя до «фільтраційних таборів». *Сайт Уповноваженого ВРУ з прав людини*, 21.05.2022 р. URL : https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/okupanti-naroshchuyut-tempi-vivezennya-cholovikiv-z-rozbomblenogo-mariupolya-do-filtracijnih-taboriv.
8. Benedek W., Bílková V., Sassòli M. Report on Violations of International Humanitarian and Human Rights Law, War Crimes and Crimes against Humanity Committed in Ukraine since 24 February 2022, 12.04.2022. URL : <https://www.osce.org/files/f/documents/f/a/515868.pdf>.
9. «He's not Coming Back» War Crimes in Northwest Areas of Kyiv Oblast, Amnesty International, 2022. URL : <https://www.amnesty.de/sites/default/files/2022-05/Amnesty-Bericht-Ukraine-Russland-Kriegsverbrechen-Mai-2022.pdf>.
10. Ukraine: Russian Forces' Trail of Death in Bucha Preserving Evidence Critical for War Crimes Prosecutions. *Human Rights Watch*, 21.04.2022. URL : <https://www.hrw.org/news/2022/04/21/ukraine-russian-forces-trail-death-bucha>.

Макогончук Н.
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

РОЛЬ ПРОПАГАНДИ В МЕДІА ТА СОЦМЕРЕЖАХ

Сьогодні Україна активно впроваджує цифрові стандарти розвитку. Концепція глобального інформаційного суспільства є однією з найбільш обговорюваних. За останнє десятиліття інформаційні технології сприяли глобалізації, сформували економіку, трансформували суспільство та змінили нашу історію. Такі можливості не оминули й поширення пропаганди та маніпуляції в медіа і соціальних мережах.

Мета дослідження – розкрити роль пропаганди в медіа та соціальних мережах.

Пропаганда є однією з природних ознак людського суспільства. З'являється вона з появою перших держав, оскільки було б неможливо створити складні соціальні конструкції без віри в певні ідеали та моделі поведінки, і їх неможливо прищепити кожному, не вдаючись до сили переконання та навіювання, тобто пропаганди. Як і в Стародавньому Єгипті люди підкорялися владі фараона, вірячи що він був сином сонця і посланцем неба, так і в Стародавньому Римі і далі в середньовічній Європі християнство поширювалося через релігійну пропаганду.

Пропаганду розуміємо як сукупність фактів, аргументів, чуток, напівправди чи брехні, що мають на меті вплив на громадську думку, маніпулювання переконаннями, стосунками чи діями інших людей. Пропаганду не можна оцінити як однозначно позитивний чи негативний феномен. Наприклад, у психології чи медицині маніпулятивний вплив може забезпечити одужання пацієнта. У той же час пропаганда може бути спрямована на становлення тоталітарних релігійних сект, зростання шовінізму та мілітаристських настроїв.

Особливістю пропаганди є те, що результати її впливу проявляються через певний проміжок часу, і пропагандистська інформація завжди подається через призму інтересів певних соціальних груп, тобто через ідеологічну призму [1, с. 140].

Однією із складових пропаганди є маніпулювання. Саме в пропаганді маніпулятивні прийоми виявляються найдієвішими, ігноруються моральні й гуманістичні норми. Маніпулювання здійснюється непомітно для тих, ким управляють; воно не потребує величезних матеріальних затрат [2, с. 81]. Перепонами для маніпулювання є власний досвід людей, а також неконтрольовані владою системи комунікацій (сім'я, друзі тощо). Медіа часто є майданчиками маніпулятивних впливів. Хоча елементи маніпуляції та пропаганди використовуються і в традиційних медіаформах, природа соціальних медіа дозволяє маніпулювати на більш розгорнутому рівні. Можна виділити такі технології маніпулювання та пропаганди, що використовуються в медіа та соціальних мережах:

- маніпуляції з правдивою інформацією, наприклад, навмисне приховування певних фактів, подання лише частини інформації або навмисний виклад лише однієї позиції з поданням її кращих сторін;

- підбирання тем і матеріалів в інтернеті, оскільки тематичні спільноти навмисно пропонують зміст однієї спрямованості. Алгоритми соціальних мереж автоматично пропонують користувачеві тільки той контент, який найбільш легко споживається;

- емоційне коментування того, що відбувається. Це призводить до формування у користувачів інформації емоційного стану підвищеної сугестивності;

- дезінформувальний зміст, поширення неправдивої інформації з метою підкріплення або підбурювання конфлікту на тій чи іншій основі;

- соціологічні опитування, що створюють ілюзію масових поглядів і поширеність певних поглядів серед широких верств суспільства;

- «ефект CNN» – демонстрація дивовижних подій у реальному часі та їх вплив на психіку глядача. Завдяки ефекту «присутності» користувача «в руслі подій» (наприклад, під час ракетних обстрілів території військових конфлікти), емоційне посилення психологічного впливу, що надається на аудиторію підкріплюється цілеспрямованим коментарем;

- фабрикування фактів, тобто фейкова інформація;

- контрастна подача інформації в медіа повідомленні за принципом «про себе – гарне, про інших – погане»;

- надання «відгуків» – залучення відомих людей до коментування подій або продуктів;

– прикріплення негативного ярлика до людини або речі.

Отже, медіа та соціальні мережі використовують різноманітні технології маніпуляції та пропаганди. Тому постійний аналіз і моніторинг контенту є основою інформаційної безпеки держави.

Література

1. Горбань Ю.О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 2015. № 1. С. 136-141.

2. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ : Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 468 с.

Монастирська Л.

аспірантка,

Національна академія СБ України, м. Київ

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ЯК НОВИЙ ТИП ОБ'ЄКТИВАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Сьогодні в Україні можна спостерігати зростання кількості інформаційних комунікацій різних рівнів, що певною мірою вільно долають перші збудовані ідеологічні бар'єри; контент в країні змінюється, преса йде в інтернет, телебачення переходить у формат IPTV, Smart TV. Аналогову еру змінює цифрова. Внаслідок цього комунікації перетворюються в системоутворювальний компонент сучасного суспільства та стають умовою його глобальних і варіативних модифікацій. Одночасно з цим, притосування технологій соціальних комунікацій до комунікативної структури соціуму та держави – це необхідний компонент їхнього ефективного функціонування.

У сучасній лінгвістиці останнім часом переважає думка, що процес утворення дискурсу людиною все більше технологізується. Але й досі немає чітких визначення поняття *технологічний дискурс*. Актуальність цього питання, а також недостатнє вивчення проблеми обумовлюють необхідність дослідження в цьому напрямку.

Технологічний дискурс досліджено низкою фахівців у галузі лінгвістики і психолінгвістики, зокрема: Л. Компанцевою (психолінгвістичний опис технологічного дискурсу нових медіа)

[4], С. Плотніковою (технологізація дискурсу у сучасному суспільстві) [6], Т. Якобою (технологізований дискурс у соціальних перетвореннях ХХІ століття) [9] та Н. Феаркліффа (глобалізація і технологізація дискурсивних практик) [11].

Мета статті – аналіз технологічного дискурсу як нового типу об'єктивації соціальної поведінки.

Термін *дискурс* досить давно існує в науці, але протягом багатьох років його визначення є однією з головних проблем у мовознавстві. Перш за все, це пов'язано з тим, що дискурс як лінгвістична категорія є досить складним і багатозначним об'єктом дослідження, оскільки дискурс є проміжним явищем між мовою та спілкуванням, мовною поведінкою з одного боку, та фіксованим текстом з іншого.

Таким чином, мовознавці розуміють дискурс у широкому й вузькому значеннях. У широкому розумінні дискурс – це складне комунікативне явище, усна мовленнєва дія, що включає соціальний контекст, процеси творення й сприйняття повідомлення. У вузькому розумінні – це послідовно пов'язані мовні

одиниці, створені мовцем для реципієнта в певний час, у певному місці, з визначеною метою [1, с. 6-7; 8, с. 73].

Поняття технологізації дискурсу виникло в кінці ХХ ст. у працях відомого англійського лінгвіста Н. Феарклофа, який розвивав певним чином дослідження М. Фуко та Е. Гоффмана. Н. Феарклоф під *технологізацією* розумів процес оптимізації спілкування, по-перше, шляхом вивчення вже існуючих дискурсивних практик, по-друге, через розроблення цих практик існуючих дискурсивних практик і, по-третє, через навчання персоналу цим практикам [11].

М. Маклюен інтерпретував технології як засоби передачі одного типу знань у інший [10, с. 68].

С. Плотнікова трактує технологізацію дискурсу в поняттях конструювання світу, підкреслюючи її глобальну значущість та пояснюючи, що при раціональному використанні дискурсивних технологій «конструювання світу втрачає спонтанність і випадковість, забезпечується відновлення успішних дій, регулюються взаємовідносини між індивідом і групою» [6, с. 97].

На думку Л. Кулікової, «співвідношення глобальної технологічності дискурсу та його культурної детермінованості, по-перше, залежить від сфери спілкування (так як вона є результатом і втіленням глобалізації і інтернаціоналізації виробництва

та суспільного життя), по-друге, відображає моделі, як мінімум, трьох процесів взаємопроникнення дискурсивної технологічності і національної специфічності: домінування, поглинання або динамічної рівноваги двох складових комунікації» [2, с. 35].

Л. Компанцева так висловила з цього приводу: «технологізація дискурсу здійснюється за допомогою різного інструментарію: прийомів НЛП, лінгвокогнітивних механізмів імаженірінгу, інспірації, позиціонування, залучення до комунікації, фреймування ситуацій, створення “кола своїх”, амальгамування, дрейфування понять тощо» [3, с. 18].

Е. Фішер зазначає, що за останні 40 років відбулися надзвичайні зміни у суспільстві, а саме – глобалізація, «нова економіка», Google, аутсорсінг, поява мережевих технологій (інформаційно-комунікаційних технологій) та їх інтеграція практично у кожну сферу життя людини. Отже, це ні що інше, як технологічна революція.

При вивченні технологічного дискурсу слід звернути увагу на наступні критерії:

- типові учасники спілкування (їхні статусно-рольові та ситуативно-комунікативні характеристики);
- умови спілкування (сфера спілкування, хронотоп, комунікативне середовище);
- організація спілкування (мотиви, цілі, цінності та стратегії, членування, контроль спілкування й варіативність комунікативних засобів);
- засоби спілкування (канал та режим, тональність, стиль і жанр спілкування, прецедентні тексти та дискурсивні формули) [12, с. 230].

У ХХІ столітті принципово змінилися формати і жанри комунікації, прикладом чого є «розумний натовп». Г. Рейнгольд запропонував визначення «Смартмоб (англ. *smart mob* – розумний натовп) – форма соціальної організації, що самоструктурується за допомогою ефективного використання високих технологій» [7, с. 296-297]. Підґрунтя розумного натовпу складає «текстінг», що під час дискурсивних практик (соціальної організації) набуває інтердискурсивності – «виконує єднальну роль між текстом і контекстом» [3, с. 26] за допомогою нових соціальних практик (високих технологій). Лінгвістична складова соціальних перетворень також відзначена Г. Рейнгольдом. «Феномен SMS породив свою власну мову, звичаї і правила поведін-

нки ... Мабуть, найбільше в текстовому спілкуванні ... вражає ступінь, з якою воно увібрало в себе колективну поведінку ... Текстові послання обертаються серед друзів, складаються спільно, читаються разом, а вдалі вислови або цілі послання запозичуються один у одного» [7, с. 42].

Сьогодні більшість людей усього світу не уявляють свого життя без використання цифрових платформ, які наповнюються думками і досвідом мільйонів людей. На думку О. Мороз, «кожен, хто має сторінку в соціальній мережі, має невелике, але повноцінне медіа. Воно може впливати на мислення й поведінку кількох друзів чи багатотисячної аудиторії. Для цього зовсім не потрібно, щоб за ним стояла реальна людина чи організація. Цифрова ера стерла межу між реальним та штучним» [5, с. 24].

Дискурс «розумного натовпу» є специфічною формою соціальної поведінки, що вбудовується у певну культуру, ідеологію або історію, інтертекстуально пов'язується з іншими дискурсами. Як синонімічний поняттю *розумний натовп* використовується вислів «мобільна ситуативна громадська мережа». «Мобільна складова вже знайома городянам, які пережили на собі наслідки роботи мобільних телефонів і служби SMS-спілкувань. Ситуативна означає, що організація людей та їх пристроїв ведеться неформально і, що називається, на льоту ... Громадська мережа означає, що кожна людина в розумному натовпі є «вузлом» ... з соціальними зв'язками з іншими людьми. Вузли та зв'язки – складові створюваних людьми громадських мереж – теж є основоположними елементами комунікаційних мереж, утворених оптоволоконними кабелями і бездротовими пристроями, що пояснює, чому нові технології зв'язку можуть призводити до глибоких соціальних змін» [3, с. 24].

Сучасний світ конструюється не тільки технічними, але й дискурсивними технологіями. Технологічно підготовлений кімось дискурс сприймається людьми як природній, спонтанний, в той час, як він насправді є ретельно спланованим заради досягнення мети.

Таким чином, дослідження технологічного дискурсу як нового типу об'єктивації соціальної поведінки нагальне питання сьогодення, що має вирішуватися на перетині наук – лінгвістики, психології, соціології, юриспруденції.

Література

1. Денисова С. Дискурс у сучасних комунікаційних системах. *Дискурс у комунікативних системах* : збірник наукових статей. Київ : КиМУ, 2004. С. 5-14.
2. Детинко Ю., Куликова Л. Политическая коммуникация: опыт мультимодального и критического дискурс-анализа : монография. Красноярск. Сиб. федер.ун-т, 2017. 168 с.
3. Компанцева Л. Комунікативні виклики інститутам сектору безпеки та оборони світу як передумова виникнення страткому. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*, 2017. № 1. С. 17-29. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2017_1\(21\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2017_1(21)_5).
4. Компанцева Л. Психолінгвістичний опис технологічного дискурсу нових медіа. *Psycholinguistics*, 2018. № 23 (2). С. 120-131. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2018_23_2_11. DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.1208639>.
5. Мороз О. Як не стати овочем. Інструкція з виживання в інфросторі. Харків : Віват, 2021. 208 с.
6. Плотникова С. Дискурсивные технологии и дискурсивное оружие как реалии современной информационной эпохи : коллективная монография. Иркутск : Иркутский государственный лингвистический университет, 2009. С. 6-39.
7. Рейнгольд Г. Умная толпа: новая социальная революция. Москва : ФАИР-ПРЕСС : ГРАНД, 2006. 415 с. URL : <https://www.rulit.me/books/umnaya-tolpa-read-133457-1.html>.
8. Фисенко В. Определение сущности понятия дискурса в современной коммуникативной лингвистике. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*, 2006. № 20 (115). С. 70-74.
9. Якоба И. Деконструкция дискурса Дональда Трампа (на примере его предвыборных выступлений 2016 г.). *Дискурс Пи*, 2017. № 26. С. 164-170.
10. McLuhan H.M. *Understanding Media. The Extensions of Man*, 1994. URL : [https:// designopendata.files. wordpress.com/2014/05/understanding-media-mcluhan.pdf](https://designopendata.files.wordpress.com/2014/05/understanding-media-mcluhan.pdf).
11. Fairclough N. *Technologisation of Discourse. Texts and Practices: Readings in Critical Discourse Analysis* / ed. by C.R. Caldas-Coulthard, M. Courtland. NY, Routledge, 1996. P. 143-159.
12. Fisher E. *Contemporary Technology Discourse and the Legitimation of Capitalism. European Journal of Social Theory. Sage Publications*, 2010. № 13 (2). P. 229-252.

Невмержицький С.
старший викладач,
Навчально-науковий інститут державної безпеки
Національної академії СБ України

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ З ПРОТИДІ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Організована злочинність в Україні набуває нових кваліфікувальних ознак, таких як: професійний злочинець (вор в законі), злочинна спільнота, злочинна організація, терористична організація [1] чи може виступати окремим кримінальним сегментом у вигляді «кланової» (олігархічної) моделі, що базується на неформальних структурах влади [2].

Одна із загроз національній безпеці України обумовлена впливом організованих злочинних угруповань (далі – ОЗУ). Так, пунктом 10 розділу II «Поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов» Указу Президента України від 14.09.2020 № 392 / 2020 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України», визначено, що «сучасна модель глобалізації уможливила поширення міжнародного тероризму та міжнародної злочинності, зокрема у кіберпросторі, наркоторгівлі, торгівлі людьми, релігійного та ідеологічного фундаменталізму та екстремізму, підживлюваного з-за кордону сепаратизму, нелегальної міграції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, розповсюдження зброї масового ураження тощо» [3].

Як загроза національній безпеці феномен трансмутації ОЗУ у транснаціональну організовану злочинність може бути охарактеризований як чинник, що погрожує національному суверенітету. На міжнародному рівні вона підриває міжнародний правопорядок, тобто норми та інститути, на яких ґрунтується система міжнародних відносин. На національному рівні організована злочинність (організація чи спільнота) підриває стабільність держави через цілеспрямований вплив на політичних акторів що, у свою чергу, підриває довіру суспільства до влади.

Формування суспільної атмосфери небезпеки, викликаної організованою злочинністю, є важливим чинником, що підриває гуманітарну безпеку у державі.

Загроза державній безпеці з боку організованої злочинності обумовлена і її політизацією, під якою слід розуміти не лише процес зростання високопосадових осіб із злочинними угрупованнями, а усвідомлення кримінальним середовищем власних політичних інтересів, відмінних від інтересів інших соціальних прошарків та висунення політично значущих вимог. Посилення впливу криміналітету на державу призводить до втрати нею спроможності ефективно та адекватно реагувати на виклики та загрози, тобто виводить її у категорію «неспроможних держав» (англ. *failed states*). За таких умов криміналітет виходить з маргінесу і перетворюється на визначаючу силу суспільного та економічного життя.

Слід також зазначити, що рисою останнього десятиріччя стала трансформація організованої злочинності від стійких ієрархічних структур до більш гнучкої інформаційно-мережевої побудови. Для криміналітету новітні технології спілкування в інформаційному просторі стали чи не головним чинником обміну інформації, планування та скоєння злочинів. Мережеві інформаційні структури, здатні швидше адаптуватися до змін у обстановці, унеможлиблює встановлення організатора (лідера) та інших співучасників злочину, тобто одна особа може персоналізувати себе в інформаційному кіберпросторі як організатор, виконавець, підбурювач та пособник, і це може розглядатися як наступний етап розвитку організованої злочинності.

Такі мережі не повною мірою можуть бути охарактеризовані як групи чи угруповання, так само як комбінація «виробник – перевізник – продавець» не є цілісною групою. Оскільки певна «інституційна ідентичність» тут відсутня, вони становлять скоріше не «групу», а «інформаційний зв'язок» різного ступеня усталеності між індивідуумами, що мають спільні інтереси [4].

На нашу думку, сучасна система таких загроз має наступні характерні риси:

- висока динаміка змін, пов'язана із постійною появою нових загроз, обумовлених чинниками, які до їх загострення могли не вважатися критичними;
- посилення ролі «тіньового» позадержавного сектору як середовища, що генерує ці загрози;

– переростання в транснаціональність – загрози, що традиційно розглядалися як внутрішні, набувають характеру зовнішніх, а загрози регіонального чи національного рівня набувають характеру глобальних;

– інтеграція позадержавного та державного секторів як джерел загроз, за якого держава може виступати як джерело загрози, що має по своїй суті позадержавну природу, а, з іншого боку, суто транснаціональні загрози можуть генеруватися у результаті певного роду дій державних акторів;

– розмиття рамок між внутрішніми за зовнішніми загрозами, а також між глобальними, національними, регіональними та локальними;

– глобалізація загроз, їх універсальний характер, за якого вони впливають та стосуються інтересів широкого кола міжнародних акторів;

– інформатизація загроз – джерело та сфера їх дії переміщуються у інформаційний простір, а самі вони часто орієнтовані на зміну суспільної свідомості.

Отже, організація протидії сучасній транснаціональній організованій злочинності має ґрунтуватися на парадигмі безпеки, орієнтованій на проактивні дії, спрямовані на усунення передумов діяльності організованої злочинності, захист національних інтересів від посягань кримінальних структур та окремих об'єктів, уразливих для впливу організованої злочинності.

Правоохоронна діяльність Служби безпеки України має бути переорієнтована на проактивну роботу, спрямовану на виявлення та недопущення вчинення протиправних дій, що потребує приділення основної уваги двом напрямам:

– кримінальній розвідці, що містить як роботу із добування інформації, так і інформаційний аналіз як підґрунтя правоохоронної діяльності у цілому;

– міжнародному співробітництву, орієнтованому забезпечення постійного інформаційного обміну та проведення узгоджених операцій із попередження протиправних дій.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*, 2001. № 25-26, ст. 255, 255-1, 255-2, 257, 258-3, 258-5, 260.

2. Закон України «Про запобігання загрозам національній безпеці пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або

політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» від 23.09.2021 р. № 1780-IX. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20>.

3. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 р. «Про Стратегію національної безпеки України» від 14.09.2020 р. № 392 / 2020. *Офіційний сайт Президента України*. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

4. Гриненко І.М. Боротьба з корупцією та організованою злочинністю : підручник. Київ : НА СБ України, 2019. 165 с.

Паливода О.

кандидат психологічних наук,
Національна академія СБ України, м. Київ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ІНФОРМАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність дослідження. Інформація у сучасному інформаційному суспільстві є тим стрижнем, на якому тримається майже всі інші його елементи. На сьогодні, навіть, відомий всім вислів «Хто володіє інформацію, той володіє світом» набуває іншого значення, де володіння – вже не стільки змога отримати інформацію /знайти її, скільки спроможність виокремити важливу для певної мети інформацію та вправно її проаналізувати. І тут на перший план виходять особливості людської психіки, яка визначає не тільки ефективність оперування інформацією кожним конкретним індивідом, але й ступінь уразливості до інформаційних впливів, що можуть свідомо чи ні здійснюватись на нього. Адже, не буде відкриттям той факт, що інформація зачіпає не тільки когнітивну (через передачу певних знань про навколишнє), але й емоційну сферу людини, наповнюючи особистісним змістом та переживаннями.

Тож, **метою** даної публікації є визначення, як інформація та інформаційні потоки впливають на сучасну людину і яким чином функціонування людської психіки позначається на сприйнятті та аналізі інформації.

Виклад основного змісту. Непомірна кількість інформації, що циркулює у сучасному світі, породжує додаткові труднощі для більшості осіб, які губляться у неосяжному для людської свідомості її обсязі, втрачаючи спроможність виокремити голо-

вне, важливе для них тут і зараз. Впливає це і на функціонування людської психіки, спричиняючи у більшості людей певні труднощі у свідомій тривалій концентрації уваги та розвиток так званого «кліпового мислення». І виходить, що сучасна людина часто формує уявлення про «предмет вивчення» поверхнево за окремими, іноді несуттєвими ознаками. А іноді ці дані про предмет взагалі можуть бути «спеціально створеними» та цілеспрямовано розповсюджуватися з метою введення в оману реципієнта, або зміни в повідомленні можуть бути спричинені перекручуванням, суб'єктивними помилками у сприйнятті і передачі окремих повідомлень.

Крім того, зростання кількості інформації викликає і формування додаткових перешкод у її отриманні, які раніше, навіть, не згадувались як такі. Йдеться про «інформаційний шум» – неважливу, другорядну, нерелевантну інформацію, якою супроводжується / заміщується основне повідомлення [3]. Він наразі присутній постійно (у всіх сферах людського існування), виключно через те, що кількість інформації зростає у геометричній прогресії, а відтак пропорційно збільшується й частка непотрібної інформації по відношенню до значущої. Проте, це може відбуватися і цілеспрямовано у вигляді так званого інформаційного шумування – технології, яка полягає в умисному перевантаженні об'єкта впливу несуттєвою, «зайвою» інформацією з метою відвернення його уваги від відомостей, оприлюднення яких небажане для суб'єкта впливу.

Наразі, інформаційний шум, як спеціальна технологія, широко використовується в пропагандистській діяльності, коли окремі [необхідні] повідомлення активно поширюються серед цільової аудиторії, а інші [небажані] зашумлюються за допомогою великої кількості версій подій, «експертних висновків та коментарів», думок, сумнівів, спростувань, неточностей у даних з різних джерел тощо. Така спрямована інформаційна кампанія формує у реципієнта відчуття, що «не все так однозначно» або «все надто складно», і, відповідно, особа реалізує власну активність на користь суб'єкта впливу та /або у неї виникають негативні емоційні прояви (фрустрація, розгубленість, тривога, невпевненість, паніка тощо).

Іноді велика кількість, на перший погляд, неважливої інформації насправді може бути підготовкою до подальшого змісто-

вного впливу на цільову аудиторію. Це підготовка до сприйняття потрібної інформації базується на такому ефекті: інформація, яку ми неодноразово чули, сприймається нами, як вже відома («я це давно вже знаю», «всі так вважають/говорять») і тому менше піддається критиці. Ця упередженість ставлення до нової інформації/налаштованість на некритичне сприйняття / готовність сприймати у певному ракурсі формується, у тому числі за допомогою так званої індоктринації, яка широко використовується при проведенні спланованих інформаційних впливів (пропаганді, формуванні суспільної думки, інформаційних війнах). Йдеться не тільки про навчання, формування системи переконань, образів, установок і стереотипів на основі некритичного сприйняття інформації, «отримання готових рецептів», інструкцій, рішень [2]), але й про «систематичне вивчення спірних ідей», як правило, ідеологічного спрямування (через освітянські, медіа канали тощо) у поєднанні із діяльністю репресивних органів, що забезпечує формування свідомості людей у вигідному для панівної верхівки напрямку [1].

У будь-якому випадку, як людина не може знаходитись у цілковитій тиші, так вона не здатна існувати в інформаційному вакуумі. Цією особливістю людської психіки свідомо і несвідомо користуються різні суб'єкти (держави, спецслужби, громадянське суспільство, політикум, комерційні і некомерційні організації, журналісти, сусіди тощо) для того, аби спрямовувати у потрібне русло ставлення/емоції реципієнта, а відтак і його активність та прихильність до певної інформації.

Отже, характеризуючи особливості аналізу інформації, що циркулює наразі у відкритих джерелах, надзвичайно важливо ураховувати характеристики динамічних змін в галузі інформаційних технологій, які підвищують рівень впливу інформації на особистість. Зокрема, до таких змін в сучасному інформаційному просторі можна віднести:

- *значне збільшення інформації*, що циркулює в різних сферах та впливає на людину (доступність та мінливість будь-яких даних може зумовлювати «неочікувану» мотивацію у людини, багатофакторність / полідетермінованість її активності);

- *відкритість інформаційного простору*, що передбачає швидке і неконтрольоване поширення інформації засобами масової комунікації та окремими особами / групами людей, вико-

ристання новітніх інформаційних технологій (мобільного телефонного зв'язку, супутникового, цифрового зв'язку та телебачення, мережі Інтернет), які дають можливість вільно обертатись інформаційним потокам;

- *збільшення частки тенденційної, маніпулятивної, фейкової, пропагандистської інформації*, що збільшує градус емоційності у сприйнятті, негативного впливу на психіку, ускладнює нейтралізацію негативного впливу на психіку реципієнта. На особливу увагу в аналізі інформації заслуговує і полегшення (у тому числі за рахунок розвитку цифрових технологій) умисного спотворення окремих даних (обробка фото- і відео- редакторами, різного роду рерайтерами, синонімізаторами тощо);

- *зниження приватності життя людей*, у тому числі, за рахунок значної діджиталізації (цифрової трансформації) сучасного суспільства, розвитку сучасних технологій (відслідковування активності людини в мережі, їх пошукових запитів). Все це зумовлює не тільки зростання безперешкодності в отриманні різноманітної інформації майже про будь-яку особу (визначення інтересів, кола друзів, фото- та відеоматеріалів, біографічних даних тощо), але й зміну співвідношення видів інформації, яка доступна про людину, або свідомо нею поширюється;

- *технічний розвиток, використання технологій штучного інтелекту в поширенні та пошуку інформації, її переробки в інформаційний продукт* – йдеться про використання математичних моделей, алгоритмів для кількісного представлення результатів відшукування ключових слів / фраз у відкритому інформаційному просторі. Це, зазвичай, реалізується у створенні спеціалізованих програмних продуктів, що аналізують великі обсяги інформації про особу, соціальну спільноту, процес чи подію. Використовується штучний інтелект і в інформаційно-психологічних впливах, коли пошукова активність людини, акцентованість її уваги на окремих повідомленнях дозволяє віднести її до цільової аудиторії й, у подальшому, визначає цілеспрямоване її інформування у заданому напрямку.

Якщо говорити про психологічний компонент трансформації інформаційного повідомлення, то варто розуміти що вона [трансформація] у будь-якому випадку пов'язана з особистістю: джерела інформації, її розповсюджувача та / або адресата. І то-

ді, процес створення, поширення і сприйняття будь-якої інформації можна представити таким ланцюгом:

- *створення інформаційного продукту* (сукупності даних, сформованої для поширення у матеріальній і нематеріальній формі [3]). Тут важливо розуміти, що інформація створюється певною особою / колом осіб з конкретною метою. Така ціль може бути не пов'язана із впливом на конкретну людину, соціальну групу чи певний соціум, або навпаки, зорієнтована на зміну їх окремих характеристик (мотивів, ставлень, поглядів, поведінку). У будь-якому випадку виконавець такого «відбитку реальності» (як-то письмового (офіційного) документу, фото-, відеоматеріалів, а особливо, нестандартизованих текстів, повідомлень тощо) може вплинути на зміст, спрямування, достовірність даних. До того ж, ці спотворення базово об'єктивних даних можуть спричинятися хибним розумінням про способи та форми представлення матеріалу тощо;

- *поширення інформації* може відбуватися різними шляхами, які різною мірою дозволяють зберегти її у первинному вигляді. Так, документи (та їх копії) менше піддаються свідомому викривленню, на відміну від усного / письмового переказу людиною почутої / прочитаної / побаченої інформації. Проте і тут окремі дані можуть втрачатися через певні обмеження в їх поданні (наприклад, форма документу не дозволяє вносити певні уточнення або додаткову інформацію, що впливає на подальше її сприймання та оцінювання);

- *перцепція інформації* (цей процес включає в себе також інтерпретацію й оцінювання даних з урахуванням отриманої раніше інформації) – фінальний елемент трансформації первинного інформаційного продукту. Він також відбувається не загальною, а конкретною особою. Відтак, в процесі аналізу об'єктивні дані трансформуються через «фільтр» / призму самої особистості (її точку зору на предмет дослідження, досвід, наявні знання, особистісні характеристики тощо). Крім того, будь-яка інформація «не проходить повз» реципієнта, вона безпосередньо чи опосередковано, відкрито чи підсвідомо впливає на нього.

Зазначене, значно підвищує важливість виокремлення попереднього етапу в алгоритмі будь-якого аналізу інформації – визначення достовірності отриманих даних. Без даного етапу на сьогодні не можливо здійснювати аналіз у всіх сферах суспіль-

ного життя, а надто, у безпековій царині. Адже, на можливість якісного оцінювання інформації, її точність, достовірність, повноту, актуальність й оперативність, значно впливають психологічні характеристики осіб, які дотичні до неї. А неправильне розуміння інформації, викривлення та маніпулятивне її використання може призвести до негативних наслідків як для суспільства, спільноти, так і окремої особистості.

Висновки. Проблема аналізу інформації набуває нового звучання, а сам процес його реалізації має трансформуватися з урахуванням сучасних перетворень, адже поєднання великих обсягів інформації, що циркулює навколо, із виникаючими значними ускладненнями знаходження в цьому різноманітті важливої / необхідної для реципієнта інформації, призводить до щоденної кропіткої роботи із пошуку зернин важливого у великому полі різних повідомлень (які при цьому можуть бути досить емоційно насиченими), і зумовлює значне навантаження на психіку людини та призводить до виникнення цілого спектру негативних емоційних проявів. Це призводить до трансформації процесу пошуку та аналізу інформації, а відтак до необхідності перебудови підходів до оперування інформацією з позицій технологічного на суб'єктивно орієнтований.

Література

1. Розумюк В. Індоктринація псевдоісторією: модифікація свідомості засобами освіти *Дослідження світової політики: Зб. наук. пр.* К.: ІСЕМВ НАН України, 2009. Вип. 49. С. 114-121.
2. Сафін О. Д. Індоктринація як інструмент гібридної війни Росії *Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Сер. Військово-спеціальні науки.* 2017. №2(37). С. 24-27.
3. Українська бібліотечна енциклопедія. URL:ube.nlu.org.ua/ (дата звернення: 21.01.2022).

Стрельбіцький М.
доктор технічних наук, професор,
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Мазур В.
доктор військових наук, професор,
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Олексієнко Б.
доктор військових наук, професор,
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ЇЇ РОЗВИТКУ НА ОСНОВІ ЄВРОАТЛАНТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ І ПІДХОДІВ

Національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [1]. **Мета** статті – науково-теоретичне обґрунтування стратегічних комунікацій Державної прикордонної служби України та визначення закономірностей їх розвитку на основі євроатлантичних принципів та підходів.

В інформаційній сфері в умовах протистояння України гібридній війні, що розв’язала російська федерація існує низка викликів та загроз національній безпеці України. Поширення неправдивої інформації про Україну через засоби масової інформації та соціальні мережі є інформаційною небезпекою та одним із елементів цієї гібридної війни.

Інформаційна небезпека це:

1. Можливість виникнення інформаційних загроз і викликів, за яких інформація може таким чином вплинути на людину,

суспільство і державу, що призведе до погіршення захищеності їх життєво важливих інтересів.

2. Сукупність умов і факторів, що створюють загрозу життєво важливим інтересам особистості, суспільства і держави в інформаційній сфері.

3. Загроза, зміст якої становить різна інформація, або її комбінації, що можуть бути використані проти соціального або соціально-технічного об'єкта (системи) з метою зміни його інтересів, потреб, орієнтацій відповідно до мети суб'єкта інформації [2].

Виходячи із викладеного, інформаційна небезпека несе загрозу національним інтересам в інформаційній сфері.

Національні інтереси в інформаційній сфері – життєво важливі матеріальні, інтелектуальні й духовні цінності народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в державі, визначальні інформаційні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує: інформаційний суверенітет країни; вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; активне залучення засобів масової інформації до боротьби з організованою злочинністю та корупцією, зловживаннями службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України; неухильне дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції; створення необхідних і достатніх умов для нормального функціонування та розвитку національного інформаційного простору; унеможливлення монополізації інформаційної сфери України [2].

На даний час інформаційна сфера виглядає як основний полігон протистояння у гібридній війні російської федерації проти нашої держави.

Виходячи з цього, відповідними Указами Президента України були затверджені «Доктрина інформаційної безпеки України» [3] та «Стратегія національної безпеки України», якою окреслено національні інтереси України в інформаційній сфері,

загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері та напрями зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки України, зокрема через розвиток інклюзивного політичного діалогу через створення системи стратегічних комунікацій [4].

Важливу роль в інформаційній сфері в умовах гібридної війни відіграє стратегічна комунікація.

Стратегічна комунікація – це комплекс внутрішніх та зовнішніх комунікацій .

Мета стратегічних комунікацій – створення сприятливих умов для реалізації державної політики України через попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України; припинення інформаційних, психологічних, розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також громадських об'єднань, транснаціональних корпорацій, окремих груп та осіб, в тому числі анонімних або таких, які не діють від імені або в інтересах будь-якої держави чи організації на національну безпеку України, усунення умов, що їм сприяють, та причин їх виникнення [2].

Своєчасне застосування стратегічних комунікацій має вирішальне значення в запобіганні сучасним викликам і загрозам національній безпеці України у тому числі в інформаційній сфері.

Тому виникає нагальна потреба дотримання інтересів національної безпеки України та проведенням ефективних заходів зі стратегічних комунікацій в Державній прикордонній службі України в умовах протидії гібридній війні з боку російської федерації проти України.

Для якісного виконання цього завдання необхідне створення та розвиток як державних, так і відомчих механізмів стратегічних комунікацій виходячи із міжнародного досвіду.

Для досягнення мети дослідження визначено наступні часткові завдання, а саме: проведення аналізу нормативно-правової бази з питань стратегічних комунікацій; дослідження існуючого стану функціонування стратегічних комунікацій Державної прикордонної служби України; узагальнення зарубіжного досвіду використання стратегічних комунікацій держав-членів

НАТО; розроблення теоретичних основ стратегічних комунікацій Державної прикордонної служби України; опрацювання практичних рекомендацій щодо удосконалення державних механізмів стратегічних комунікацій Державної прикордонної служби України; визначення напрямів та шляхів вдосконалення стратегічних комунікацій Державної прикордонної служби України.

За результатами проведення наукового дослідження очікуються такі результати:

1. Теоретичні основи стратегічних комунікацій Державної прикордонної служби України.

2. Державних механізмів стратегічних комунікацій Державної прикордонної служби України.

3. Напрями та шляхи вдосконалення стратегічних комунікацій Державної прикордонної служби України.

Матеріали наукового дослідження будуть використані в управлінській діяльності Адміністрації Державної прикордонної служби України, в оперативно-службовій діяльності органів (підрозділів) охорони державного кордону, а також науково-педагогічними працівниками Національної академії Державної прикордонної служби України в освітньому процесі зі слухачами факультету підготовки керівних кадрів.

Література

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 18.06.2003 р. № 964-IV. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>.

2. Попова Т.В., Ліпкан В.А. Стратегічні комунікації : словник. Київ : ФОП О.С. Ліпкан, 2016. 416 с.

3. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 р. “Про Доктрину інформаційної безпеки України”». *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>.

4. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про Стратегію національної безпеки України”» від 14.09.2020 р. № 392 / 2020. *Офіційний сайт Президента України*. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.

ТорічнийВ.

доктор наук з державного управління,
доцент кафедри національної безпеки та управління,
Національна академія
державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Бурмака А.

начальник відділу прикордонної служби «Ямпіль»
24-го прикордонного загону імені Героя України
старшого лейтенанта В'ячеслава Семенова

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Забезпечення високого рівня якості управлінських рішень є актуальною проблемою кожної сфери суспільного життя України. Особливої актуальності набуває це питання у секторі безпеки і оборони, зокрема у Державній прикордонній службі України (далі – ДПСУ), що зумовлено необхідністю подання актуальної та достовірної інформації про функціонування прикордонного відомства України.

Метою цієї публікації є аналіз напрямків вдосконалення інформаційних ресурсів ДПСУ.

Щороку обсяги інформаційних ресурсів у прикордонній службі зростають, що зумовлено інтенсифікацією подій як всередині держави, так і за її межами. Прийняття управлінських рішень на основі масивів інформації – нагальне питання сучасності.

Інформацію визначаємо як міру організації систем, універсальну субстанцію буття людини, а також основу цінностей та культури для вираження сутності життя особи [1]. Водночас, науковці зазначають, що інформація є фактором єдності буття та свідомості [2; 3]. Враховуючи результати аналізу філософської наукової літератури, можемо зробити наступний висновок: інформацію слід вважати ідеальним поняттям. Для ДПСУ інформацією виступають усі знання, події та явища як її форми. Проте, уся інформація структурована та є результатом пізнавальної та креативної діяльності людини.

Інформація та її форми – основа інформаційного забезпечення діяльності прикордонного відомства України. Важливим аспектом сучасного функціонування ДПСУ є реалізація прикордонної безпеки, а отже – безпеки держави. Інформаційне забезпечення у цьому контексті визнається підґрунтям забезпечення державної безпеки.

Специфіка інформаційних ресурсів ДПСУ полягає в тому, що вони формуються безперервно, дають змогу формулювати достовірні висновки, використовувати технічні засоби та технології, створюють фундамент для управлінського рішення.

Управління у ДПСУ виступає як організаційний спосіб діяльності, планування, прогнозувальна діяльність, координаційна, контролююча та інноваційна. Основними завданнями щодо забезпечення інформаційної безпеки ДПСУ є:

- своєчасне оброблення інформації від зовнішнього та внутрішнього середовища;
- розміщення інформації;
- здійснення процесів організації, зберігання та трансферу інформації;
- створення досконалої інформаційної системи;
- застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- підвищення продуктивності діяльності представників відомства тощо.

Враховуючи деструктивні впливи рф на державну безпеку України, в інформаційне забезпечення ДПСУ вважаємо за необхідне внести такі корективи:

- інноваційне оновлення інструментів та механізмів щодо виявлення дезінформації;
- виявлення негативних явищ та тенденцій в інформаційному просторі;
- удосконалення навичок співробітників ДПСУ щодо застосування відповідних програмних застосунків тощо.

Основними кроками відповідних військових або правоохоронних формувань передових країн світу є підсилення інформаційного забезпечення в управлінні, безперервна диверсифікація інформаційного сектору, зростання кількості кваліфікованих військовослужбовців у відповідних структурних підрозділах. Ці тенденції є модельними для ДПСУ. Важливим завданням управлінців усіх рівнів вітчизняної прикордонної служби є ро-

зуміння інформаційного забезпечення як динамічної системи, що потребує постійного оновлення, моніторингу факторів що впливають на її розвиток, та аналіз можливостей реалізації конкретних управлінських рішень.

Література

1. Горященко Ю.Г. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності: аналіз категоріально-понятійного апарату. *Вісник Запорізького національного університету*, 2010. № 4 (8). С. 235-242.

2. Драган О.І., Бергер А.Д. Інформаційне забезпечення стратегічного управління підприємством в умовах глобалізації. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*, 2019. № 3 (20). С. 196-201.

3. Кондратова С. Інформаційні технології в управлінні: монографія. Київ : МАУП, 2007. 412 с.

Шум О.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
факультетів психології та соціології,
Навчально-науковий інститут філології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ПРЕЗЕНТАЦІЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК (СЕКТОР БЕЗПЕКИ)

Ефективне формування комунікативних навичок є провідною метою іншомовної підготовки. Однак набір засобів і методів на шляху до досягнення цієї мети може бути доволі різноманітним. Із трансформацією звичних форм освітнього процесу (прим. денною (очною); заочною та екстернатною) у дистанційне (самостійне) та дистанційне (онлайн) навчання перед викладачами, зокрема закладів вищої освіти сектору безпеки, постали нові виклики. Невідкладним стало завдання пошуку, розроблення та адаптації можливостей (вправ, ресурсів, додатків тощо) для тренування умінь та навичок до нових умов організації занять із врахуванням особливостей професійної підготовки.

Метою нашої розвідки є розгляд видів презентацій під час іншомовної підготовки студентів, можливостей ефективного забезпечення всіх видів презентацій під час дистанційний онлайн занять з іноземних мов, проаналізувати переваги на недоліки електронних ресурсів у забезпеченні ефективного формування комунікативних навичок у студентів.

Презентація (англ. *presentation* – процес ознайомлення аудиторії з певною темою; у якості презентації прийнято розглядати демонстрацію, лекцію або промову, яку використовують, щоб поінформувати чи переконати. Будь-яка презентація може містити: промову доповідача, слайди, роздаткові матеріали тощо [1]) у контексті іншомовної підготовки розглядається як представлення результатів роботи або викладача (демонстрація чи лекція) або студентів (самопрезентація в усному чи комбінованому із застосуванням ІКТ форматі [2] та презентація на задану тему також із можливістю використання мультимедійних засобів).

Зі стрімким переходом навчального процесу в онлайнвий формат постала потреба якісного забезпечення подачі теоретичного та практичного матеріалу студентам. Особливо гостро ця проблема виникла через відсутність у переважній більшості програм для відеоконференцзв'язку можливості використовувати онлайнвову дошку, що є нагальним у вивченні мов. Найпростішими виходами для викладачів стала можливість підтримання комунікації у чаті або трансляції на екрані Word документів у якості дошки. Однак пошуки ефективного вирішення на цьому не завершилися, розпочалися наукові дослідження з тестування різноманітних програм та додатків [3]. Так, для урізноманітнення, а також ефективно організації дистанційного онлайнного заняття почали використовувати такі сервіси:

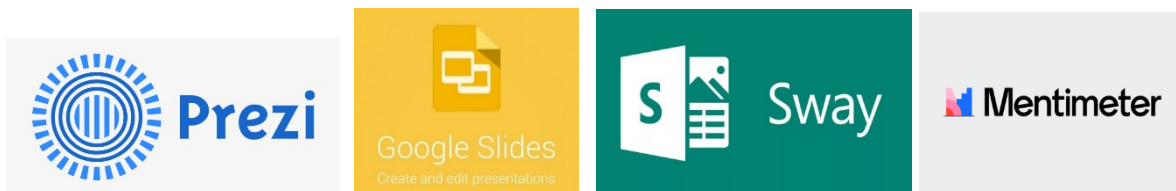
1) інтерактивні онлайнвові дошки (*Jamboard*, *AWWAP*, *Conceptboard*, *GroupBoard*, *Miro*, *Scribblar*, *Twiddla* тощо)

Приклад 1

2) ресурси для підготовки презентацій, зокрема за шаблонами (*Canva, GooglePresentations, Mentimeter, Prezi, Sway* та інші)

Приклад 2

3) сервіси для роботи з інтелектуальними картами – діаграмами, схемами, графіками (*Dwar.io, Gliffy, Google Drawings, Mind Meister, Xmind* тощо)

Приклад 3

draw.io

Переважна більшість цих сервісів мають безкоштовні версії з вільним доступом до базових функцій, що дає змогу як викладачу, так і студентам обирати будь-який додаток та якісно виконувати поставлені завдання за допомогою використання шаблонів або із залученням власного креативу. Онлайнкові дошки максимально допомагають наблизити віртуальний клас до звичних умов очного навчання, швидко пояснювати необхідний матеріал, що покращує запам'ятовування завдяки візуалізації. Конструктори для презентацій, у першу чергу, використовуються як супровід до усної презентації на задану тему як викладачами, так і студентами. На нашу думку, робота з таким видом завдань допомагає здобувачам освіти, по-перше, тренувати комунікативні навички шляхом представлення обраної чи заданої теми, по-друге, супровід слайдами привертає увагу аудиторії, підвищує їхній рівень ефективності засвоєння інформації, по-третє, виникає змога, наприклад, побудови дискусії навколо теми, а також паралельно тренувати уміння та навички в побудові якісної презентації (дизайн слайдів, доцільність використання

аудіо, відео, таблиць, діаграм, картинок тощо). Таким чином студенти покроково навчаються впливати на аудиторію, тренуючи іншомовні комунікативні навички, а також аналізуючи результати знаходять власний алгоритм побудови якісної презентації. Додатки для розроблення інтелектуальних карт, графіків, схем тощо можуть стати в пригоді як під час презентації тем та лекцій, так і для розроблення інтерактивних ігрових завдань (тренування лексики, граматики, діалогів та ін.).

Серед основних недоліків у користуванні проаналізованими вище додатками можна виділити обмежений функціонал у безкоштовних версіях, необхідність самостійно опановувати навички роботи з сервісом та необхідність часових затрат на розроблення та виконання подібних інтерактивних завдань.

Використовуючи зазначені практичні завдання з метою тренування комунікативних навичок у студентів та курсантів ми дійшли висновку було помічено підвищений рівень зацікавлення у здобувачів освіти порівняно із виконанням класичних завдань та без використання засобів ІКТ.

Отже, періодична необхідність у переході освітнього процесу у дистанційний онлайн формат, нові виклики та сучасні потреби спонукають до пошуку актуальних способів мотивації студентів до вивчення іноземних мов. Презентація (*прим.* самопрезентація та презентація на задану тему з / без використання ІКТ) є ефективним завданням, яке дозволяє здобувачам освіти тренувати іншомовні комунікативні навички, вміння виготовляти слайди, макети тощо, навички впливу на аудиторію, а також утримувати увагу студентів під час навчального процесу та мотивувати їх до отримання нових знань.

Література

1. Полікарпова Ю. Презентація як активний метод навчання. *Культура народів Причорномор'я*, 2012. № 231. С. 159-162. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/46254>.
2. Трушко О. Категорія самопрезентації в курсі української мови як іноземної. *Міжнародний філологічний часопис*, 2020. Вип. 11. № 3. С. 132-136. URL : <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/filol/article/viewfile/philolog2020.03.022/12858>.
3. Шум О. Особливості дистанційного вивчення іноземних мов. *Сучасні тенденції іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців немовних спеціальностей в полікультурному просторі*. Київ : ФМВ, НАУ, 2020. С. 522-525.

Царук А.
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький
Науковий керівник – В. Зьолка,
доктор юридичних наук, доцент

ВАЖЛИВІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Державний курс України спрямований на інтеграцію з Європейським Союзом, що є досить логічним для нашої держави. Ще з початку часів незалежності Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) однією з перших почала реформи, які спрямовані на приведення своєї діяльності у відповідність до вимог Європейського Союзу. **Мета статті** – визначити ключові позиції удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності ДПСУ в контексті євроінтеграції.

Трансформація інформаційно-аналітичної діяльності ДПСУ знайшла своє відображення у таких вітчизняних нормативно-правових актах, як:

Конституція України;

Закони України: «Про Державну прикордонну службу України»; «Про національну безпеку України»; «Про інформацію»; «Про телекомунікації»; «Про захист персональних даних»; «Про державну таємницю»; «Про доступ до публічної інформації»; «Про Національну програму інформатизації»; «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»; «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»; «Про прикордонний контроль»;

акти Президента України: Указ «Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України»; Указ «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні»; Указ «Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади»; Указ «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні»; Указ «Про інформа-

ційно-аналітичне забезпечення Президента України»; розпорядження «Про координацію роботи пресслужб та інформаційно-аналітичних підрозділів органів державної виконавчої влади»; указ «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» із змінами, внесеними згідно з Указом ПУ від 14.09.2020 р. № 392 / 2020;

акти Кабінету Міністрів України: розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції створення єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами»; розпорядження «Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року»; розпорядження «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції інтегрованого управління кордонами»; розпорядження «Про затвердження плану заходів на 2020-2022 роки щодо реалізації Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року»; постанова «Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України»; розпорядження «Про схвалення Стратегії розвитку Державної прикордонної служби»;

акти Міністерства внутрішніх справ: наказ «Про затвердження Інструкції з проведення аналізу ризиків у Державній прикордонній службі України»; спільний наказ МВС, МЗС, МІУ, МФУ, СБУ «Про затвердження Порядку обміну інформаційно-аналітичними матеріалами між суб'єктами інтегрованого управління кордонами»; спільний наказ МВС, МЗС, МСПУ, МОНУ, СЗРУ, СБУ «Про затвердження Методики аналізу ризиків з метою протидії нелегальній міграції»; «Про затвердження Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України»; «Про затвердження Положення про відділ прикордонної служби Державної прикордонної служби України»;

відомчі акти, до яких належать: наказ АДПСУ «Про затвердження Інструкції про порядок оцінювання інформації за методом 4x4»; спільний наказ АДПСУ, ДМСУ, ДПАУ, МВСУ, МЗСУ, МПСПУ, СБУ, СЗРУ «Про затвердження Положення про інтегровану міжвідомчу інформаційно-телекомунікаційну систему щодо контролю осіб, транспортних засобів та вантажів, які перетинають державний кордон»; наказ АДПСУ «Про затвердження Положення про інформаційно-телекомунікаційну

систему прикордонного контролю “Гарт-1” Державної прикордонної служби України»; Методика аналізу ризиків з метою протидії нелегальній міграції, затверджена спільним наказом МВС, МЗС, МСП, МОН, СЗР, СБУ від 29.04.2015 р. № 494 / 132 / 467 / 497 / 141 / 281; Порядок обміну інформаційно-аналітичними матеріалами між суб’єктами інтегрованого управління кордонами, затвердженого спільним наказом МВС, МЗС, МІУ, МФУ, СБУ від 01.09.2015 р. № 1050/254/341/749/562; Концепція створення єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами, затверджена розпорядженням КМУ від 07.11.2012 р. № 870-р; Концепція адміністративної реформи в Україні, затверджена Указом Президента України від 22.07.1998 р. № 810 / 98.

У перелічених нормативно-правових актах прямо чи опосередковано відображені питання, що стосуються інформаційно-аналітичної діяльності ДПСУ. Хоча станом на сьогодні і проведена велика робота в цьому напрямку, однак інформаційно-аналітична діяльність ДПСУ не повною мірою відповідає вимогам, які висуваються до правоохоронних органів Європейського Союзу. Як приклад, можна привести функціонування в Європейському Союзі такої системи, як система нагляду за зовнішніми кордонами EUROSUR, яка в режимі реального часу або близьким до такого здійснює збирання та оброблення даних, що стосується охорони зовнішніх кордонів Європейського Союзу. Потенціал цієї системи дозволяє керівникам приймати адекватні обставини рішення. В Україні створені та функціонують певні бази даних, які обслуговують потреби різних органів та установ. Поряд з цим, ці системи функціонують переважно в межах забезпечення потреб конкретного органу чи установи.

У ДПСУ функціонує інтегрована міжвідомча інформаційно-телекомунікаційна система «Аркан», суб’єктами якої є Державна митна служба України, Державна податкова адміністрація України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство праці та соціальної політики України, Служба безпеки України та Служба зовнішньої розвідки України. Ця система дещо полегшує співпрацю зазначених відомств, але вона все одно не в повній мірі відповідає вимогам сьогодення.

Інформаційно-аналітична діяльність ДПСУ та інших правоохоронних органів держави має рухатись в ногу з часом та від-

повідати вимогам сьогодення, тому необхідно впроваджувати кращі практики провідних країн світу.

Чумак О.М.

Чумак О.І.

Воєнно-дипломатична академія
імені Євгенія Березняка, м. Київ

ЗДАТНІСТЬ ДО ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК СКЛАДОВА ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КЕРІВНИКА СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ

Діяльність фахівців сектору безпеки і оборони України в умовах сучасних світових викликів – це не тільки великі психологічні навантаження та екстремальні обставини роботи, але і діяльність щодо запобігання загрозам національній безпеці. Саме в цьому напрямку ефективна комунікація відіграє важливу роль та є ключовою у діяльності керівників структурних підрозділів, які повинні якісно впроваджувати стратегічні повідомлення у щоденну операційну роботу. Тому, у комунікаційному процесі стає важливим особистісні якості особи, що здійснює управління, її лідерський потенціал. Саме лідерські якості допомагають керівнику ефективно організувати інформаційний обмін між усіма ланками управлінської вертикалі, доносити свою думку та вести команду за собою.

Слід зазначити, що сьогодні в науці та практиці управління не вироблено єдиного механізму формування чітких якісних ознак сучасного управлінця-лідера. Переважну більшість досліджень за цим напрямком ведуть зарубіжні фахівці. В Україні, на жаль, питанням розвитку управлінської компетентності керівників приділяється недостатньо уваги. Крім того, досліджень особистих якостей, що зумовлюють лідерський потенціал та якість комунікацій керівників в сфері військового управління недостатньо, не вистачає системності, замало методичних рекомендацій щодо їх діагностики та розвитку. З огляду на це, є актуальним мета наукового дослідження, проведеного у рамках психологічного забезпечення підготовки майбутніх фахівців (керівників структурних підрозділів), що проходять підготовку у Воєнно-дипломатичній академії імені Євгенія Березняка (на-

далі – ВДА), що полягає у встановленні особистісних характеристик, які формують здатність до ефективної комунікації майбутніх фахівців в процесі виконання завдань за призначенням, визначенні методів діагностики таких якостей та розробленні методичних рекомендацій щодо їх розвитку.

Мета статті – окреслити ключові параметри, що визначають здатність керівника структурного підрозділу до ефективних комунікацій, та визначити напрямки їх вдосконалення та розвитку.

Американський державний та військовий діяч Дуайт Д. Ейзенхауер визначав лідерство як мистецтво спонукати людей робити те, що потрібно, та ще й тому, що вони хочуть зробити це [5]. Проблема визначення лідерського потенціалу та оцінки управлінських здібностей є предметом вивчення як науковців-дослідників теорії управління, так і практиків – керівників різних рангів, бізнесменів та власників бізнесу. Найважливіше питання, що розглядається, – яка саме сукупність здібностей та особистісних характеристик особистості за фіксованих зовнішніх умов визначає чи має найбільший вплив на формування лідерського потенціалу та зумовлює управлінські здібності. Аналіз останніх досліджень і публікацій у сфері теорії управління показує, що до таких якостей відносять: легкість у комунікаціях, стресостійкість, високу працездатність, системність мислення, та спрямованість на досягнення результату. Саме вони мають найбільший вплив на ефективність та продуктивність діяльності керівника в різних видах діяльності, зокрема і у військовій.

Ключовий інтерес дослідження було зосереджено саме на вивченні особливостей формування та розвитку комунікативних здібностей. Дійсно, ключовою особливістю діяльності управлінця є достатньо широкі і різноманітні сфери спілкування, де необхідно здійснювати зовнішній інформаційний обмін та будувати комунікації з колегами, з партнерами, а головне – зі своїми співробітниками, які мають різні статуси і є представниками різних поколінь. Керівнику структурного підрозділу необхідно аналізувати, наскільки добре він розуміє своїх підлеглих: як вони уявляють собі цілі, що стоять перед підрозділом, в якому напрямку мають бажання розвиватись, які завдання можна їм делегувати, які проблеми можуть знизити їх мотивацію. Одночасно важливо працювати над врегулюванням цих проблем. На практиці, як вказує Дж. Траут, «багато менеджерів не має часу на те, щоб вийти на лінію фронту. Вони занадто зайня-

ті складанням планів, які по суті й мають ґрунтуватися на відвідуванні ними поля бою. Однак, коли вони стикаються з реальністю, що відбувається часто випадково, то з жахом виявляють, що основою їхніх планів насправді є міфи, а не факти!» [2, с. 44]. Вміння встановлювати ефективні взаємини із зовнішніми та внутрішніми суб'єктами спілкування – одна з найважливіших характеристик управлінця-лідера. Проведений аналіз сучасних наукових підходів до поняття «комунікативність особистості» дозволив більш чітко визначити які саме параметри формують кожен вищезазначену якість. Наприклад, параметр: «легкість у комунікаціях» для майбутніх фахівців (керівників структурних підрозділів), що проходять підготовку у ВДА була визначена як:

потреба у соціальних контактах, жага до опрацювання соціальних форм діяльності, прагнення до спілкування, пізнання світу через комунікації;

широкий набір комунікативних програм, легкий вступ в соціальні контакти, швидкий перехід з одного стилю спілкування на інший, легкість у виборі форм соціальної взаємодії;

низька емоційність в комунікативній сфері, нечутливість до оцінок оточуючих, відсутність чутливості до невдач у спілкуванні, впевненість у собі та ситуаціях спілкування;

швидкісні характеристики мовнорухових актів в процесі спілкування;

швидке емоційне відновлення, емоційна гнучкість, здатність вільно керувати своїми емоціями;

образ дій та манера поведінки у процесі подолання конфліктного протистояння;

переважаюча орієнтація на світ ззовні від себе, активна роль в комунікації, активний спосіб життєдіяльності та жага до організаційної діяльності;

здібність до усвідомлення та розуміння емоцій оточуючих, а також власних емоцій;

вміння впливати на емоційний стан інших людей та на власний емоційний стан.

Діагностика даних параметрів здійснюється в процесі підбору майбутніх слухачів ВДА. Крім того, отримані дані використовуються для коригування програм розвитку управлінських здібностей в процесі психологічного забезпечення підготовки майбутніх фахівців (керівників структурних підрозділів), що проходять підготовку у Воєнно-дипломатичній академії імені

Євгенія Березняка. Для оцінювання, окрім співбесіди, використовуються наступні психодіагностичні методики: опитувальник структури темпераменту В. Русалова, тест опису поведінки К. Томаса (адаптація Н. Грішиної), особистісного опитувальник Г. Айзенка (ЕРІ), тест емоційного інтелекту (методика Н. Холла).

Побудова системної роботи в напрямку формування управлінських здібностей майбутніх фахівців (керівників структурних підрозділів), що проходять підготовку у ВДА, також включає розроблення методичних рекомендацій щодо розвитку та вдосконалення таких здібностей. До уваги було прийнято те, що побудова ефективних взаємин базується на трьох аспектах, що сприяють формуванню продуктивної команди: оперативний зворотний зв'язок, конструктивна критика та своєчасна подяка. Питання впливу зворотного зв'язку на ефективність міжособистісного спілкування розглядається як на науковому рівні (Б. Оберхоф, А. Джакобс, Л. Захарова, О. Соловійова та ін.), так і серед практиків-управлінців (Б. Гейтс, І. Маск, С. Джобс, К. Пауел та ін.). Він є неодмінним елементом міжособистісного спілкування, а вміння використовувати його в процесі комунікації є однією з найважливіших комунікативних здібностей людини. Зворотний зв'язок робить комунікацію динамічним двостороннім процесом [1]. Крім того, це потужний мотиваційний інструмент. Брак інформації про результати роботи підлеглих часто стає причиною їх невдоволення та зниження лояльності. Кожен з них очікує від керівника оцінки своєї роботи, яка показує не тільки слабкі або сильні сторони виконання, а перш за все, значущість цієї роботи для підрозділу.

Дослідження Гарвардської школи бізнесу показує, що 57 % співробітників хочуть мати конструктивний зворотний зв'язок більше, ніж просто похвалу. За даними американського інституту суспільної думки Геллапа 30 % співробітників вважають, що краще отримати негативний фідбек, ніж залишитися зовсім без нього, а 70 % співробітників бракує спілкування з керівництвом і через це вони не знають, наскільки їх діяльність ефективна і втрачають інтерес до роботи [4]. Зважаючи на це, більшість менеджерів особисто впроваджує практику конструктивного спілкування та вимагають такої роботи з персоналом від своїх управлінців. Вони впевнені, що вміння вести діалог та сприймати критику дає можливість знаходити нові ідеї, дивитись на ситуацію під іншим кутом зору, сприяє розвитку всіх учасників процесу.

Дослідження цієї теми спонукало впровадити в практику підготовки майбутніх фахівців (керівників структурних підрозділів), що проходять підготовку у ВДА, ознайомлення з методами конструктивного зворотного зв'язку та надання зауважень. Наприклад, рекомендовано періодично використовувати для отримання зворотного зв'язку такі питання:

чи помітили Ви в роботі підрозділу якісь невикористані можливості ?

яких ресурсів Вам бракує, щоб підвищити свою ефективність?

що вдається найменш успішно? Чому? Як можна це виправити?

У рамках підвищення професійної підготовки майбутніх фахівців (керівників структурних підрозділів), що проходять підготовку у ВДА, досить ефективним є ознайомлення з деякими техніками коучингу. Наприклад, використання моделі STAR (AR) допомагає навчитися уникати критики особистості та жорсткої оцінки її дій, поєднувати похвалу з критикою і підводити підлеглого до самостійного розгорнутого аналізу ситуації. Робота в рамках цієї моделі складається з чотирьох (або п'яти) важливих елементів. Спочатку формують погляд на ситуацію (S – *situation*), що аналізується. Далі визначають, які завдання (T – *task*) було поставлено для вирішення такої ситуації. Наступний крок – аналіз досягнень (A – *achievements*) здобутих у ході вирішення цих завдань. Визначають які дії були оптимальні, а які ні. Завершальний етап – підбиття підсумків: яких результатів (R – *results*) було досягнуто та як їх можна було досягти інакше – альтернативні результати (*Alternative Results*).

Практики управління часто зазначають, що незважаючи на володіння різноманітними підходами до проблеми комунікацій в процесі діяльності, та прийомами впливу на професійну поведінку, багатьом керівникам дуже важко висловлювати підлеглим саме подяку. Однак чимало досліджень показує, що співробітники найбільш за все потребують зворотного зв'язку: вони хочуть знати, що вони працюють добре і розуміти, як їм розвиватися надалі. З погляду психології, кожна особистість потребує визнання, прагне бути гідно оціненою. Тому надихаючи людей на роботу, керівник дає їм упевненість в тому, що їх цінують за їхній вклад і визнають їх важливість для підрозділу. Подяка й визнання – один з найпотужніших інструментів залучення до діяльності та підвищення лояльності підлеглих, які є в розпоря-

дженні менеджера, крім того, це дає можливість надихати й мотивувати працівників. Тому, у процесі психологічного супроводу військово-професійної підготовки майбутніх фахівців (керівників структурних підрозділів), що проходять підготовку у ВДА, приділено увагу питанням формування культури висловлювання похвали і вдячності в колективі. Для практичного впровадження таких знань розроблено методичні посібники з прикладами конструктивних висловлювань подяки і підтримки, як-то: я в захваті від Ваших продуманих рішень; я ціную Ваше поважне ставлення до кожного; дякую Вам за ту енергію, яку Ви вкладаєте в роботу. Саме необхідність формування у підпорядкованих працівників відчуття впевненості в собі легендарний керівник General Electric Дж. Уелч вважав найважливішим завданням керівника [3, с. 78-80].

Отже, управління – це складна й різностороння діяльність, яка висуває високі вимоги до особистих якостей керівників структурних підрозділів, потребує практичного досвіду їх застосування залежно від обставин, ситуації та індивідуальних особливостей підлеглих, тісної та довірчої взаємодії. Проведені наукові дослідження дали можливість визначити основні особистісні якості, що найбільше впливають на успішність та ефективність комунікації керівників структурних підрозділів. Визначено найбільш ефективні методи оцінювання цих якостей та розроблено зручний у використанні методичний матеріал щодо їх розвитку і вдосконалення. Подальші дослідження спрямовано на розв'язання проблеми виявлення та розвитку інших особистісних якостей, що зумовлюють лідерський потенціал майбутніх фахівців (керівників структурних підрозділів), що проходять підготовку у ВДА.

Література

1. Захарова Л.М. Психологія управління : навч. посіб. Київ : Логос, 2013. 376 с.
2. Райс Е., Траут Дж. Маркетинг знизу вгору. Від тактики до бізнес-стратегії. Москва : Вільямс, 2009. 224 с.
3. Уелч Дж., Уелч С. Переможець. Київ : Наш Формат, 2017. 264 с.
4. Як надавати та отримувати конструктивний зворотний зв'язок. *HURMA*, 2020. URL : <https://hurma.work/blog/yak-davati-ta-otrimuvati-konstruktivnij-zvorotnij-zvyazok>.
5. Як стати лідером? Є кілька порад! *SBM*, 2019. URL : <https://sbm.pnu.edu.ua/2018/10/22/yak-staty-liderom-ye-kilka-porad>.

Шевко Д.
аспірант,
Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ
Науковий керівник – Г. Яворська,
доктор філологічних наук, професор

ДИСКУРС ЯК МЕТОД АНАЛІЗУ РОСІЙСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ

За останні десятиліття росія довела, що може вміло планувати та реалізовувати складні асиметричні інформаційні кампанії для досягнення своїх геополітичних і військових цілей. Ця діяльність направлена на легітимацію протиправних дій кремля на міжнародній арені та включає маніпуляцію фактами, інформаційно-психологічні операції з використанням соціальних мереж і традиційних медіа, та ін. З цією ж метою такі радянські методи часів холодної війни, як активні заходи (активні мероприятия) та рефлексивний контроль були адаптовані до сучасного складного інформаційного середовища. Це дозволяє російській владі ефективно керувати сприйняттям російсько-української війни на національному та, меншою мірою, міжнародному рівнях. Не дивно, що після 2014 р. політики, науковці та журналісти все частіше характеризують поведінку росії як «імперську». Наративи російської зовнішньої політики будуються довкола цивілізаційного протистояння з колективним Заходом, а комплекс переконань, що об'єднує у собі елементи доктрини холодної війни з міфами дореволюційної росії, слугує ідеологічним фоном. За посередництва сучасних російських інтелектуалів та ідеологів ця специфічна система «знань» де-факто перетворилася на державну ідеологію російської федерації. Цей текст має на меті продемонструвати перспективність використання дискурсу як теорії та методу у дослідженнях різних аспектів російської агресії так коротко окреслити основні закономірності російського політичного дискурсу у контексті війни з Україною.

Російський політичний дискурс являє собою багаторівневу та самодостатню систему знань, у якій мова, влада, ідеологія, література, релігія, культурні міфи, помилкові твердження та національні архаїчні комплекси переплітаються між собою і утворюють одне ціле. Кожен із перерахованих елементів певним

чином впливає на формування сучасної зовнішньої політики російської федерації та має бути врахований під час її аналізу.

Дискурсивний характер конструювання та трансформації політичної реальності стає все більш помітним і менш дискусійним явищем у глобальному академічному середовищі. Дискурсивне «зчитування» політичних подій відіграє вирішальну роль у тому, як суб'єкти політичного процесу оцінюють діяльність політичних акторів та осмислюють трансльовані меседжі. Дослідження міжнародних проблем за допомогою методу дискурс-аналізу та похідних пропонують наукові критерії, що дозволяють не лише спостерігати та описувати, але і, значною мірою, пояснювати найрізноманітніші явища міжнародних відносин. На сьогодні термін *дискурс* є одним з найбільш вживаних у західній науковій літературі у цій області досліджень, а дискурсивний метод представляє собою цілу низку концептуальних рамок та якісних і кількісних аналітичних інструментів [9]. Саме дискурс дозволяє ефективно пояснити механізми взаємодії різних компонентів, що утворюють російську «геополітичну матрешку» та прослідкувати зародження та реалізацію таких катастрофічних політичних рішень як анексія Криму.

Дискурс можна визначити як форму соціальної дії та як спосіб організації або конструювання знання про навколишній світ. У широкому розумінні дискурс є метатекстом. Було помічено, що серед усіх створених людиною текстів, завжди були такі, що привертали до себе більше уваги. В історичні часи такі тексти ставали джерелом божественної мудрості та керівництвом до дії для широких верств населення. З приходом модерну вплив релігійних текстів на суспільно-політичне життя зменшився, але їх місце зайняли нові типи ідеологічних текстів. При цьому їх «магічна» здатність формувати поведінку людей нікуди не зникла. Міждисциплінарна академічна область дискурс-аналізу покликана, щоб пояснити цей феномен. Дискурсивний погляд на політичну реальність нині широко застосовується у дослідженнях міжнародних відносин загалом [1; 3; 9] та для вивчення легітимації військових конфліктів зокрема [2; 11], а метод дискурс-аналізу став одним із основних під час досліджень джерел ворожості та конфліктів у глобальній політиці.

Те, що людина не може існувати поза дискурсом, помітив ще засновник загальної семантики Альфред Кожибський. Він вважав «всесвіт дискурсу» системою взаємопов'язаних доктрин

зі складною структурою, що обумовлює методологію та принципи функціонування механізму, згідно з яким людина приймає рішення і діє. Кожна така система містить величезну кількість припущень, претекстів, міфів і гіпотез, що функціонують як частини дискурсу певної суспільної групи. Якщо деякі з цих припущень суперечать фактам та об'єктивній реальності, вся життєва орієнтація цієї групи зазнає впливу, що, у свою чергу, призводить до неконструктивної політичної поведінки та зловживань [10]. Такі стереотипи можна уявити у вигляді ментальних структур, розміщених у просторі спільного досвіду. Вони ж виступають елементами довготривалих знань, що поділяються більшістю членів певної суспільно-культурної групи. Ментальні структури є стійкими елементами людської свідомості, що керують нашим сприйняттям світу і не допускають альтернативної інтерпретації подій. Розмірковуючи над цією проблемою, видатний лінгвіст Бенджамін Лі Уорл помітив, що кожна мова передає своїм користувачам заздалегідь сконструйовану версію світу: «Мова є не тільки інструментом для вираження ідей, але й сама є творцем ідей, програмою і керівництвом для розумової діяльності особистості, аналізу її відчуттів та синтезу розумових ресурсів ... світ знаходиться у калейдоскопічному потоці репрезентацій подій, які обробляються людською свідомістю за допомогою мовних систем» [12].

Теоретична концепція дискурсу базується на припущенні, що суспільства конструюють і надають значення та цінності матеріальному світу, де мова має визначальне значення. Виходячи з цього політичний дискурс можна сприймати як певний семіотичний простір, у якому агенти та суб'єкти політики усвідомлюють чим є навколишній світ, надають йому значень і у якому проявляються їхні уявлення про нього. Саме у дискурсі інтерсуб'єктивні смисли створюються, підтримуються та трансформуються для того, щоб стати невід'ємною частиною соціальної (політичної) реальності. При цьому існування матеріального світу за межами дискурсу не заперечується, натомість відкидається можливість його об'єктивізації та політичної контекстуалізації [9]. Важливо розуміти відмінність дискурсу та мови як такої. На відміну від звичайного аналізу текстів, дискурс-аналіз прагне пояснити соціальні та політичні наслідки використання конкретної лексики, а також зрозуміти продуктивний вплив певних структур реальності на поведінку та ідентичність

людей та груп [9]. Такий підхід передбачає, що до категорії дискурсу можна віднести фактично всю соціальну реальність, включно з політичними інститутами, акторами та інфраструктурою.

На практиці політичний дискурс реалізується у формі різних типів писемних та усних висловлювань. До нього відносять не тільки політичні промови, парламентські дебати, інтерв'ю урядовців, офіційні документи, а й інші текстові жанри, що є певним чином політично вмотивованими (наприклад, політичні ток-шоу чи випуски новин) [4]. За великим рахунком, будь-який текст про політику є дискурсивним і може стати предметом дискурс-аналізу. У таких авторитарних країнах, як російська федерація, політичний дискурс може «підкорювати» та практично повністю включати у себе інші види суспільних дискурсів (науковий, освітній, дискурс охорони здоров'я). Виходячи з цього теоретичного підходу, офіційний дискурс кремля можна ефективно досліджувати на основі окремих промов, інтерв'ю і статей представників правлячої російської еліти, доктринальних документів (наприклад, Стратегії національної безпеки рф), випусків новин, та ін. Тобто будь-яке висловлювання політичного лідера або офіційно узгоджений стратегічний документ стають частиною більш широкого соціального-політичного процесу і можуть піддаватися аналізу як тексти у політичному контексті. Особливістю російських дискурсивних наративів є історично обумовлена єдність між різними їх рівнями, унаслідок чого політика кремля часто формується під впливом численних радикальних ідеологічних течій, що циркулюють кількома рівнями нижче офіційного дискурсу та вважалися б маргінальними у класичному західному суспільстві.

Політика і дискурс нерозривно пов'язані. Політична взаємодія вимагає мовних структур, а будь який мовний акт неодмінно вимагає структур панування та легітимації, і в цьому сенсі весь дискурс є політичним [7]. Таким чином, дослідження оточуючого світу полягає у дослідженні смислів мовних та комунікативних процесів, завдяки яким будується політична реальність, а також правил, згідно яких формуються та репрезентуються дискурси. Данн і Нейман визначають дискурс як «систему продукування сенсу, фіксуючи їх (хоча і тимчасово) і дозволяє акторам розуміти світ і діяти у ньому» [5, с. 21]. На думку Нормана Ферклафа та Рут Водак дискурс – це «використання

мови усно та на письмі як форми “соціальної практики”. Розуміння дискурсу як соціальної практики передбачає діалектичний зв’язок між конкретною дискурсивною подією та ситуацією(-ями), інституцією(-ями) та соціальною(ими) структурою(ами), які її формують. Дискурсивна подія формується ними, але вона також формує їх» [6, с. 258]. Чудовим прикладом дискурсивної події слугує відома «кримська промова» володимира путіна, що відбулася 18 березня 2014 р. у георгіївській залі кремля. Будучи еталонним продуктом сучасного російського нео-імперіалістичного мислення, вона одночасно стала маніфестом, що визначив канву російської зовнішньої політики на роки вперед. Дискурс-аналіз дозволяє прослідкувати взаємозв’язок таких текстів з соціокультурними процесами та структурами у зовнішньополітичному офіційному дискурсі росії. Наприклад, щоб зрозуміти, як змінювалася аргументація російських чиновників стосовно України під час анексії Криму у 2014 р., аналіз має зосередитися на дискурсі, за допомогою якого анексія стала можливою в принципі.

З одного боку, дискурс визначає об’єкти пізнання, соціальні ідентичності та відносини і таким чином «конструює “соціальну реальність”». З іншого – він сам є соціально зумовленим, оскільки має на меті підтримку або трансформацію статус-кво, що неминуче призводить до появи проблеми політичної влади» [6, с. 258]. Лене Хансен відмічає, що категорія влади нерозривно пов’язана з такими поняттями як «істина», «авторитет» і «знання», які є також необхідними для розуміння політичних подій, оскільки вони впливають на боротьбу між різними політичними дискурсами, що уможлиблює реалізацію певної політики і виключає альтернативні сценарії [8, с. 55]. Таким чином, влада, істина, авторитет і знання є ключовими дискурсивними феноменами у науковому аналізі зовнішньої політики, і, відповідно, у дослідженнях російської агресії проти України.

Отже, зовнішньополітичний дискурс російської федерації після початку агресії у 2014 р. включає такі елементи: інформаційно-психологічний вплив, спрямований на дестабілізацію ситуації в Україні, підтримки дій незаконних збройних формувань на Сході України; систему створення негативного іміджу органів української державної влади для внутрішньої та зовнішньої аудиторій; блокування спроб України врегулювати конфлікт за нормами міжнародного права, розігрування карти «утисків ро-

сійськомовних», та ін. Ці техніки супроводжуються постійним економічним, дипломатичним та військовим тиском. Всі ці складові гібридної війни Кремля спрямовані на підпорядкування національних інтересів України та отримання певної форми політичного контролю над нею.

Дискурсивне сприйняття міжнародних відносин загалом та російської політики щодо України зокрема базується на переконанні, що суспільства конструюють і надають сенси і цінності матеріальному світу за допомогою мовних конструкцій (текстів). Незважаючи на відсутність серед дослідників згоди щодо найкращого способу аналізу міжнародних відносин за допомогою дискурсу, використання його у якості теорії та (або) методу дозволяє звести до спільного знаменника різні елементи російської політики щодо України та краще зрозуміти чому росія вирішила ініціювати довготривалий двосторонній конфлікт. Цей підхід демонструє системність та не випадковість ворожої політики москви та дає можливість спрогнозувати її поведінку у середньостроковій перспективі. Головним аспектом інформаційної війни є намагання отримати контроль над дискурсом, тобто над процесом інтерпретації інформації. Це дозволяє кремлю надавати своїм агресивним діям на міжнародній арені вигідний для себе контекст. Подальше дослідження та краще розуміння політичного дискурсу, який москва використовує у зовнішній політиці щодо України дозволить допомогти виробити ефективні кроки для протидії російській агресії в інформаційній сфері.

Література

1. Поспелова О.В. Дискурс-анализ и его место в современных исследованиях политики. *Вісник Дніпропетровського університету*, 2013. № 23. С. 230-237.
2. Яворська Г.М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Стратегічні пріоритети*, 2016. № 4. С. 41-48.
3. Bogomolov A., Lytvynenko O. Ghost in the Mirror : Russian Soft Power in Ukraine. Briefing Paper. Chatham House, 2012. 16 p.
4. Chilton P. Analysing Political Discourse : Theory and Practice. London & New York : Routledge, 2004. 226 p.
5. Dunn K.C., Neumann I.B. Undertaking Discourse Analysis for Social Research. University of Michigan Press, 2016. 152 p.
6. Fairclough N., Wodak R. Critical Discourse Analysis. *T. van Dijk, Discourse as Social Interaction*. London : SAGE, 1997. P. 258-284
7. Giddens A. The Constitution of Society. Berkeley : University of California Press, 1984. 417 p.

8. Hansen L. Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War. New York : Routledge, 2006. 259 p.
9. Holzsheiter A. Between Communicative Interaction and Structures of Signification : Discourse Theory and Analysis in International Relations. *International Studies Perspectives*, 2014. Vol. 15(2). P. 142-62.
10. Korzybski A. Science and Sanity An Introduction to Non-Aristotelian Systems and General Semantics. Institute of General Semantics, 1995. 927 p.
11. Rojo M. Division and Rejection : From the Personification of the Gulf Conflict to the Demonization of Saddam Hussein. *Discourse & Society*, 1995. P. 49-80.
12. Whorl B.L. Language, Thought and Reality : Selected Writings of Benjamin Lee Whorl. Carroll Cambridge MI, 1956. P. 207-219.

Штоквиш О.

кандидат філософських наук, доцент,
Національна академія СБ України, м. Київ

Євженко Є.

Національна академія СБ України, м. Київ

МОЖЛИВОСТІ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ МЕТОДОЛОГІЇ У ДОСЛІДЖЕННІ ФЕНОМЕНУ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Війна на Сході України, що відбувається у наслідок російської гібридної агресії, без сумніву привертає увагу фахівців у галузі науки про війну, особливо фахівців-полемологів. Така увага обумовлена не лише з огляду на вивчення її ходу, методів, видів зброї, що застосовується, але, насамперед, з огляду на необхідність визначення її сутності, тих особливостей, якими відрізняється цей вид конфлікту від усіх інших конфліктів, які мали місце в минулому. Про те, що людство має справу з чимось принципово новим, до цього невідомим свідчить різноманіття визначень, які пропонуються фахівцями для осягнення цього феномену.

Зазначимо, що вивченню характеру гібридної війни присвятили свої напрацювання такі маститі вчені, як Є. Месснер, М. ван Кревельд, Ф. Гоффман, Т. Гюбер, М. Калдор, В. Горбулін та багато інших фахівців. Ними були запропоновані терміни *гібридна війна*, *мережецентрична війна*, *асиметрична війна*, *партизанська війна*, *війна керованого хаосу*, *заколот-війна* та чимало інших визначень, що свідчить, насамперед, про

багатогранність, багатоаспектність, явища, що вивчається, яке важко описати, виділяючи якусь одну суттєву ознаку. Безумовно, коли справа йде таким чином, то з необхідністю постає питання методології, а точніше відповідності методологічного інструментарію характеру явища, яке вивчається.

Мета статті – відзначаючи той факт, що гібридна війна є новим видом конфлікту епохи постмодерну, розглянути можливість дослідити її сутнісні характеристики, застосовуючи постмодерністський методологічний арсенал.

Гібридна війна часів глобалізації набула тривіальності, а «постмодерн» і «глобалізація» стали взаємозалежними феноменами сучасного світу. Ці процеси розпочалися після Другої світової війни.

Методологія постмодернізму має застосовуватися до вивчення феномену гібридної війни. Ще зовсім недавно науковці з певним упевненям ставилися до методології деконструкції, відмовляли в епістемологічній значущості усім цим «нарративам», «симулякрам», «різомам». Та раптом усе змінилося. «Заперечуючи на словах саме право на існування постмодерністської методології, багато інтелектуалів навіть не помітили, як ця методологія проникла в усі пори масової культури і обумовлює основи бачення і оцінки соціального світу» [1, с. 127].

У згадувану сучасну епоху глобалізації і постмодерну, а, водночас, це епоха інформаційних технологій і високошвидкісних способів передачі і зберігання інформації з'являються нові види і методи протиборства, що мають глобальні характеристики. Одним із видів такого протиборства є «інформаційна війна», пов'язана з активним використанням текстів різного характеру. Таким способом реальності намагаються нав'язати атрибути тексту. У цьому значною мірою проявляється одна з постмодерністських тез про присвоєння дійсності властивостей і законів тексту.

Так чи інакше «постмодерністська методологія стала до вподоби теоретикам і практикам інформаційних війн. Якщо раніше, в межах класичної раціональності з її категоріями “реальність”, “істина”, “сутність / явище”, “необхідність / випадковість”, “можливість / дійсність”, “потенційне / актуальне” була притаманна струнка логіка, що передбачала хронологічне впорядкування подій, виявлення причин і наслідків, відкриття закономірностей, то тепер все це виявляється необов'язковим. Збулася мрія Жака Дерріди, який закликав до подолання логоцентризму» [1, с. 128].

Звернення уваги до постмодерністської методології відкриває, на нашу думку, нові можливості у напрямку дослідження такого складного явища як гібридна війна. Наприклад, постмодернізм розкриває внутрішній механізм процесу містифікації суспільної свідомості, що відбувається під впливом ЗМІ, доводить ненадійність, недостовірність – неістинність «знання» про світ, яке формується таким чином.

Постмодерністська методологія базується на мовно-дискурсивних практиках, що передбачає дослідження постмодернізму як філософсько-лінгвістичної парадигми і як безпосередньо культурної епістеми.

Серед фахівців, які досліджували і досліджують проблему дискурсу варто назвати такі прізвища: М. Фуко, Ж. Деріда, Н. Арутюнова, М. Попович, Ю. Степанов, Ф. Бацевич, А. Рязанов, Р. Додонов.

Важливості набуває дослідження феномену *дискурсивне управління*. Фахівці зазначають, що дискурсивне управління являє собою мовленнєвий вплив на аудиторію або суб'єкта з метою здійснення контролю свідомості і навіювання через заохочення заздалегідь спланованої поведінки адресата [2]. Це одна з форм контролю не тільки свідомості, а й емоційно-чуттєвої сфери людини. При здійсненні дискурсивного управління проявляється претензія на контроль вольової сфери реципієнтів, тобто в поле такої діяльності потрапляють і емоції, і воля людей, які піддаються такому впливу. Мета дискурсивного управління – стимуляція до дії за заздалегідь спланованим зразком. Такий дискурс може складатися стихійно, методом намацування «правильних» слів, перехоплювання «вдалих» чужих, ситуативно потрібних в даний момент. З іншого боку, він може бути результатом цілеспрямованої, часом багаторічної роботи досить великої кількості людей. Сформований таким чином дискурс замкнений на свою «картину світу», самодостатній, він підтримує свою версію історії, він вимагає від своїх прихильників певних емоційних і поведінкових реакцій, а іноді і відповідної політичної дії [2, с. 2].

Значення цього інструменту соціального управління, а дискурсивне управління є різновидом соціального управління, настільки вагоме, що деякі фахівці ведуть мову про наявність двох модусів гібридної війни – як феномена фізичної реальності та як дискурсивного конструкта [3, с. 41]. Особливого значення

у цьому зв'язку набуває застосування технологій використання мовних засобів з метою саме дискурсивного управління, відомих ще з часів виходу в світ відомого твору Дж. Оруелла «1984», тобто створення так званої «новомови». Постійне намагання путінських «бійців інформаційного фронту» вплинути на свідомість як населення України так і на власне російське вживанням як новоствореної лексики як то «укропи», «укропія», «свідоміти» тощо та використанням старих, але з видозміненим смислом «нацисти», «фашисти», «хунта», «нацики», «каратели», свідчить саме про використання таких технологій [2; 3].

Отже, вважаємо за доцільне усім, хто залучений до вивчення феномену гібридної війни звернути належну увагу на наукові здобутки фахівців, які досліджували і досліджують проблему постмодерністської методології. У цьому аспекті видається цілком логічним читання в Національній академії Служби безпеки України спецкурсу «Стратегічні комунікації у протидії гібридним загрозам» та дисципліни «Філософія мови».

Література

1. Додонов Р. Російський погляд на концепцію гібридної війни. *Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія*. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 412 с.
2. Рязанов А.В. Дискурсивное управление: возможности и ограничения. *Власть*, 2015. Т. 21. № 11. С. 71-74. URL : <https://www.your.fnisk.ru/index.php/vlast/article/view/2139>.
3. Горбулін В.П. Світова гібридна війна: український фронт. Київ : НІДС, 2017. 496 с.

СТАТТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Архипова А.

Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Лимар А.

Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

Науковий керівник – І. Кушнір,
доктор юридичних наук

ОКРЕМІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ У ЗМІЦНЕННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Новітні інформаційні відносини, зумовлені розвитком інформаційних комунікативних технологій та цифрових пристроїв, потребують нових знань умінь та навичок. Це стосується не тільки ознайомлення з інструкцією до використання функціональних можливостей, але й безпечного обігу у них інформації. Сьогодні зросла вагомість інформації як товару, як ключів, що відмикають чужі фінансові «замки» тощо. Тому збереження інформації має бути пріоритетним, зокрема у використанні мережевих пристроїв, які сьогодні є джерелом великої кількості різноманітної інформації. Систему національної інформаційної безпеки формують усі і кожен, як фізичні особи, так і представники органів державної влади.

Низка нормативно-правових актів обумовлюють не тільки виявляти, протидіяти та запобігати інформаційним загрозам, але й формувати стійкість до будь-яких кризових ситуаціях. Так, у Стратегії національної безпеки України визначено як основну засаду національної безпеки стійкість – здатність суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стає функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей [8]. Концепція забезпечення національної системи стійкості визначає національну стійкість як здатність держави і суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру,

адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стає функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій [4].

У Стратегії інформаційної безпеки акцентується увага на загрозах інформаційній безпеці, серед яких вагоме значення відводиться деструктивному впливу дезінформації та інформаційному простору у соціальних мережах [7]. Разом з тим періодично у сфері публічного управління та адміністрування виникають проблеми з поширенням вірусів та втручанням у відповідні інформаційні системи.

Розуміння стійкості зумовлено двома процесами – реагування на загрози негативного інформаційного впливу та забезпечення збереженням (захисту) інформації.

Суб'єктами забезпечення національної стійкості є держава та суспільство, а саме органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, громадські об'єднання, які є ініціаторами або учасниками процесів забезпечення національної стійкості [4]. Передусім кожен представник такого суб'єкта повинен сам володіти достатніми та актуальними навичками безпечного використання, поводження з інформацією та її збереження, щоб протистояти інформаційним загрозам й вчасно адаптуватися до змін.

Так, Концепція забезпечення національної системи стійкості серед методологічних проблем визначає «недостатній рівень обізнаності посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також інститутів громадянського суспільства з вимогами інформаційної безпеки, відсутність або недостатній рівень засобів і можливостей ефективно протистояти інформаційній війні, яка ведеться проти України, та відповідних навичок роботи з дезінформацією» [4]. На наш погляд, цьому питанню необхідно приділити багато уваги, оскільки людина, необізнана з можливими загрозами та алгоритмами реагування на них, може становити велику небезпеку, адже може стати поширювачем дезінформації, шкідливих програм тощо.

Розуміння необхідності дотримання заходів безпечного використання комп'ютерів і гаджетів, зокрема й інтернеті – важлива складова інформаційної культури. «Люди, які служать державі і не до кінця розуміють важливість елементарної безпеки навіть власного комп'ютера, згодом можуть спровокувати

своєю безвідповідальністю серйозні проблеми для елементів критичної інфраструктури», тому необхідно проводити просвітницьку роботу для підвищення обізнаності небезпеки у зв'язку із зневажливим ставленням до комп'ютерної безпеки [3, с. 29].

За таких умов набуває актуальності вміння дотримуватися засобів так званої «інформаційної гігієни», поняття якої, поки що, відсутнє в обігу правової науки та чинному законодавстві України. Інформаційна гігієна уявляє собою сукупність практичних правил, засобів, принципів та заходів, спрямованих на створення (забезпечення) оптимальних умов сприйняття інформації (її вибору та аналізу) з метою убезпечення людини від деструктивного психологічного впливу [1, с. 84]. К. Беляков та І. Шопіна пропонують розглядати інформаційну гігієну як «проблемний напрямок інформаційної безпеки та культури людини в межах доктрини інформаційно-правових досліджень» [2, с. 118].

Важливим є розвинення інформаційної гігієни суб'єктів забезпечення національної стійкості, що підвищить обізнаність теоретичних та нормативно-правових засад у сфері формування та обігу інформації з урахуванням особливостей завдань, що виконує кожний суб'єкт, з подальшим екстраполюванням у практичну діяльність [5, с. 394].

Забезпечення інформаційної безпеки ґрунтується на системі ефективних правових, організаційних та технічних заходів. Окремою надсистемою є володіння знаннями теоретичних, нормативних, організаційних положень як компонента забезпечення інформаційної безпеки. Адже моніторинг стану дотримання права на інформацію посадовими особами, що проводився інститутом Уповноваженого з прав людини, вказує на прогалини освітнього характеру в діяльності посадових осіб органів державної влади, розпорядників інформації [6].

Отже, основою формування та підтримання стійкості у зміцненні інформаційної безпеки держави повинна бути впевненість кожного користувача у безпечному сприйнятті інформації (недопущення впливу та поширення дезінформації) та правовий обіг й захист інформації. Такий стан можливо досягти шляхом постійного та систематичного підвищення інформаційної культури та інформаційної гігієни, зокрема суб'єктів забезпечення національної стійкості.

Література

1. Беляков К.І. Інформаційна гігієна : Енциклопедія соціогуманітарної інформалогії. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т 2. С. 84-87.
2. Беляков К.І., Шопіна І.М. Інформаційна гігієна під час карантину: правовий вимір. *Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19*. Київ : Гельветика, 2020. С. 404.
3. Кіберварта «невидимі будні». *Кордон*, 2018. № 7. С. 26-29.
4. Указ Президента України «Концепція забезпечення національної системи стійкості» від 27.09.2021 р. № 79/2021. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021>.
5. Кушнір І.П. Нормативно-правове регулювання інформаційних відносин у діяльності Державної прикордонної служби України: теоретичні та організаційні аспекти : монографія / за заг. ред. д-ра юрид наук Р. М. Ляшука. Хмельницький : МОНУСКРИПТ, 2020. 528 с.
6. Кушнір І.П. Питання освітньо-правового забезпечення інформаційної безпеки у діяльності державної прикордонної служби України. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки й оборони України* : тези Міжнародної науково-практичної конференції. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2020. С. 307-309.
7. Указ Президента України «Стратегія інформаційної безпеки» від 28.12.2021 р. № 685 / 2021. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#top>.
8. Указ Президента України «Стратегія національної безпеки України» від 14.09.2020 р. № 392 / 2020. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n7>.

Біда Т.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ

Старинець Р.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ

Науковий керівник – О. Гоц

МОВНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛADOVA НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Гібридна війна рф проти України змінила ставлення до концепції безпеки, оскільки відбувається війна систем ціннос-

тей, що спрямована на зміну культурних, правових, політичних засад суспільства та особистості.

Серед засобів руйнування та підриву національних інформаційних систем шляхом деструктивного впливу вчені виокремили «мовну (антимовну) зброю», засоби та методи дезорієнтації, дезінформації та інфографіки, алгоритмічні збої та саботаж, неоднозначність мовних одиниць. Чим вищий рівень інформаційної культури суспільства, яке протистоїть агресії, тим менше шансів у ворога виграти гібридну війну [1; 2].

Одним з аспектів забезпечення національної безпеки є підвищення статусу української мови як національної. Сьогодні експерти відзначають наявність мовних війн та необхідність лінгвістичної безпеки як нового напрямку безпеки державної. Проте поняття *мовна безпека* сьогодні в Україні мало вживається і систематично не аналізується.

Окреслюючи зміст поняття *мовна безпека*, необхідно звернутися до сутності самого поняття *безпека* та *безпечний*. Академічний тлумачний словник української мови визначає безпеку як «стан, у якому хтось або щось не знаходиться під загрозою», а поняття *безпечний* як:

- 1) такий, що не створює небезпеки або захищає від небезпеки;
- 2) кому не загрожує небезпека; гарантована від небезпеки;
- 3) хто не завдає, не повинен заподіяти шкоди.

Отже, безпеку можна визначити як особливість чогось, що мінімізує шкоду та ризик її заподіяння до максимально допустимих стандартів. У ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», національна безпека України визначається як «захист державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз». За аналогічним зразком Закон визначає поняття *військова безпека*, *громадська безпека* та *державна безпека*. Слід зазначити, що поняття безпеки еволюціонує з розвитком цивілізації. Нині безпека включає не лише політичні та військові аспекти, а й економічні, екологічні та соціальні.

Поняття *безпека* можна визначити як стан захищеності конкретної системи від пошкодження та від конкретного виду загрози. Безпеку можна класифікувати за масштабом (міжнародна, регіональна, місцева); за спрямованістю (особиста, соціаль-

на, національна, колективні); за сферою (політична, економічна, військова, екологічна тощо).

Тому вважаємо за можливе визначити три аспекти поняття *лінгвістична безпека*:

1. Забезпечення безпеки самої мови, тобто ефективного та надійного функціонування мови та захисту її від шкідливих впливів всередині неї та від надмірного проникнення лексики, граматики та фонетики, спричиненого двомовністю.

2. Мовна безпека членів будь-якої комунікативної від загроз, пов'язаних з неправильним функціонуванням мови.

3. Безпека суспільних відносин, що регулюється мовною політикою держави, тобто вплив мови на внутрішньодержавні відносини.

Отже, розглянемо ці три аспекти поняття *лінгвістична безпека* більш детально.

1. Гарантування безпечного розвитку мови. Процес порушення норм літературної мови можна розглядати як внутрішню загрозу для мови, тобто порушення її цілісності та здатності до саморозвитку та саморегуляції. При цьому українська літературна мова вже не є єдиним кодом, який має належним чином пов'язувати носіїв мови, і вона перестає ефективно виконувати свою головну функцію – комунікативну.

2. Протидія поширенню негативної інформації, зокрема такої, що супроводжується мовною агресією – образами, приниженням честі та особистої гідності, ділової репутації особи / інституції, поширенням свідомо неправдивої негативної інформації. Особливу увагу слід звернути на підвищену відповідальність мовлення лідерів суспільної думки.

Лінгвістичні знання мають стати ефективним інструментом виявлення гібридних загроз в інформаційному середовищі, прийшов час для їхнього прикладного використання (нейролінгвістика, соціолінгвістика, психолінгвістика, етнолінгвістика тощо).

3. Забезпечення безпечного розвитку суспільних відносин, що регулюються мовною політикою держави. Мова є засобом ідеологічної взаємодії і виразником соціальної психології. Мова забезпечує національно-культурну ідентичність та консолідує суспільство.

Отже, під мовною безпекою розуміємо стан правової захищеності державної мови, що забезпечує її безпечне існування,

збереження цілісності, нормативності, функціональності, національно-культурної самобутності, здатності до саморозвитку та самовдосконалення, а також систему заходів. забезпечення такого мовного розвитку.

Література

1. Горбулін В.П. Світова гібридна війна: український фронт. Київ : Нац. ін-т стратегічних досліджень, 2017. 496 с.
2. Демченко В.М. Державна мова як об'єкт національної безпеки : монографія. Херсон : Вид-во ПП Вишемирський В.С., 2019. 176 с.

Блащук С.

Харківський національний університет
повітряних сил, м. Харків
Науковий керівник – О. Громико,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ЯК СКЛАДОВА КОМУНІКАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Комунікативна стратегія – послідовність комунікативних дій та акцій об'єднаних єдиним задумом, формою, інструментарієм, направленим на виконання кінцевої мети комунікації. Комунікативна гнучкість характеризується широким інструментарієм комунікативної стратегії, що здатний бути застосований до більшої кількості можливих комунікативних акцій.

Ефективність комунікативних стратегій – це коефіцієнт переваги успішних комунікативних акцій над тими, що не досягли мети комунікації.

Оскільки завдання сектору безпеки – реагувати на громадські потреби та гарантувати безпеку як суспільне благо, то комунікативні стратегії інститутів сектору безпеки і оборони (далі – ІСБО) мають бути гнучкими, що є запорукою отримання суттєвих комунікативних переваг і передбачає формування комунікативних магістралей – алгоритмічно відпрацьованих послідовностей формалізованих культуро-семантичних чи суспільно-класових заходів, що спрямовані на мінімізацію часу на акт ко-

мунікації [1]. Побудовування комунікативних магістралей сприяє швидкості організованих комунікацій.

Формування стійкого уявлення про кінцеву мету комунікації та її цілі є типовими прагматично-концентрованими формами набуття інституційних переваг, зокрема репутаційних та організаційних. До репутаційних переваг відносимо авторитет комунікуючих інституцій та особисті якості акторів (виконавців) комунікації. До організаційних переваг – спирання під час комунікативного процесу на систему комунікацій, що уже організована та перевірена попередніми акторами комунікацій, позитивну бюрократію, що сприяє формуванню єдиної системи надання прав та статусів узгодження комунікативних інтересів. Стратегію інституційних комунікацій варто базувати на трикомпонентній моделі поведінки.

Організація простої (прямої) комунікації, що містить:

- заходи комунікаторів по оформленню моменту комунікації;
- формуванню уявлення про майбутній акт комунікації та послідовність і організацію комунікативних заходів;
- комунікаційні тенденції і наслідки комунікації для обох сторін.

Організація ускладненої комунікації, що включає:

- заходи комунікаторів по усвідомленню та обговоренню об'єктів комунікації;
- обґрунтування та узгодження аспектів отримання спільної вигоди усіх учасників комунікації;
- формування сценаріїв подальшої комунікації та маніфестації намірів;
- утворення комунікативних зав'язків та їх укріплення по мірі отримання вигоди сторонами комунікації;
- обмінювання комунікаційними практиками;
- утворення особливої робочої етики;
- спирання на минулий комунікативний досвід.

Організація довготривалої [4] комунікації, що містить:

- формування довготривалих організованих комунікативних зв'язків (комунікативних магістралей);
- орієнтування на розширення співпраці;
- формування нових цілей комунікації;
- формування глобальної довгострокової мети комунікування;
- узгодження методико-процесового алгоритму спільної комунікації;

– тематико-концептуального узгодження.

Отже, головними напрямками комунікації ІСБО є формування та укріплення авторитету шляхів і магістралей комунікації. Комунікативні спроможності ІСБО мають суттєві комунікаційні переваги на усіх етапах встановлення та розвинення комунікації, серед яких найголовнішими є репутаційні та організаційні.

Література

1. Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України» від 22.11.2017 р. № 612.

Буяльська В.

Національна академія внутрішніх справ, м. Київ
Науковий керівник – М. Марков,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри оперативної-розшукової діяльності

ПРОТИДІЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЮ НАРКОКРАМНИЦЬ В ЧАТ-БОТАХ ТЕЛЕГРАМА

Серед різних соціально-економічних труднощів Україна також стикається з проблемами наркоманії та незаконного розповсюдження наркотиків, які дедалі більше поширюються серед нашого суспільства. Сьогодні незаконний обіг наркотичних засобів охоплює всі умисні злочини і являє собою систематичний цикл дій від незаконного вирощування, виготовлення, придбання, зберігання до транспортування їх, зокрема з використанням для цього соціальних мереж.

Мета дослідження – комплексне вирішення завдання протидії органами Національної поліції незаконному обігу наркотичних засобів із використанням інноваційних технологій (месенджерів та соціальних спільнот).

Протиправні дії, пов'язані з незаконним збутом наркотичних засобів з використанням інноваційних технологій, а саме інтернету, є найпоширеною проблемою сьогодення як в Україні, так і у всьому світі. Боротьба з таким розповсюдженням наркотиків потребує обізнаності працівників правоохоронних органів у цій сфері.

Зі стрімким розвитком інформаційних технологій та використанням кіберпростору у всіх сферах суспільного життя, на жаль, розповсюдження наркотичних засобів здебільшого здійснюється за допомогою інтернету та месенджерів. Найбільш популярним месенджером серед наркоторговців є телеграм. Оскільки населення перейшло на новий рівень розвитку і також це безпечніше для збувальників, тому і не дивно, що згідно інформації розробників цього додатку, кількість користувачів перевищила 500 млн людей [1].

За допомогою чат-ботів у телеграмі дуже вигідно здійснювати незаконний обіг наркотичних засобів, так як він є зручним у плані захисту інформації між покупцем та збувальником. Є особа, яка збуває ці засоби, і особа, яка купує, і є ще особа, яка займається месенджерами та соціальними мережами.

Оплата за наркотичні засоби здійснюється по-різному. Наприклад, переказ коштів з картки на картку певного банку, сплачують «електронними грошима» або ж через «електронні гаманці», їх може бути декілька тощо. Оплата через «електронні гаманці» – це складний механізм здійснення сплати за товар і значно ускладнює в подальшому роботу оперативних підрозділів, що здійснюють роботу в даному напрямку, тому потрібно вдосконалювати навички роботи в інтернеті.

Збут наркотиків через інтернет розвивається набагато швидше, ніж розробляються ефективні механізми збирання електронних доказів та документування такої протиправної діяльності. Наркоторговці можуть використовувати шифрувальне програмне забезпечення для захисту своїх повідомлень і даних, що створює проблему для правоохоронних органів, яка ускладнюється зростаючою популярністю засобів шифрування, вбудованих в мобільні пристрої [2].

Щоб реалізувати протидію правоохоронними органами злочинам, пов'язаним з незаконним збутом наркотичних засобів із використанням інноваційних технологій, обов'язково потрібно здійснити низку перевірок. Тобто для перевірки інформації про злочини, пов'язані з незаконним збутом наркотиків, яка отримана в установленому законом порядку, необхідно застосувати оперативно-розшукові заходи, проведення яких не потребує отримання відповідного дозволу.

Розслідування злочинів пов'язаних з розповсюдженням наркотиків через чат-боти є складним процесом. Велику роль віді-

грають покупці так, як можливо вирахувати «секретні» чат-боти додатку телеграму, спілкування збувальника з покупцем, оплату через термінали або додатки звичайних банків чи електронних гаманців у цьому і полягає найбільша складність, геолокації так званих «закладок» та самий збут наркотичних засобів.

З метою профілактики розповсюдження та незаконного збуту наркотиків підрозділом кіберполіції Національної поліції було створено чат-бот у телеграмі «СтопНаркотик», призначений для блокування інтернет-ресурсів з продажу наркотичних засобів з використанням телеграму. За його допомогою всі користувачі зможуть блокувати інтернет-магазини, що продають наркотики, шляхом надсилання звернення-скарги до адміністрації телеграму з відомостями про акаунт, з якого здійснюється наркоспам [3]. Також для попередження та профілактики цих злочинів має здійснюватися робота в засобах масової інформації на державному рівні, робота із здобувачами освіти в середніх навчальних закладах та закладах вищої освіти, тобто інформування населення про незаконне розповсюдження наркотичних засобів через месенджери в інтернеті.

Отже, для забезпечення протидії месенджерам, через які розповсюджуються наркотичні засоби, необхідні нові багаторівневі механізми з боку держави та суспільства з протидії загроз, які б захищали від цих злочинів, а також вдосконалювати діяльність практичних оперативних підрозділів, що опікуються питаннями боротьби з наркозлочинністю та злочинами в інтернет-просторі.

Література

1. Чат-бот «СтопНаркотик» лише за тиждень заблокував десять нарkokрамниць. *Утренний город*, 30.09.2019. URL : <https://www.ugorod.kr.ua/news/2019-09-30-73182.html>.
2. Градецька Н.М. Особливості протидії наркозлочинності в мережі Інтернет. Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення, 2020. Ч. 1. URL : <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/17746>.
3. Портал МВС. URL : https://mvs.gov.ua/ua/news/24785_CHat_bot_StopNarkotik_vid_fahivciv_HNUVS_lishe_za_tizhden_zablokuvav_10_narkokramnic.htm.

Водолазський Я.
Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків
Науковий керівник – С. Харченко,
кандидат психологічних наук, доцент

ЛІДЕРСЬКІ ЗДІБНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ У СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Поняття *стратегічні комунікації* розумілося як термін-парасолька, що у корпоративному секторі містив усі форми комунікаційної діяльності: від реклами та побудови іміджу до внутрішніх комунікацій. Для роботи в системі стратегічних комунікацій необхідно враховувати всі фактори і нюанси для побудови безперебійної внутрішньої та зовнішньої взаємодії організації. Лідер у цій структурі грає провідну роль у формуванні бажаного образу структури, її дій. Актуальним є обговорення питання щодо лідерських здібностей керівників Національної поліції як важливої складової сектору безпеки і оборони України в контексті системи стратегічних комунікацій. Це положення підтверджується й п. 3 ст. 11 Закону України «Про Національну поліцію» відповідно до якого рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінювання ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [1].

При наявності в організації лідерів-керівників гарантовано підвищується працездатність та ефективність роботи підпорядкованих їм осіб. Грамотне використання дипломатичних навичок керівників-лідерів сприяє формуванню відповідного інформаційного простору в середні країни та за її межами. Наявність лідерів-керівників відкриває нові горизонти у побудові цієї самої стратегічної комунікації.

Лідер веде словом. Для виконання поставлених завдань керівник може певною мірою «тиснути» на підлеглого статусом, використовувати такі заходи як депреміювання тощо. В такому випадку завдання буде виконане, але якість його виконання може бути далекою від ідеальної, при істотних негативних наслідках для психологічного клімату групи, внутрішньої взаємодії в колективі. Лідер-керівник, в першу чергу, – енергійна товариська людина сконцентрована на інтересах підлеглих. Такий співробітник має сприяти підвищенню мотивації серед підпо-

рядкованих до виконання діяльності. Лідер-керівник повинен мати власну точку зору, що базується на його знаннях, вміннях, навичках. Вміти вірно її виражати, поважати точки зору, що відрізняються. Бути орієнтованим на підвищення ефективності виконання обов'язків підлеглих, через заохочення їх успіхів та допомоги зі складнощами, які виникли в процесі, бути готовим поділитись знаннями та навичками у вирішенні проблем.

Лідер-керівник має бути ситуативно адаптивним, грамотно розподіляти сили підлеглих, дипломатично та колегіально вирішувати внутрішні проблеми у спокійній ситуації, та бути готовим швидко і авторитарно прийняти рішення у критичній ситуації. Він повинен виражати повагу не тільки до вище стоячого керівництва, а й до своїх підлеглих. Це створить здорову атмосферу співпраці й взаємодопомоги на власному прикладі.

Виявлення необхідних лідерських здібностей у претендентів на керівні посади в структурі Національної поліції та Міністерства внутрішніх справ підвищить продуктивність роботи органів і підрозділів Національної поліції України, зменшить розрив між ідеальним образом правоохоронця і його реальним втіленням, збільшить рівень довіри населення до Національної поліції України. За даними соціологічної служби Центру Розумова станом на 2021 р. рівень довіри населення до поліції склав 38,5 %. Пояснюється це тим, що пересічна особа має великий шанс стикнутися з фрустрацією у зв'язку з розбіжностями у ідеальному образі правоохоронця та правоохоронця з яким вона взаємодіє у наявному проміжку часу [2].

Лідер, що володіє технологіями стратегічних комунікацій сприятиме взаємодії Національної поліції з громадськістю, покращанню іміджу інституції, дозволять корегувати роботу органів і підрозділів, вчасно й оперативно реагувати на правопорушення та надзвичайні ситуації тощо.

Література

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 04.03.2010 р. № 524-IX. *Законодавство України.*

URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

2. Соціологи Центру Разумова фіксують високий рівень довіри громадян до органів системи МВС. *Портал МВС.* 11.08.2021.

URL : <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/sociologi-centru-razumkova-fiksuyut-visokii-riven-doviri-gromadyan-do-organiv-sistemi-mvs>.

THE IMPORTANCE OF INFORMATION SECURITY IN BUSINESS

Security is a topic that is gaining more and more interest by organizations and government agencies. The amount of data which organizations daily have to deal with, the increasing number of on-line transactions and the lack of computer security awareness are greater motivations not only to exploit software vulnerabilities but to exploit human vulnerabilities. In general, users tend to accept new technologies with complete disregard of their security vulnerabilities, if they get sufficient benefits from them. Fostering and continuously encourage a security culture and recognizing that people still are, and will always be the weakest link, will certainly assist organizations to achieve their adequate levels of security and thus becoming closer to their business goals. Moreover, monitoring and early detection also play an important role, as it enables organizations and governmental agencies to react more quickly to events that are harder to find and understand, from the security management point of view. The rapid response to the security events and the establishment of preventive actions to manage security are starting to become a competitive strategy to organizations.

With increasing reliance on technology to gain competitive advantage, information security is and has been one of the most critical and challenging requirement for conducting successful business. In fact, the new technological solutions always carry vulnerabilities, which most of time reveal unexpected security risks.

Theft and loss of organizational information can cause serious impacts on businesses' reputation, profitability, customer confidence and overall economic growth. For example, a security flaw such as the leakage of credit card.

For example, a security flaw such as the leakage of credit card information, can have negative results to a card payment companies due to the cancellation and re-issuing of compromised cards. Certainly this is costly, with high impacts on the organizations reputation and customer confidence. In fact, one of the fastest growing information crimes is identity theft, including customer data lost by organizations that were responsible for managing it. Such incidents

have emerged from all over the world, and have resulted in the introduction of rigorous national and international data protection laws in many countries, which require organizations to protect the personal information of stakeholders. Incorrect information about the company could lead to the huge loss of company profit.

Cybercrime is one of the global problem for any business. Usually private businesses amass a great deal of confidential information about their employees, customers, products, research, and financial status. In addition, they keep some secret information about new products or some financial problems and of course, this information is in top-secret files. However, in one day everything could be changed, the files could be hacked by hackers.

Conceivably, every business and consumer using the Internet is a potential target for ransom ware perpetrators, although small and medium-size businesses (SMBs) have become particularly easy marks. Early versions of ransom ware have lurked for more than a decade, but the latest ones are increasingly sophisticated, as are the cyber crime gangs that assiduously update their malignant programs and find novel ways to elude cybersecurity experts and law enforcement. Originally, cash cards and wire transfers were the currency of choice, but because cash can be traced, bitcoin is now the favored tender, exchanged over Tor and other anonymous online networks. Moreover, nowadays it's the perfect payment method.

How they propagate their pernicious payloads reveals the technological state of this dark art. One pathway is through Internet browsers running versions of Java, Flash, Shockwave and other ubiquitous software and plug-ins that haven't been updated with the latest security patches. Ransom ware creators are constantly embedding advertising, pornography, shopping and other highly trafficked online networks with their handiwork, which is programmed to ferret out those browser vulnerabilities and infect computers when the end-users click on activating links. The other common entry point is through spam emails that contain an attachment including ransom ware.

Information security should be in a high level in any company as it means that people and business are in save.

Література

1. Pereira T., Santos H. Challenges in Information Security Protection. *13th European Conference on Cyber Warfare and Security*, 2014. URL : https://www.researchgate.net/publication/264116803_Challenges_in_Information_Security_Protection.

Дубова Є.
Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ
Науковий керівник – О. Гоц

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК ОДИН З КЛЮЧОВИХ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Поняття національної стійкості – важлива складова інформаційної безпеки держави, так й державної безпеки загалом. Стійкість нації дозволяє ігнорувати більшість негативних чинників, які мають на меті нівелювати стабільність окремих сфер державного та / або суспільного життя.

Для сучасної України поняття національної стійкості почало відігравати критично важливу роль ще з моменту відновлення незалежності в 1991 році.

Економічна криза, загальний занепад державних інституцій, проблема безпеки держави, суспільна криза та напруга – це лише частина того спадку Радянського Союзу, з яким сучасна Україна бореться вже 30 років.

Національна стійкість – життєво важлива риса української нації, що дозволяє зберегти порядок та стабільність під час надзвичайних ситуацій, зокрема під час російсько-української війни. І саме ця риса дозволяє Україні сьогодні протистояти агресору [1; 2].

Сьогодні спостерігається переформатування національної стійкості в автократичних та тоталітарних країнах. Так, у РФ національна стійкість переформатована у «національне терпіння», що дозволяє автократичному режиму тримати владу вже 20 років та проводити реформи та політичні дії, які викликали б миттєву революцію в розвинених країнах [1]; у КНДР відбувається подібна ситуація: голод, бідність, тотальна мілітаризація – усе це народ Північної Кореї терпить вже третє покоління (від Кім Ір Сена до Кім Чен Ина).

Тобто національна стійкість використовується в сучасному світі в двох варіантах [1; 2]: як зняряддя, що дозволяє пережити складні часи та зберегти державний уклад та суспільні інститу-

ти; як засіб покори, який дозволяє робити з суспільством, що завгодно, в інтересах автократа / диктатора.

Але у чому ж проявляється особливість національної стійкості у контексті інформаційної безпеки держави? Це життєво важливий аспект формування безпеки держави та суспільства, ігнорування якого призведе до падіння державної влади. Формування національної стійкості відбувається через загальний процес розвинення держави. Економіка, політика, охорона здоров'я, армія, суспільні інститути, демократичні інституції, свобода людини – усе це формує національну стійкість.

Література

1. Бондаренко В.О., Литвиненко О.В. Інформаційна безпека сучасної держави : концептуальні роздуми. *Стратегічна панорама*, 1999. № 1-2. С. 127-133.

2. Резнікова О.О., Войтовський К.Є., Лепіхов А.В. Національні системи оцінювання ризиків і загроз: кращі світові практики, нові можливості для України : аналіт. доп.; за заг. ред. О.О. Резнікової. Київ : НІСД, 2020. 84 с.

Дяків А.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ
Науковий керівник – О. Гоц

ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

За сучасних умов, можна відмітити доволі стрімке зростання інформаційного впливу на суспільство, саме тому, одне із основних завдань сьогодення – забезпечення інформаційної безпеки держави.

Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій, глобальний характер систем масової комунікації свідчать про необхідність адаптації кожної країни до сучасного інформаційного середовища. Адже готовність суспільства та його інституцій ефективно збирати, обробляти, аналізувати, систематизувати та зберігати інформацію, забезпечувати свободу інформаційного обміну є важливою передумовою соціального та технологічного прогресу.

су, однією з основ успішної внутрішньої та зовнішньої політики держави, чинником національної безпеки [2, с. 25].

Загалом, теоретично наразі склалося два основних аспекти стосовно трактування інформаційної безпеки через її вплив безпосередньо на національну безпеку. З однієї сторони, інформаційну безпеку розуміють як самостійний, індивідуальний елемент національної безпеки будь-якої держави. Проте, звісно ж, з іншої сторони – це інтегрована складова будь-якого іншого виду безпеки. Мова йде і про економічну, і про політичну безпеку. Найповнішим вважаємо таке визначення: «інформаційна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, за якого зводиться до мінімуму завдання збитків через неповноту, невчасність і недостовірність інформації, негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване поширення інформації» [2, с. 25]. Це визначення повною мірою характеризує всі засади взаємодії між суб'єктами інформаційних відносин у державі.

Увага до проблем гарантування інформаційної безпеки України зумовлена антиукраїнськими впливами, які пропагують ідеї сепаратизму, насильства, національної ворожнечі і є спробами руйнування національної ідентичності України, знищення міжнаціональної злагоди, посягання на конституційний лад України, територіальну цілісність держави [2, с. 23]. Ці проблеми набули актуальності з огляду на воєнні дії, що відбуваються на Сході нашої держави, а також постійної пропагандистської діяльності з боку рф.

Отже, інформаційний простір нашої держави, на превеликий жаль, зазнає значних викликів та загроз. Такі виклики становлять небезпеку функціонування держави в цілому, а також її різних інституцій на всіх рівнях ієрархії, безпосередньо. До цих загроз відносимо: дезінформацію, викривлення, спотворення, блокування, замовчування упереджене та тенденційне висвітлення інформації; інформаційну експансію з боку рф; виникнення і функціонування у національному інформаційному просторі України непідконтрольних інформаційних потоків тощо.

Отже, інформація із об'єкта захисту стала інструментом здійснення впливу. В умовах сучасних протистоянь в інформаційній сфері інформаційний простір нашої держави потребує системного проактивного захисту.

Література

1. Микитенко Т.В., Петровська І.О., Рогов П.Д. Проблеми інформаційної безпеки суб'єктів господарювання в Україні та можливі шляхи їх вирішення в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*, 2014. № 1. С. 24-31.

2. Степанов В.Ю. Інформаційна безпека в інформаційній сфері державного управління. *Теорія та практика державного управління*, 2016. № 4(55). С. 22-27.

Дячук Л.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ
Науковий керівник – І. Ничитайло,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

Ведення інформаційно-психологічного протиборства охоплює всі протистояння та війни людства. Ще в античні часи представники вищих військових кіл наголошували на важливості досягнення перемоги без бою, зокрема, на цьому акцентував китайський полководець Сунь-Цзи у трактаті «Мистецтво війни» (кінець VI - початок V ст. до н.е.). Інформаційно-психологічне протиборство можна ефективно застосувати задля здійснення впливу на оцінки, дії, наміри та настрої населення, особового складу збройних сил і вищих посадових осіб країн.

На думку фахівців Національної академії Служби безпеки України, інформаційно-психологічне протиборство є формою боротьби в інформаційному просторі між державами та / або угрупованнями держав, у ході якої використовуються політичні, економічні, дипломатичні, військові та інші методи, способи і засоби для впливу на інформаційне поле супротивника та належного захисту власного. При цьому об'єктом інформаційно-психологічного протиборства виступає як свідомість всього населення країни, так і її сформованих груп (особовий склад збройних сил, спеціальних служб, політичні / дипломатичні кола) [1].

Найбільш дієвим методом ведення інформаційно-психологічного протиборства вважається доведення конкретної вигідної (спрямованої) інформації до внутрішнього / зовнішнього об'єктів впливу із використанням ресурсів ЗМІ та інтернету.

Зважаючи на вище викладене, проактивне використання в Україні можливостей інформаційно-психологічного протиборства дозволить досягти таких цілей:

- посилення позицій України в рамках переговорів з іноземними партнерами на фоні активізації обговорення актуальних безпекових та енергетичних питань на міжнародному рівні;

- активізація просування українського «бренду» на міжнародній арені, зокрема, за рахунок поширення вітчизняної культури, традицій та символік на території іноземних держав;

- формування сталої суспільної думки, що включатиме не тільки підвищення патріотичних настроїв, але і впевненість громадськості у захищеності від ймовірного нарощування воєнної агресії РФ на території України;

- диверсифікація громадської думки всередині РФ (пріоритет – політичні та військові кола), що поступово зменшуватиме кількість прихильників агресивної політики у Росії;

- підготовка інформаційного підґрунтя для деокупації АРК та повернення повного контролю над територіями Донецької та Луганської областей.

У цьому зв'язку важливо виокремити, що проведення заходів інформаційно-психологічного протиборства підрозділами Національної поліції України, Служби безпеки України не є достатнім для досягнення всіх визначених вище цілей через недостатність координації дій між органами.

Відтак, для України доцільним вважається створення Спеціального органу, призначеного для проведення інформаційного протиборства на державному рівні. При цьому об'єктами діяльності такого органу можуть бути як внутрішні, так й іноземні (міжнародні) аудиторії.

Таким чином, успішне ведення інформаційного протиборства із одночасною реалізацією заходів щодо зменшення деструктивних наслідків від аналогічного впливу іноземної сторони забезпечуватимуть сталу національну стійкість держави. Відтак, існує необхідність розвитку системи забезпечення інформаційної безпеки України за рахунок створення відокремленого органу, здатного ефективно проводити заходи інформаційно-психологічного протиборства в інтересах нашої держави.

Література

1. Жарков Я.М., Компанцева Л.Ф., Остроухов В.В. и др. Історія інформаційно-психологічного протиборотства : підручник. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. 212 с.

Зінченко Ю.

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського», м. Київ
Науковий керівник – Г. Зінченко,
старший викладач

СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ (НА ПРИКЛАДІ АГЕНЦІЙ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ)

У сучасному інформаційно-комунікативному суспільстві ключовим ресурсом є інформація. Контролювати і володіти інформацією прагнуть практично всі учасники та актори інформаційної сфери. Боротьба за контроль над інформацією та шляхами її застосування виводить на перший план проблему інформаційної безпеки. Оскільки кібербезпека є однією з найважливіших частин інформаційної безпеки, для її забезпечення створюються цілі агенції.

Актуальність питання забезпечення кібербезпеки зараз є більш ніж очевидною, оскільки Україна посідає друге місце у світі як найбільш часта мішень кібератак [6].

Метою даної роботи є дослідження організаційних засад та пріоритетів діяльності агенцій з забезпечення кібербезпеки ЄС та Великої Британії. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

- вивчити визначення термінів *інформаційна безпека*, *кібербезпека* та *кібератака*;
- дослідити, як агенції Великої Британії та ЄС борються з кібератаками та як ці агенції працюють.

Відповідно до Глосарія ключових термінів інформаційної безпеки, опублікованого Національним інститутом стандартів і технологій США та застосовуваного Комітетом із систем національної безпеки, *інформаційна безпека* – це захист інформації та інформаційних систем від несанкціонованого доступу, вико-

ристання, розкриття, порушення, модифікації або знищення з метою забезпечення конфіденційності, цілісності та доступності. *Кібербезпека* – це здатність захистити використання кіберпростору від кібератак. *Кібератака* – це атака через кіберпростір, спрямована на використання кіберпростору підприємством з метою порушення, вимкнення, знищення або зловмисного контролю обчислювального середовища/інфраструктури; або знищення цілісності даних або викрадення контрольованої інформації [4]. Велика Британія визначає кібербезпеку так: *кібербезпека* – це те, як окремі особи та організації знижують ризик кібератак [7]. Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки, ENISA, стверджує, що «Проблема полягає в тому, що *кібербезпека* є узагальнюючим терміном, і неможливо дати єдине визначення, щоб охопити весь обсяг речей, які входять до поняття *кібербезпека*. Тому слід розглядати контекстне визначення, яке є релевантним, підходить і вже використовується для певної установи або організації» [1, с. 28]. До окремих організацій, визначення яких рекомендується використовувати, належать визначення Національного інституту стандартів і технологій США [1, с. 14]. Визначення *інформаційної безпеки* та *кібератак* подібні в усьому світі.

Порівнявши наведені визначення, ми прийшли до висновку, що інформаційна безпека – це широке поняття, яке охоплює такі аспекти, як персональні дані, захист інформації та інформаційних систем, захист від кібератак та несанкціонованого доступу. Кібербезпека розглядається як здатність забезпечити такий захист.

Британське агентство кібербезпеки називається Національним центром кібербезпеки (NCSC). Він розташований в Лондоні і є складовою частиною GCHQ – Центру урядового зв'язку Великої Британії. Згідно з їхнім офіційним веб-сайтом, його основною метою є підтримка найбільш важливих об'єктів критичної інфраструктури у Великобританії, державного сектору, малого та середнього бізнесу, тощо [7]. Центр урядового зв'язку (GCHQ) є частиною розвідувального співтовариства Великої Британії та, спільно з Службою безпеки (MI 5) та Секретною розвідувальною службою (MI 6), відповідає за кібербезпеку Великої Британії.

Національний центр кібербезпеки (NCSC) надає на своєму сайті майже тисячу публічних рекомендацій для окремих осіб, державного сектору, фахівців з кібербезпеки тощо [7]. Також

Центром розроблено програму під назвою «CyberFirst», яка має на меті «забезпечити процес підготовки фахівців з кібербезпеки для забезпечення потреб країни, створити мережу стейкхолдерів з різних галузей для забезпечення посилення кібербезпеки». За словами учасників програми, «CyberFirst виховував особливий інтерес до кібербезпеки, який вони навряд чи могли б розвивати деінде, особливо з огляду на той факт, що деяким консультантам з питань професійного розвитку було важко надати своїм клієнтам, в тому числі випускникам шкіл, детальну інформацію про кар'єру в галузі кібербезпеки та боротися з помилковими уявленнями про ролі в секторі інформаційної безпеки» [5]. Таким чином, Національний центр кібербезпеки не тільки підтримує організації та громадськість, але й виконує роботу з попереднього набору фахівців, щоб забезпечити сектор кібербезпеки кваліфікованими спеціалістами в майбутньому.

Агентство ЄС з кібербезпеки називається Агентством Європейського Союзу з кібербезпеки (ENISA). Його штаб-квартира розташована в Афінах та Іракліоні для другого офісу. ENISA була заснована на підставі Постанови Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 460 / 2004 від 10 березня 2004 р. про створення Європейського агентства безпеки мереж та інформації. Згідно з їхнім сайтом, його головною метою є досягнення високого загального рівня кібербезпеки в Європі.

Єдиний програмний документ ENISA на 2021-2023 рр. визначив дев'ять оперативних заходів для підтримки виконання мандата Агентства Європейського Союзу з кібербезпеки (ENISA) у 2021р. [3].

Два основних напрямки діяльності це створення потенціалу та забезпечення оперативного співробітництва, вони спрямовані на сприяння спільному європейському управлінню ризиками, послідовній методології та практиці оцінки ризиків; збільшенню пропозиції кваліфікованих фахівців для задоволення попиту ринку, у тому числі підтримку необхідних освітніх структур [2, с. 30]. Пріоритетом діяльності Агентства є також розширення та покращення можливостей реагування на інциденти в усьому ЄС; посилення потенціалу та можливостей оперативних спільнот; забезпечення ефективного реагування на інциденти та співпраці між державами-членами та інституціями ЄС [2, с. 31].

Загалом ENISA наголошує на тому, що широка співпраця між країнами-членами ЄС сприяє посиленню кібербезпеки країн та інституцій Євросоюзу.

NCSC Великобританії як національна державна агенція робить акцент на забезпеченні кібербезпеки та освітній діяльності, ENISA, з іншого боку, як орган ЄС, має завдання забезпечити оперативну співпрацю та спільне європейське управління ризиками.

Підсумовуючи, слід зазначити, що захист інформації та інформаційних систем та протидія злочинній діяльності залишаються сферою занепокоєння національних державних органів та міжнародних організацій. Для забезпечення ефективності їх діяльності проведено значні наукові дослідження щодо визначення інформаційної безпеки, кібербезпеки та кібератак. Установи, які мають забезпечувати кібербезпеку, зокрема NCSC та ENISA, серед цілей своєї діяльності називають посилення взаємодії з питань забезпечення кібербезпеки між інституціями ЄС, надання рекомендацій для широкої громадськості та малого та середнього бізнесу.

Література

1. Definition of Cybersecurity – Gaps and Overlaps in Standardization. *ENISA Report*. December, 2015. 35 p.
2. Enisa Single Programming Document 2021-2023, 10.01.2022. URL : <https://www.enisa.europa.eu/publications/corporate-documents/enisa-single-programming-document-2021-2023>.
3. European Union Agency for Cybersecurity. *Official Web-Site*, 10.01.2022. URL : <https://www.enisa.europa.eu>.
4. Glossary of Key Information Security Terms, 02.11.2021. URL : <https://csrc.nist.gov/glossary>.
5. Independent Evaluations of Cyber Discovery and Cyber First Programmes, 02.11.2021. URL : <https://www.gov.uk/government/publications/independent-evaluations-of-cyber-discovery-and-cyberfirst-programmes/cyberfirst-evaluation>.
6. Microsoft Digital Defense Report, October, 2021. URL : <https://query.prod.cms.rt.microsoft.com/cms/api/am/binary/RWMFli>.
7. National Cyber Security Centre. *Official Web-Site*, 10.01.2022. URL : <https://www.ncsc.gov.uk>.

Калашник В.

Національна академія внутрішніх справ, м. Київ
Науковий керівник – І. Романов,
кандидат педагогічних наук

THE LINGUISTIC WAR AS A COMPONENT OF HYBRID

At the beginning of the XX century foreign publications have the concept of «IV Generation Warfare», «political Warfare», «asymmetric Kriegsführung», «unconventional Krieg», «nightline Krieg», «postmodern Krieg», which were intended to conceptualize changes in classic approaches to war [1].

However, the most widespread was the term *hybrid war*. For the first time it appeared in the USA in 90-ies of the 20th century. «Hybrid» means combining different elements in an entire physical object, phenomenon, or action. The term *war* became widely used with the meaning of hybrid only with the beginning of russian aggression against Ukraine. Thus, the word *war* refers to the phenomenon of war as such and is used to mark a military conflict. Instead, the term «warfare» describes the combination of means and features of war.

In July 2014, NATO officially decided to use the term *hybrid war*. This was due to the character of the russian-Ukrainian war [2]. In the case of a hybrid war, the issue is the spread of military action in the sphere of civilian life. In other words, it is a question of the coordinated use of diplomatic, military, humanitarian, economic, technological and information means to realize military goals rather than peaceful ones. So, «hybrid war is a combination of open and hidden, regular and irregular, symmetric and asymmetric, military and non-military means to bridge the gap between the concepts of *war* and *peace*, fixed in the international law» [3].

Consistent, typical complex stages of a hybrid war in the concept were defined:

- innovative aggression (cyber, economic pressure, informational and psychological attacks, etc.);
- the use of irregular armed formations or private ones army (rebel, guerrilla movement, terrorism);
- official military actions or demonstration of force (identified uniform, weapons, official recognition of participation in the conflict) [4].

Let us consider the first stage of the hybrid war. It starts with innovative aggression, which is usually hidden. By analysing the course of many hybrid conflicts, it is really difficult to identify and even more so a hidden economic attack that may be masked by competition and competition for leadership between countries and transnational corporations in certain sectors or sectors of the economy. Similarly, it is not always possible to trace the act of aggression on the territory of another country in promoting the national culture of one country.

A similar situation is taking place in the promotion of mass media that fight for target audiences and zones of influence that can spread to neighbouring countries and even to certain continents. Even if it is possible to track these trends, it is extremely difficult to justify and prove the accusations and force the opponent to stop the aggressive actions. International arbitration institutions are involved, which are presented for years and have unclear decisions. In addition, the decision-making process of such structures is rather long, while hybrid attacks are carried out quickly. The stage of innovative aggression can sometimes be stretched for years and decades.

A classic example of this may be Russia's aggression against Ukraine. Its typical features were gas and trade wars, attempts to seize strategic enterprises, spread the influence of their own mass media, pressure on the political level in matters of protection of rights of Russian-speaking population, promotion of elements of Russian culture (cinema, literature, art works, etc.). There are also sharp statements by the Russian authorities that «there is no separate Ukrainian or Russian people, but there is one common one – the Russian one». The Ukrainian language has been called the Russian dialect many times.

It is at this stage that concrete mass psychological attitudes are being laid, which are then used to weaken the party against which aggression is being carried out.

Let us focus more on public statements aimed at reducing the dignity of other states, their sovereignty, as well as on appeals without respect for the population and disregard for traditions, ignorance and disrespect for others, which may be interpreted by another party as a condition and the reason for the outbreak of the linguistic war.

The linguistic war is a push for a hybrid war. This phenomenon cannot be prevented or restrained, but it can be created effective tactics to counter it. First, to create proper governance at the local and national levels, to inform the population so that the society feels pro-

tected and less favourable to propaganda and misinformation from the aggressor country. Secondly, there should be economic freedom, people should feel that they have economic stability, which they can count on a bright economic future. Third, trust and respect must be established between law enforcement agencies and the population, if people are confident of the integrity of law enforcement bodies, then the society will become more resistant to the hybrid methods of the aggressor country.

Literature

1. Tamminga O. Hybride Kriegsführung. Zur Einordnung einer aktuellen Erscheinungsformde. *SWP Aktuell*, 2015. Berlin : Stiftung Wissenschaft und Politik, Deutsches Institut für internationale Politik und Sicherheit. URL : https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/aktuell/2015A27_tga.pdf.
2. Hybrid War – Hybrid Response, 2014. URL : <https://www.nato.int/docu/review/articles/2014/07/01/hybrid-war-hybrid-response/index.html>.
3. Schaurer F. Alte Neue Kriege. *Anmerkungen zur hybriden Kriegsführung*, 2015. URL : http://www.erhkoeln.de/download_2017/weissbuch_2016/florian_schaurer.pdf.
4. Радковець Ю. «Гібридна політика» сучасної Росії як стратегія реалізації її національної геополітики. *Борисфен Інтел*, 2015. URL : <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/gibridna-politika-suchasnoyi-rosiy>.

Каспрова В.

Національна академія

Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького України, м. Хмельницький

Степанчук М.

Національна академія

Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького України, м. Хмельницький

Науковий керівник – В. Полюк,
кандидат педагогічних наук, доцент

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПОНЕНТИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

В умовах ведення гібридної війни в Україні з боку російської федерації чітко окреслюються напрями впливу та тиску з

боку агресора, а саме: соціальний, політичний та економічний. Вагому роль у процесі виникнення самого формату гібридної війни відграють сучасні методи соціальної комунікації у суспільстві.

За рахунок розвитку інформаційних технологій соціальний напрям впливу у період гібридної війни набув великого розмаху. З'являються нові терміни, методи та форми використання досягнень у сфері соціальної комунікації, зокрема соціальних мережах.

У науковій літературі [1] уживаються подібні, але не тотожні поняття, такі як *словесний екстремізм, мовна (мовленнєва) агресія, мовна демагогія, мовний конфлікт, мовне (мовленнєве) насилля, мовна маніпуляція*.

Саме методи та форми впливу з лінгвістичної точки зору на свідомість споживачів медійного простору та учасників соціальних мереж в умовах гібридної війни стало об'єктом і **метою дослідження**.

Гібридність війни науковці [2] розглядають як комбінацію партизанської і громадянської війни, заколоту і тероризму, головними дійовими особами яких є нерегулярні військові формування, бойовики, кримінальні банди, міжнародні терористичні мережі, спецслужби іноземних держав, приватні військові компанії, військові контингенти міжнародних організацій. Зокрема, акцентується увага на ролі інформаційної боротьби, де основними дієвими суб'єктами є ЗМІ та інтернет. До елементів інформаційної війни належать: добування розвідувальної інформації, дезінформування, кібератаки, зараження вірусами комп'ютерних мереж та систем управління критичних об'єктів тощо.

Щодо впливу на суспільну думку, то інформаційна боротьба, спрямована на руйнування духовного світу та єдності націй і народів, створення напруженості в суспільстві. Формами прояву такої боротьби є мова ворожнечі та мова ненависті, лінгвістичними основами яких виокремлюють: прагмалінгвістичну, лінгво-когнітивному, структурно-семантичну та стилістичну, причому на перетині права та психології [1].

У соціальних мережах мова ворожнечі та ненависті виступає як технологія (метод) інформаційної компоненти гібридної війни і створюють напруження навколо вразливих тем у медіапросторі. І як свідчить спостереження за проявами елементів

технології інформаційної компоненти гібридної війни в соціальних мережах, найбільш активно подаються теми російсько-української війни, внутрішньо переміщених осіб, національних груп, людей із наркотичною залежністю, діяльність політиків та політичних партій тощо.

Ця технологія ефективно діє в процесі зміни ціннісних установок різних цільових аудиторій, на формування уявлень як про ворога, так і про співгромадян, які потрапляють під категорії чужого.

Вагомим елементом у веденні інформаційної боротьби у сучасному медіа світі є паплюження етики журналіста. Досліджуючи інформаційну війну, науковці стверджують, що вона характеризується надмірністю одних новин та ігноруванням інших (відповідно до ідеологічних уподобань). Аналізують, що новинна стрічка містить як реальні новини, так і фейк-новини. Фейк-новини можуть підтримуватися або замінюватися фейк-відео, фейк-фотографіями, правдивість яких не можна ні довести, ні спростувати. Вигідні аргументи спираються на відповідне мовне висловлювання, вибором ракурсу та формами руху камери, повторами кадрів тощо. Пов'язана зі свободою слова формула «журналісти без кордонів» в умовах жорсткої інформаційної війни модифікується у варіант «журналісти без етичних обмежень і норм» [3].

Визначено психологічну сутність лінгвістичного аспекту інформаційної компоненти гібридної війни, що полягає у впливі на свідомість споживачів медійного простору та учасників соціальних мереж в умовах гібридної війни. До них відносять низку видів, а саме: інтелектуально-пізнавальні, сугестивні, емоційно-мотиваційні, соціально-психологічні [4].

Інтелектуально-пізнавальні види впливу спрямовані на свідомість людини та критичне сприйняття нею інформації. Сугестивні види створюють умови для підсвідомого впливу на споживачів інформації через маніпуляцію інформацією за рахунок некритичного та неусвідомленого її сприйняття та розуміння. Емоційно-мотиваційний вид впливу спрямований на самопросування, формування прихильності, ігнорування тощо і обумовленні бажанням отримувати позитивні й уникати негативних емоцій у об'єкта впливу. Соціально-психологічні види впливу спрямовані на формування настрою, громадської думки та поведінку об'єкта впливу.

Отже, дослідження форм, методів (технологій) та видів лінгвістичного аспекту інформаційної компоненти гібридної війни та впливу на особистість через соціальні мережі дозволить створити відповідні заходи формування ефективної протидії та запобігання впливу на особистість сучасних засобів комунікації.

Література

1. Лептуга О.К. «Мова ворожнечі» в україномовному медіапросторі. *Вісник Науково-методичного центру навчальних закладів сфери цивільного захисту*, 2019. № 31. URL : <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/10579>.
2. Требін М.П. Феномен «гібридної» війни. *Науковий вісник*, 2014. Вип. 87. С. 366-371.
3. Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Маріуполь : ДонДУУ, 2017. 311 с. URL : <https://www.google.com.ua>.
4. Куций О.А. Види психологічного впливу у діяльності спеціалістів ризиконебезпечних професій. *Проблеми екстремальної та кризової психології*, 2010. Вип. 7. С. 259-268.

Колесник А.

Національна академія внутрішніх справ, м. Київ
Науковий керівник – О. Василенко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри правничої лінгвістики

THE ROLE OF POLITICAL COMMUNICATION STRATEGIES IN A STATE

Numerous articles and research studies have shown effective communication to be an important driver. Well-designed communication programs are essential for sharing a company's strategic plan and providing other important organizational information that informs employees of the organization's goals and objectives, business priorities, products and services. Political communication strategy has no less significance for well-being of any state and society. So, we are going to investigate the concept, role and the basic elements of the strategic communication, including political communication.

Strategic communication is a term used to encompass a variety of communication-related professions, such as public relations,

brand communication, internal communication and corporate communication.

Strategic communications uses message development with high levels of planning and research of audience behaviors and perceptions to fulfill the organization's mission. The messages are created to target specific audiences and help position an organization's communication goals with its structural goals.

Strategic communication can be delivered through a range of sources, including press releases, social media, radio and television advertisements, internal messages, interviews, white papers, and more.

The basic elements of the Strategic Communications are following:

- organization's mission statement as the blueprint for your communications,
- identifying key themes,
- maintaining consistent messages for organizational strategies and business objectives,
- keeping messages clear and simple [2].

Strategy is an important aspect for any organization. It is the foundation of every solution provided for organization and it supports the creative direction. Strategy can be defined as an action plan designed to assist in achieving long-term goals of an organization. A strategy is built from insights that are gathered through extensive research. With research, brands are therefore able to understand the market; how to access it in relevant and effective ways. When a brand understands their market, it is able to strategically position itself and its products to create experiences that will resonate with the consumer [3].

A communication strategy ensures that all significant information is dispersed to the correct people, both internally and externally. Having all people on the same page is essential to a highly efficient workplace. If some staff members are unaware of key information, they may be unable to complete their duties properly, or do work that they don't actually need to perform.

Without standardized communication strategies to external business contacts, you may have clients or suppliers who are unaware of policy changes, upcoming events and other relevant company information. The importance of correctly using a variety of communication channels to reach your intended audience, such well-run virtual meetings that include interactive activities such as web polling [1].

No less important is political communication strategy. Before getting into the specifics of why a political communication strategy is intrinsic to high-functioning political institutions and indispensable to political campaigns, one must first understand its purpose. It comes down to influence, which, for many, defines the reason for being involved in politics on any level. If you want voters or colleagues to agree with your stance on an issue, you have to be able to explain your view succinctly and coherently. Whether by providing examples that can corroborate and further explain your point of view or carefully selecting the words to convey your message, influence and persuasion revolve around effective communication. It's manifested in many different ways, including body language, rhetoric, listening, tone or the written word. Students will learn more about the what, why and how of political communications in Applied Political Communications, one of six core courses, each of which is worth three credits.

At its most basic, political communication is the dialogue between political organizations (e.g. political parties), political actors (e.g. elected officials), the media, and private citizens. It is an interdisciplinary field that blends the social sciences, strategic communication, and media studies with politics and government. Political communication techniques and strategies allow policy advocates, public relations officers, speechwriters, campaign executives, political consultants, political marketers, elected officials, and other political professionals to create, shape, and distribute messages that can influence the political process. Political messaging can take many forms, including speechwriting, social and online media, television and radio, written laws and regulations, policy proposals, policy studies, interpersonal communication between candidates and prospective voters, press releases, and more [4].

Thus, to achieve your goals you need to build and choose the right communication strategy. This applies to many areas, but the appropriate strategy of political communication is important for the Ukrainian state because it enables to solve and stop various conflicts both inside and outside the state.

Література

1. Frost S. Importance of a Communication Strategy. *Chron*, 2021. URL : <https://smallbusiness.chron.com/importance-communication-strategy-31318.html>.
2. Khan H. What is Strategic Communication? *Simpplr*, 2020. URL : <https://www.simpplr.com/blog/2020/what-is-strategic-communication>.

3. Moloko N. The Importance of Strategic Communication. *Blue Vine*, 2018. URL : [https://www. bluevinegroup.co.za/the-importance-of-strategic-communication](https://www.bluevinegroup.co.za/the-importance-of-strategic-communication).

4. What is Political Communication? What Can You do with a Degree in Political Communication? *Masters in Communications*, 2021. URL : <https://www.mastersincommunications.com/faqs/what-is-political-communication>.

Корчуганов С.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ
Науковий керівник – О. Шепета,
кандидат юридичних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛІДЕРА СУЧАСНОСТІ

Представники різних організацій, корпорацій та команд позиціонують культурні, географічні, геополітичні та мовні атрибути. Управління та використання цих атрибутів різними групами в організації впливає на те, наскільки ефективно працюють ці організації, і, зрештою, на їх успіх. Більшість організацій мають свої цінності, що визначають їх організаційну культуру та професійні компетенції, що мають бути притаманними працівникам. Стратегічні та професійні компетенції корелюють з культурними та соціокультурними компетенціями з урахуванням глобальних та локальних етнічних культур, що створює корпоративну культуру. Значна, якщо не визначальна роль у її формуванні належить лідерам.

Заява про цінності організації може спонукати співробітників «швидко зазнавати невдачі» та вчитися на своїх помилках. Стратегічні лідери не можуть вчитися лише на успішних зусиллях: їм потрібно розпізнавати типи невдач, які перетворюються на успіхи. Їм також необхідно навчитися управляти напруженою, пов'язаною з невизначеністю, і тому, як оговтатися від невдачі, щоб знову апробувати нові ідеї Так, британський благодійний фонд інновацій Nesta проводить «фестивалі невдач», співробітники яких обговорюють помилкові рішення та витягують із них уроки.

При цьому стратегічні лідери враховують способи ухвалення рішень залежно від когнітивних стилів та стилів комунікації, характерних представників різних культур. Важливу роль при цьому грає вміння поєднувати професійні та соціокультурні компетенції, а також розвивати колективний інтелект корпорації у прийнятті рішень. Лідерство відіграє важливу роль у багатокультурній команді епохи глобалізації та розширення міжнародної торгівлі. Воно грає ключову роль визначенні ефективності команди.

Лідерство як елемент стратегічних комунікацій – це механізм, допомогою якого просувається загальне пізнання, вплив та поведінка у командах, що дозволяє здійснювати узгоджені дії.

Лідер – це та людина, яка може переконати інших людей забути на якийсь час про свої власні інтереси і спрямувати зусилля на досягнення спільної мети організації.

Лідери-стратегі гарантують, що команда має чітке стратегічне керівництво, оптимально ефективну структуру, сприятливий емоційний та міжкультурний контекст, доступне навчання експертів. Ці нові тенденції у розвитку концепції лідерства в нову цифрову епоху виражаються в ідеї колективного інтелекту, який успішно працює у поєднанні з емоційним та культурним інтелектом.

Актуальним, таким чином, стає не просто придбання знань про культурні відмінності та культурну сенситивність, а також вміння на практиці створити ефективне корпоративне середовище, поєднуючи універсальні та локальні, етнічні цінності. Основними засобами впливу лідера можуть бути переконання, заклик, натхнення, чарівність, гумор, навіювання та їх комбінації.

Визначимо основні типи лідерського впливу, виявлені в процесі аналізу фактичного матеріалу та спеціальної літератури:

1. Основні (прямі):

1) соціальний інтелект передбачає відзначений легкістю у спілкуванні (партнерський стиль), відкритістю, дружелюбністю, уважністю, сердечністю, розумінням, надійністю, гарною адаптацією в будь-якій ситуації, впевненістю в собі, задоволеністю спілкуванням та життям, високою адекватною самооцінкою, гарною саморегуляцією, переконливими якостями, високою працездатністю;

2) особистий магнетизм відрізняється більш вираженим соціальним інтелектом, почуттям власної гідності, високим сту-

пенем прийняття себе, вищими показниками впливу, навичок спілкування, адаптивності, впевненості в собі, задоволеності життям та спілкуванням з близькими людьми, самоповаги, емоційної стабільності, саморегуляції, прагнення до самовдосконалення без випинання своїх переваг; дружлюбністю, сприйнятливостю до критики, відповідальністю;

3) партнерство та довіра на основі емпатії визначаються уважністю, розумінням, прихильністю до довіри та допомоги, сильно вираженою афіліативною потребою, потребою в саморозкритті, у довірчому спілкуванні, альтруїстичністю [2, с. 162].

2. Компенсаторні (непрямі):

1) маніпулятивна адаптивність вирізняється адаптивністю та маніпуляторськими здібностями: гнучкістю тактики, дипломатичністю, наполегливістю в контактах, стійкістю, обережністю у прийнятті рішень та мотивацією до уникнення невдач, хитрістю, низькою задоволеністю життям, зниженою самоповагою, відсутністю імпульсивності, ризику, впевненості, відповідальності, нездатністю підтримувати тривалі стосунки на довірчому рівні;

2) відповідальність та компетентність визначається дуже високою відповідальністю, моральними установками та самоповагою, сором'язливістю, відсутністю імпульсивністю, обачністю та обережністю у діях та рішеннях;

3) обов'язок і бажання або «войовнича чеснота» характеризується авторитарним стилем, високими моральними установками але низькою відповідальністю, підпорядкуванням слабких, одночасно підпорядкуванням сильному, зниженою самоповагою [1, с. 24].

Отже, стратегічний стиль керівництва має базуватися на кращих практиках і спрямовуватися на розвиток колективного інтелекту у поєднанні з емоційним та культурним інтелектом команди.

Література

1. Дубинко С.А. Стратегічне лідерство в умовах міжкультурної комунікації. *Мова і культура в епоху інтеграції наукового знання і професіоналізації освіти*, 2021. № 2-1. С. 23-29.

2. Девід Р., Вільям Т. Сім перетворень лідера. Москва : Альпіна Паблішер, 2016. 340 с.

Крисун І.
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький
Науковий керівник – Л. Балагур,
кандидат педагогічних наук, доцент

ВЗАЄМОДІЯ СУСПІЛЬНИХ ІНСТИТУТІВ ТА ОРГАНІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Взаємодія інститутів суспільства з інститутами сектору безпеки і оборони значно підвищує ефективність здійснення правоохоронної та безпекової політики держави, особливо, у сфері охорони державного кордону та виступає необхідною компонентою на тлі посилення громадянської позиції. Дана робота висвітлює переваги від залучення представників суспільства до діяльності правоохоронних органів, на прикладі Державної прикордонної служби України, та механізми забезпечення такої взаємодії.

Метою роботи є висвітлення позитивного прикладу механізмів взаємодії підрозділів Державної прикордонної служби України та громадських інститутів.

Залучення громадян до діяльності правоохоронних органів значно сприяє їх роботі та передбачає низку переваг: громадський контроль, покращення інформаційної обізнаності підрозділів, ефективність профілактичної роботи серед населення з метою попередження правопорушень, надання практичної допомоги в умовах відсутності персоналу.

У системі Державної прикордонної служби давно вже існують шляхи використання громадських організацій, що документально закріплено в Законі України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Стаття третя Закону стверджує: «Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону можуть бути створені на засадах громадської самодіяльності як зведені загони громадських формувань, спеціалізовані загони (групи) сприяння Національній поліції та Державній прикордонній службі України, асоціації громадських формувань тощо» [1, с. 1]. Громадські формування з охорони державного кордону є елемен-

том участі громадськості у забезпеченні захисту національних інтересів України у сфері безпеки державного кордону України, демократичного цивільного контролю над правоохоронними органами [2, с. 1].

Закон України також визначає низку інших аспектів, а саме:

- засади створення та діяльності громадських формувань з охорони державного кордону;
- основні завдання, права та обов'язки громадських формувань;
- застосування заходів фізичного впливу і спеціальних засобів;
- органи що здійснюють координацію та забезпечення діяльності;
- нагляд і контроль за діяльністю даних формувань.

Як правило, громадські формування створюються з місцевого населення, яке в деяких випадках краще орієнтується в соціальній обстановці, місцевості та інших питання, що можуть впливати на ефективність охорони державного кордону. Також тісна співпраця прикордонних підрозділів з місцевими сприяє позитивному ставленню громадян, що є необхідним у регіонах де протиправні елементи намагаються активно перешкоджати діяльності правоохоронців чи дискредитувати її. Керівники підрозділів прикордонної служби можуть скеровувати діяльність даних організацій на проблеми, що вимагають залучення представників громадськості.

Таким чином, громадські формування є не просто суспільним інститутом взаємодії, а й потужним інструментом для допомоги прикордонникам, а наявні механізми допомагають безперешкодно залучати їх до діяльності правоохоронців.

Література

1. Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 03.03.2022 р. № 2107-IX. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>.

2. Наказ Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Інструкції про роботу з громадськими формуваннями з охорони державного кордону» від 15.09.2014 р. № 948. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1210-14#Text>.

Крумкач В.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ
Науковий керівник – О. Тугарова,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ БЕЗПЕКОВИХ І ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Метою дослідження є характеристика сутності та особливостей впровадження ефективної системи стратегічних комунікацій в органи безпеки та публічного управління для ефективної реалізації інформаційної політики держави.

У найзагальнішому вигляді стратегія – це модель поведінки, якою слід керуватися задля досягнення своїх довгострокових цілей. Якщо включити до розуміння стратегії категорії проблем та ресурсів, то її можна визначити як генеральну програму дій, що позначає пріоритетні проблем та ресурси для досягнення основної мети.

Стратегія завжди пов'язана з найважливішими довгостроковими (стратегічними) цілями суб'єкта соціальної дії, його місією та цінностями. Головна функція стратегії – досягнення генеральної мети соціального суб'єкта в умовах конкретного хронотопу у визначеному конкурентному середовищі за заданих ресурсів [1, с. 68].

Розуміння стратегії має важливе значення для розуміння специфіки стратегічних комунікацій, базовими характеристиками якої є:

1. *Інтенціональність та цілеспрямованість.* У стратегічних комунікаціях завжди є суб'єкт, який має стратегічні цілі та планує досягнення цих цілей за допомогою використання комунікаційних інструментів.

2. *Спрямованість на управління* поведінкою цільових аудиторій та закріплення в неї поведінкових принципів.

3. *Синергія.* Якщо аудиторії самі розпочали вкладатися у реалізацію стратегічних, оперативних чи пов'язаних з ними та-

критичних завдань, то цю програму чи проєкт можна назвати стратегічними.

4. Інтеграція інформаційних впливів та прямих акцій. Стратегічна комунікація, що реалізується великими гравцями державами, великими компаніями, неспроможна обмежуватися лише створенням та трансляцією текстів.

Згідно рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України» стратегічні комунікації – «це скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави» [2].

В Україні до визнання ролі комунікацій в урегулюванні конфліктів звернулися лише з 2014 року, коли почалася російська збройна агресія. Важливою складовою останньої стала кампанія з дезінформації, коли російська пропаганда називала Україну failed-state, вигадуючи історії, за допомогою яких Кремль намагався показати всьому світові, що на Донбасі триває «громадянська війна», а українці й росіяни «насправді один народ» [1].

Модель побудови державних стратегічних комунікацій набула статусу концептуального документа для всіх учасників розбудови системи державних стратегічних комунікацій. 25 лютого 2017 р. Указом Президента України затверджено Доктрину інформаційної безпеки, в основу котрої покладено зазначену модель.

За цей час виникло досить багато громадських ініціатив, спрямованих на викриття російських фейків (наприклад VoxCheck, StopFake, група вивчення гібридних загроз при Українському кризовому медіацентрі). Хоча треба відзначити, що й в українських державних структурах та вищих навчальних закладах почали виникати підрозділи зі стратегічних комунікацій. Зокрема, Навчально-науковий центр стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки й оборони при Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського та управління стратегічних комунікацій Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України.

Центр стратегічних комунікацій StratComUkraine – неурядова організація, що бере активну участь у реформуванні дер-

жавних комунікацій та підтримує державні інституції в реалізації комунікативних проєктів і щоденній роботі зі стейкхолдерами. Місія Центру полягає в підтриманні української держави у впровадженні ефективного управління комунікаціями та підвищенні професійних стандартів. Центр прагне вивести комунікації до однієї з ключових функцій державного управління та зробити органи влади відкритими і прозорими (<https://m-facebook.com.translate.google/login.php?next>).

Проведення Центром стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки KyivStratcomForum можна вважати важливою подією для опрацювання тем щодо спільного бачення з протидії російській пропаганді у Східній Європі.

Важливою передумовою для налагодження міжнародної співпраці в питанні протидії дезінформації є існування конкуренції ідей на медіаринку. У цьому аспекті Україні активно надає допомогу ЄС, зокрема щодо того, щоб Суспільне залишалося незалежним мовником. Україна та НАТО активно працюють над виробленням спільного бачення інформаційних загроз, які входять у загальне розуміння стійкості [3].

Отже, стратегічні комунікації впродовж останніх років посіли важливе місце у структурах Міністерства оборони України та й загалом у державних органах нашої держави.

Література

1. Дубов Д. «Стратегічний наратив»: до проблем реалізації сутнісної складової стратегічних комунікацій в Україні. Аналітична записка. Відділ інформаційної безпеки та розвитку інформаційного суспільства Національного інституту стратегічних досліджень, 2015. № 8. С. 65-69.

2. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про Доктрину інформаційної безпеки України”» від 29.12.2016 р. № 47 / 2017. *Офіційний сайт Президента України*. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

3. Шклярчук М.Г. Структура стратегічних комунікацій у системі демократичного державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, 2018. № 1. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1172>.

Кулик І.
Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ
Науковий керівник – О. Гоц

СУЧАСНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО: ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

Першочерговими завданнями держави у сфері інформаційної політики є забезпечення конституційного права на одержання, використання, поширення й зберігання інформації, на вільне вираження своїх поглядів на основі максимально ефективного використання для науково-технічного, культурного, соціального розвитку тих можливостей, які надають новітні засоби обміну інформацією, виробництво та просування на світовому рівні власного інформаційного продукту. Розвиток інформаційного суспільства в Україні можливий лише на основі комплексного підходу, що містить стратегічне бачення інформатизації суспільства й координується наявними соціально-економічними, політичними й культурними пріоритетами держави та міжнародною практикою [2, с. 111].

Сьогодні можна виділити п'ять основних моделей процесу розбудови інформаційного суспільства, що відрізняються залежно від специфіки державного регулювання соціально-економічних відносин:

1. Англосаксонська модель – забезпечення повної лібералізації ринкових відносин на основі ефективних інформаційних технологій. Функції громадського управління зводяться в основному до захисту конкурентного середовища. Підтримка технічного забезпечення електронних мереж для формування інформаційних магістралей. Здійснюється гнучке правове регулювання із проявом самостійних економічних ініціатив. Відбувається формування моделі соціально-економічного розвитку при мінімальному втручанні державних органів, а діяльність приватних осіб, навпаки, активізується. Зокрема, у Великобританії пріоритет надається побудові інформаційних мереж, на основі яких згодом розвиватиметься сфера послуг.

2. Континентальна модель – пошук балансу між адміністративними способами регулювання ринку та свободою економічної діяльності з високою ймовірністю подальшої лібералізації інформаційно-телекомунікаційного сектору економіки при збереженні системи державного впливу. Наприклад, у Швеції пріоритет надається розвитку надання електронних послуг населенню та структурам приватного підприємництва. У Данії та Нідерландах підвищена увага спрямована на модернізацію інформаційних мереж. У Франції реалізується план централізованого розвитку інфраструктури інформаційного суспільства.

3. Азіатська модель – підтримка співробітництва системи державного регулювання та приватного підприємництва. Представники державних структур наприклад, у Китаї, Південній Кореї, Сінгапурі, приймають активну участь у прийнятті рішень з розподілу вкладень приватного капіталу у розвиток інформаційних телекомунікацій. А в Індії взагалі відмовилися від приватизації елементів інформаційно-телекомунікаційного сектору.

4. Латиноамериканська модель – розбудова інформаційного співтовариства з урахуванням приватизації інформаційних комунікацій. В цьому випадку відбувається усунення бар'єрів для входження нових учасників на ринок інформаційно-комунікаційних технологій під контролем державних органів управління. Саме ці нові гравці становлять конкуренцію великим підприємницьким структурам, прикладами, у разі, є Чилі та Аргентина.

5. Африканська модель – здійснюється державно-управлінський курс на суворе державне регулювання та контроль інформаційно-телекомунікаційного сектору економіки за часткової лібералізації під тиском провідних світових держав, які прагнуть закріпитися на африканському інформаційному ринку. Наприклад, у ПАР створено ефективну інформаційно-телекомунікаційну інфраструктуру. Також лідерами у цій сфері є Туніс і Марокко. У Західній Африці такими державами виступають Сенегал, Гана, Камерун та Габон.

Світова практика свідчить, що в розвинених країнах поряд із лібералізацією, створенням сприятливих економічних та політичних умов для прискореного розвитку інформаційної галузі посилюються важелі впливу держави в інформаційній сфері. Зокрема, органи влади виступають чи не найбільшими виробниками інформаційного продукту. Наприклад, у США понад

60 відсотків відомостей про діяльність держави продукується самою державою, встановлено суворі обмеження з видачі ліцензій на іноземне мовлення на території країни. Деякі держави практикують формування закритих статей держбюджету, кошти яких спрямовуються саме в інформаційну сферу. Державний інформаційний арсенал провідних країн західної демократії складає сьогодні до 40 відсотків і успішно функціонує поруч із суспільними та комерційними засобами масової інформації. У сучасному світі саме держави виступають чи не найбільшими промоутерами інформаційного просування медіаструктур та компаній на міжнародний ринок. Державі належить провідна роль гаранта цілісності національного інформаційного простору [3, с. 24].

Впровадження в роботу державного апарату сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє підвищити якість і ефективність послуг держави суспільству; скоротити бюрократію і знизити витрати на утримання держави; значно полегшити доступ громадян до інститутів влади.

Завдання формування в Україні інформаційно-комунікаційної бази державного управління складна, оскільки вимагає мобілізації не тільки матеріально-технічних і фінансово-економічних ресурсів, а й таких нематеріальних ресурсів, як політична воля керівництва країни до здійснення інформаційно-комунікаційного забезпечення державного управління і готовність суспільства цю стратегію сприйняти і підтримати. Ресурс широкої соціальної підтримки перетворень у цій сфері особливо важливий, оскільки перехід державного управління на інфраструктуру цифрових інформаційно-комунікаційних технологій не є внутрішньою справою колективів держслужбовців, він передбачає, що все суспільство також буде активно використовувати електронне середовище, перейде до використання сучасних технологій [1, с. 56].

Удосконалення державного управління, проведення адміністративної реформи невіддільне від підвищення транспарентності органів влади, яка повинна розглядатися як важливий фактор підвищення їх соціальної ефективності та здатності до необхідних змін. Закритість і корпоративна відособленість органів влади, штучна дистанція між органами влади і населенням призводять до негативного сприйняття системи управління громадянами країни. У контексті формування сервісної держави в су-

часній Україні безумовним пріоритетом має стати створення механізмів, які дозволять суспільству брати участь у плануванні і ефективному контролі діяльності органів влади. Модернізація системи державного управління відбувається одночасно зі зміною всієї соціальної системи, систем освіти, соціального забезпечення, регіональних, бюджетних, кадрових. В умовах соціальної нерівноваги проблеми інституційної адаптивності діяльності органів влади набуває особливого значення.

Отже, ефективність системи державного управління в цілому і діяльності органів влади зокрема, залежить від якості інформації, повноти інформаційних потоків, можливостей управляти ними. В умовах соціально-політичних змін в сучасному суспільстві все більшу, практично визначальну, роль відіграють знання і інформація як субстрати інформаційного суспільства. У зв'язку з цим рішення проблем розвитку інформаційного простору, управління інформаційною сферою, формування суспільної свідомості в напрямку вектора реформ нерозривно пов'язане зі збільшенням затребуваності органами влади розробок у сфері інформаційної політики.

Література

1. Близнюк А.С. Формування інформаційно-комунікаційного забезпечення у системній взаємодії держави та суспільства. *Інвестиції: практика та досвід*, 2021. № 11. С. 55-59.

2. Рябоконт О. Державна інформаційна політика формування інформаційного суспільства: зарубіжний досвід. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського*, 2016. № 43. С. 97-114.

3. Чиж І. Післямова чи пролог?.. (до питання про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку особи, суспільства, держави). *Вісник Книжкової палати*, 2021. № 5. С. 22-26.

Кучеров Б.

Національна академія СБ України, м. Київ

БЕЗПЕКА ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ В УКРАЇНІ: РОЛЬ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У межах компетенції СБ України забезпечує публічну взаємодію із засобами масової інформації та іншими інститутами громадського суспільства, інформування громадськості щодо

діяльності інституції. Систематично надаються коментарі та відповіді на запити представників ЗМІ, сприяння журналістам у підготовці матеріалів стосовно діяльності органів безпеки. Забезпечується оприлюднення та регулярне оновлення інформації на сайті СБ України та на єдиному державному веб-порталі відкритих даних.

У контексті забезпечення безпеки журналістів під час виконання редакційних завдань, зокрема в районі ведення бойових дій, СБ України спільно з іншими військовими формуваннями вживаються заходи, спрямовані на створення безперешкодного виконання професійних обов'язків журналістів у зоні підвищеного ризику.

Співробітники СБ України забезпечують безперешкодні виїзди на підконтрольну територію Донецької та Луганської областей представників вітчизняних та іноземних масмедіа до місць подій з метою своєчасного та актуального їх висвітлення. Проте окремі представники іноземних засобів масової інформації потрапляють на непідконтрольні Україні території через кордон з російською федерацією для підготовки матеріалів упереджувального та викривленого характеру, спрямованих на дискредитацію нашої держави на міжнародній арені. У цьому випадку відповідальність за власну безпеку під час перебування на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей несуть самі журналісти, оскільки окупаційна влада жодним чином не може гарантувати їм захист і безпеку життя і здоров'я.

Варто зазначити, що існують непоодинокі випадки використання представниками іноземних засобів масової інформації вітчизняних журналістів «в темну» для отримання матеріалів тенденційного характеру, використання їх для оприлюднення у викривленому вигляді інформації щодо суспільно-політичних подій в Україні, перебігу проведення Операцій Об'єднання сил, міжнаціональних і релігійних питань тощо.

У першу чергу, це стосується «журналістів-фрілансерів», які не повною мірою усвідомлюють ризики та загрози національній безпеці внаслідок своєї діяльності, фактично створюють передумови для пропагування вигідних ворогу тез про федералізацію України, прихованих закликів до масових протестів, загалом виступаючи виконавцями іноземних планів щодо впровадження механізмів втручання у внутрішні справи України з позиції «м'якої сили».

Виступаючи рупором тих чи інших різновекторних політичних таборів, фінансово-промислових груп тощо, журналісти стають фактично заручниками і учасниками подальших конфліктів, що виникають внаслідок їх інформаційної діяльності та публічних висловів на користь тієї чи іншої сторони. Факти погроз, нанесення тілесних ушкоджень, побиття тощо є якраз наслідками залучення співробітників масмедіа до внутрішніх конфліктів між конкуруючими сторонами. При цьому, самі замовники інформаційних акцій «чорного піару» залишаються осторонь, заперечуючи свою причетність до ініціювання інформаційних «вкидів».

Аналіз наявної інформації дає підстави вважати, що основними чинниками, які впливають на стан забезпечення безпеки журналістів, є:

– робота на територіях, що є потенційно небезпечними з огляду на близькість до театру військових дій, а також виїзди журналістів у населені пункти, підконтрольні терористичним угрупованням;

– участь представників засобів масової інформації у журналістських розслідуваннях та замовних акціях т.зв. «чорного піару», під час яких окремі громадяни, замовляючи матеріали компрометувального характеру на своїх опонентів, свідомо наражають на небезпеку працівників ЗМІ, які потім стають об'єктами психологічного тиску, а в окремих випадках – і фізичного насильства.

З метою підвищення ефективності захисту професійної діяльності журналістів і свободи слова в Україні пропонується через громадські та журналістські організації із залученням представників правоохоронних органів та військових формувань проводити системну роботу, спрямовану на доведення працівникам вітчизняних ЗМІ питань, пов'язаних із власною безпекою під час їх перебування на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, АР Крим, у районі бойових дій, а також на території рф.

При цьому доцільно виключити факти їх можливого перебування в районі підвищеного ризику без відповідної акредитації. Безпека журналістів поза межами контрольованих українською владою територій залежить виключно від самоорганізованості представників масмедіа, які часто діють на власний розсуд, наражаючи себе на невиправдані ризики.

Керівникам вітчизняних засобів масової інформації доцільно рекомендувати проводити роз'яснювальні бесіди з журналістами щодо недоцільності їх самовільної участі у замовних акціях «чорного піару», внаслідок чого вони можуть стати об'єктами психологічного тиску та фізичного насильства.

Ломакіна І.
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький
Науковий керівник – М. Карпушина,
кандидат педагогічних наук, доцент

ГЕНДЕР У СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Нерівність притаманна кожній країні світу, незалежно від того чи це малозабезпечена країна, чи високорозвинена держава. Проблема гендерну стоїть досить гостро майже у всіх країнах світу. Вона є актуальною і реальною зі своїм минулим і майбутнім й передбачає постійну боротьбу за поліпшення якості життя жінок по всьому світу, впровадження механізмів антидискримінаційної політики у всіх сферах суспільного життя.

Отже питання гендерної рівності, впровадження гендерної політики в Україні повинні стати об'єктом особливої уваги науковців країни.

Гендерний вимір в освіті визначається оцінкою наслідків і результатів дії педагогів та їхніх освітніх та виховних зусиль, що передбачає вибір ідеалів і життєвих цілей і самореалізації через усвідомлення власної ідентичності. Гендерна стратегія базується на таких принципах як: відкритість, прозорість, рівність прав і можливостей, системність.

Гендерна рівність має на меті забезпечення на всіх рівнях освітнього процесу рівності, досягнення високих можливостей у сфері освіти і науки незалежно від статевих ознак здобувачів освіти.

Гендерний підхід до суспільних процесів є проявом демократії, так як кожна особа має рівні права і обов'язки і не може бути дискримінована за ознакою статі.

У військових закладах вищої освіти також існувала проблема гендерної нерівності: під час вступу до недавнього часу

були обмеження щодо кількості дівчат, які можуть вступити до військового закладу і виконувати службові обов'язки на рівні з чоловіками. У інших країнах, до прикладу в США, жінка має рівні права з чоловіком, виконує нормативи на рівні з чоловіками й проходить ту саму підготовку що і чоловіки. На сьогоднішній день в Україні зняли обмеження щодо кількості жінок, які вступають у військові заклади вищої освіти [1]. Але у зв'язку з стереотипним уявленням, після отримання військового звання жінки досить важко просуваються по кар'єрній драбині, оскільки жінку у ролі керівника військового підрозділу не сприймають. Жінці доводиться докладати вдвічі або втричі більше зусиль, щоб довести свою спроможність бути гідною цієї посади і отримати повагу і довіру колективу.

Основними причинами гендерної нерівності в Україні можна вважати гендерні стереотипи, що досить важко викоринити. Щоб позбутися подібних упереджень, слід усвідомити актуальність цієї проблеми, поступово змінювати уявлення громадян нашої держави, впроваджувати гендерну грамотність для різних шарів суспільства.

Література

1. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів в систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України. Київ, 2020. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/pidgotovleno-metodichni-rekomendaciyi-z-integraciyi-gendernih-pidhodiv-u-sistemu-pidgotovki-fahivciv-dlya-sektoru-bezpeki-i-oboroni-ukrayini>.

Маленко Б.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ
Науковий керівник – О. Гоц

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК ОДИН З КЛЮЧОВИХ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сучасний світ неможливий без інформаційних технологій. За останні 30-40 років на теренах пострадянських держав відбулись трансформаційні процеси в інформаційному просторі. Ін-

формація стала доступна багатьом верствам населення та на різних по рівновіддаленості територіях. Україна взяла курс на демократичний шлях розвитку та євроатлантичну інтеграцію, що передбачає формування національної стійкості задля забезпечення інформаційної безпеки.

Конституція України гарантує кожній людині право на інформацію, так стаття 34 Закону вказує, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Однак в цій же статті зазначено, що здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [1].

Першочерговим завданням держави є захист життя та інтересів людини від загрози через відсутність інформації, або її неточність та недостовірність. Негативна інформація має деструктивний вплив та наслідки, тому своєчасне реагування та запобігання поширенню такої інформації знижує або нейтралізує загрози, що вона несе.

Інформаційний простір України, в умовах війни з російською федерацією, перенасичений деструктивною та дестабілюючою інформацією, що продукують та поширюють ворожі до нашої держави інституції та суб'єкти.

Необхідність розбудови національної стійкості це пріоритетне завдання будь-якої держави, а для України в умовах сьогоднішніх загроз є ключовим.

Безпекове середовище постійно піддається не тільки зовнішнім загрозам, а і внутрішнім, а національні системи та інститути повинні вчасно реагувати на ці загрози, протистояти їм, адаптуватися до змін, щоб функціонувати під час кризи та після, тому необхідна функціонуюча система забезпечення національної стійкості, тобто «сукупність взаємодіючих суб'єктів, цілеспрямованих дій, методів, чинників і механізмів, які гарантують збереження безпеки і безперервності функціонування національних систем до, під час і після кризи шляхом адаптації до дії загроз та швидких змін безпекового середовища» [2, с. 3].

Інформація, якою б вона не була, направлена на сприйняття її людиною: тільки людина здатна усвідомити ту чи іншу інформацію та прийняти рішення, щодо реагування на неї.

Національно стійка громада є складовою національно стійкої системи. Стійку громаду характеризують такі ознаки:

– громадяни усвідомлюють всі загрози і небезпеки, які можуть настати і вплинути на їх життя;

– громадяни використовують всі наявні навички, знання і ресурси для підготовки до настання надзвичайної події, під час її дії і для подолання її наслідків;

– вони адаптують свої повсякденні навички і знання та використовують їх під час небезпеки;

– громади працюють у взаємодії з місцевими органами влади, уповноваженими установами та іншими суб'єктами до, під час і після настання надзвичайної події;

– громади поширюють знання серед її членів і їх сімей щодо заходів індивідуального захисту і дій, які підвищують рівень індивідуальної стійкості, діляться своїм досвідом і позитивними практиками з іншими громадами;

– члени громади залучені до процесу прийняття рішень, зацікавлені у розвитку громади та у розширенні її спроможностей [2, с. 17].

Отже, держава має виробити комплексний підхід до формування національної стійкості, при взаємодії всіх суб'єктів, забезпечити високий рівень обізнаності та безперервність.

Література

1. Закон України «Конституція України» від 08 грудня 2004 року № 2222-IV. *Офіційний сайт Президента України*, 1996.
URL : <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.

2. Резнікова О.О. Розбудова національної стійкості: концептуальні підходи, передові світові практики 2019. 21 с.
URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-11/roa_presentation_niss_v01.pdf.

Мельник С.

Національна академія СБ України, м. Київ
Науковий керівник – В. Думанська

НАЦІОНАЛЬНА СТІЙКІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ

У країні, де 8 рік триває гібридна війна, поняття, що пов'язані із безпековою сферою, завжди знаходяться в пріоритеті та стані трансформації, що вимагає публічного обговорення з боку громадянського суспільства та дискусій в інтелектуальному середовищі. Окрім цього, важливо відмітити інституційну роль держави та її органів влади, що забезпечують створення та підтримку законів, документів, стратегій. Завдяки взаємодії активного громадянського суспільства та державних інституцій від 20 серпня 2021 року запроваджено «Національну систему стійкості», що є необхідним елементом національної безпеки.

Гібридна війна визначається як війна, що використовує усі наявні способи та методи ведення війни, які діють не лише у геополітичному просторі та на державному рівні, а також на інформаційному, кібернетичному, економічному, ідеологічному рівнях, а традиційні правила ведення війни змінюються та поєднують у собі елементи, що існували індивідуально. Задля успішної протидії та запобіганню гібридним впливам держава створює національні програми та стратегії, що покликані протидіяти загрозам та кризам. Чільне місце в протидії гібридній війні займає національна стійкість, або резильєнтність (англ. *Resilience* – пружність, еластичність). Є різні інтерпретації та підходи до визначення цього терміну та вживаємо у різних контекстах. Зокрема інституційними визначеннями, що подаються у «Стратегія національної безпеки України», є розкриття основоположної засади стійкості як здатності суспільства та держави швидко адаптуватися до змін безпекового середовища й підтримувати стає функціонування, зокрема шляхом мінімізації зовнішніх і внутрішніх уразливостей [2].

Важливий акцент у цьому визначенні робиться на тому, що суспільство швидко перебудовується та стає гнучким у ключових аспектах, що визначають подальшу можливість продуктивно розвиватися та підтримувати сталий розвиток, при цьому зазнавши мінімальної втрати та шкоди з боку суспільства. Тож

швидкість є ключовим елементом, що характеризує та дає змогу оцінити наскільки система чи нація в цілому є стійкою. Екстраполюючи це на гібридну війну варто зазначити, що стійкість виступає асиметричною реакцією на засоби, до яких вдається агресор з первинною метою дестабілізації та в подальшому – знищення системи стійкості. У гібридній війні використовуються всі наявні засоби та охоплюються всі сфери впливу, тому стійкість повинна охоплювати всі рівні, починаючи від інформаційного і закінчуючи державним. Стійкість забезпечує можливість відновлюватися та протистояти безпековим загрозам, що з'являються під час ведення гібридної війни, проте з часом стратегії, що забезпечують стійкість, втрачають актуальність та потребують нових підходів та переоцінки ситуації. Оскільки при усталеній стійкості, що є формальною та не гнучкою, система перетворюється на деструктивний засіб, що нівелює всі процеси та знищує саму себе із зсередини. Важливо розуміти, що «стійкість взагалі й національна стійкість зокрема може бути як конструктивною, так і деструктивною. Деструктивна національна стійкість є замкненістю й упертістю, що призводить до послаблення суб'єктності, конструктивна стійкість означає гнучкість і відкритість» [5].

У «Концепції забезпечення національної системи стійкості», що є безпосереднім засадничим документом, який вміщує у собі визначення та всі необхідні компоненти національної стійкості та її системи, національна стійкість визначається як «здатність держави і суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стале функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій» [4]. Проводячи аналогію зі стійкістю, розуміємо, що національна стійкість передбачає не лише стримування загроз, а також відновлення після кризи. Тобто головною формулою національної стійкості виступає виявлення та усунення викликів, що при недостатній та недієвій стійкості переростають у загрозу, що, у свою чергу, може розвиватися до масштабів кризи. Подолання кризи свідчить про те, що вже завдано збитків та неправної шкоди і основні ресурси та зусилля підуть на відновлення.

Проте вирішальним елементом у системі національної стійкості є консолідація суспільства. Об'єднання громадян стає ефективним на першій стадії, коли з'являється виклик, що пот-

рібно подолати спільними зусиллями та об'єднати всі наявні сили, але також вирішальним і першочерговим є фактор єдності у подоланні кризи, коли спільний ресурс прискорить час відновлення та врівноважить продуктивні сили. Варто зауважити, що задля ведення успішної гібридної війни має бути довіра до державних інститутів влади, що консолідує суспільство та створює національну стійкість задля уникнення переростання виклику в кризу. Недаремно західні країни намагаються максимально підвищити рейтинг довіри до безпекових інституцій серед населення. Україна також працює у цьому напрямку, зокрема «Центр Разумкова» наводить наступну соціологічну статистику: серед державних та суспільних інститутів найчастіше довіра висловлюється до Збройних Сил України – їм довіряють 68 % опитаних, волонтерських організацій – 64 %, Державної служби з надзвичайних ситуацій – 61 %, Державної прикордонної служби – 55 %, Національної гвардії України – 54 %, добровольчих батальйонів – 53,5 % [1].

Довіра до державних інститутів та влади є необхідним компонентом задля успішної протидії гібридної війни, оскільки це зумовлює низку важливих та стратегічних компонентів: стимулює економіку держави, забезпечує підтримку населенням державної позиції в інформаційному просторі, сприяє міжнародній допомозі союзників і партнерів. Крім того, «щоб незалежно діяти та мати здатність реалізовувати свою політику без зовнішніх впливів, необхідно займати антропоцентричну позицію та забезпечувати комунікацію, що призводить до консолідації індивідів у цивілізаційну спільноту, яка може протистояти викликам та мати потенціал розвитку» [5].

Отже, національна стійкість виступає необхідним інструментом у протидії гібридній війні. Існує нерозривний взаємозв'язок між національною стратегією у державі та національною стійкістю, яка формується у співпраці між державою та громадянським суспільством. Тож національна стійкість покликана захищати цивілізаційну суб'єктність держави та швидко відновлюватися після кризових ситуацій. У гібридній війні неможливо вистояти, якщо не існує національної стійкості.

Література

1. Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України(липень-серпень 2021). Центр Разумкова, 2021.

URL : <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-institutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-oriantatsii-gromadian-ukrainy>.

2. Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

3. Назаров М.С. Національна стійкість України: від концептуальних засад до практичної реалізації. *Політикус*, 2020. № 2. С. 64-70. URL : <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020-2-64-69>.

4. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про запровадження національної системи стійкості”» від 27.09.2021 р. № 479 / 2021. *Офіційний сайт Президента України*. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>.

5. Пирожков С.І., Божок Є.В., Хамітов Н.В. Національна стійкість (резильєнтність) країни: Стратегія і тактика випередження гібридних загроз. *Вісник Національної академії наук України*, 2021. № 8. С. 74-82. URL : <https://doi.org/10.15407/visn2021.08.074>.

6. Резнікова О. Концептуальні підходи до вибору моделі забезпечення національної стійкості. *Стратегічні пріоритети*, 2019. № 1. С. 18-27.

Мельошина О.

Військовий інститут

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка, м. Київ

Науковий керівник – В. Ясинська,

кандидат політичних наук, доцент

ІНФОРМАЦІЙНІ ОПЕРАЦІЇ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Забезпечення інформаційної безпеки держави є актуальним питанням сьогодення, адже збереження територіальної цілісності та суверенітету вже не полягає в тотальному знищенні збройних сил ворожої сторони. Сьогодні порушення інформаційної безпеки для деяких країн є інструментом встановлення домінування та забезпечення політичної та соціальної нестабільності.

В одній з аналітичних доповідей Франка Дж. Хофмана зазначено, що «інформаційні операції мають місце до, під час і після введення збройних сил» [1]. Аналіз подій в Україні остан-

ніх восьми років, свідчить про саме такий характер інформаційних операцій.

Фахівці визначають інформаційні операції як сукупність заходів гласного та негласного характеру, спрямованих на приховане керування процесами інформаційної сфери. На відміну від пропагандистських заходів, вони мають обмежену у часі тривалість, підпорядковані конкретній меті та координуються єдиним центром – спеціальними службами.

Проаналізувавши перебіг подій на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, можна виділити низку форм і методів інформаційного впливу російської федерації:

- просування в медіа концептів *ВЕЛИКА РОСІЯ, РОСІЙСЬКИЙ КРИМ* тощо;

- психологічний тиск (залякування мирного населення на окупованих територіях, компрометація українських військовослужбовців тощо);

- встановлення інформаційного домінування на захоплених територіях (блокування українських телеканалів, знищення телевізійних вишок, заборона поширення української друкованої продукції);

- дезінформація (масове поширення фейків);

- вірусні атаки з використанням електронної пошти та смс-повідомлень;

- системно формування образів ворогів – України та США.

Сьогодні актуальності набуває створення системи протидії інформаційним операціям та атакам, розбудова системи раннього виявлення загроз, а також вдосконалення законодавства в інформаційній сфері щодо:

- відповідальності за поширення дезінформації «для збільшення ефективності впливу на державу-агресора та мінімізації шкоди для своїх національних інформаційних інтересів»;

- виявлення, фіксації, обмеження доступу та / або видалення з українського інтернетного сегмента шкідливої інформації;

- взаємодії у сфері інформаційної політики безпекових інституцій України з органами державної влади та органами місцевого самоврядування [3].

Отже, на порядку денному – проактивність розвинення інформаційного простору України.

Література

1. Hoffman F.G. Conflict in the XXI century, 2007.
URL : http://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf.

Музика Н.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ

Коноваленко Є.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ

Науковий керівник – О. Гоц

ІНФОРМАЦІЙНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Інформація стала продуктивною силою і товаром, який продається й купується, одночасно будучи засобом захисту і нападу у відстоюванні державних і корпоративних інтересів. Якість життєдіяльності людини, суспільства і держави визначається рівнем розвитку, функціонування та безпекою інформаційної сфери, а також швидкістю оброблення інформації.

Вислів «хто володіє інформацією – той володіє світом» сповна підтверджується політичною й економічною практикою. На перший план висувається проблема розбудови надійної системи європейської і національної безпеки, оскільки змінюються традиційні уявлення про символи могутності й способи досягнення світового панування. Споконвіку йшлося про наземний простір, потім – про повітряний і морський, а нині мова йде про актуалізацію ролі інформаційного простору та про нове поле геополітичного протистояння – інформаційну сферу. За словами Д. Дубова, «поява нової інформаційної реальності (масштабної інформатизації, збільшення залежності воєнного сектору від сучасних інформаційних технологій, спрощення комунікацій та пришвидшення руху інформаційних потоків) суттєво трансформує глобальну реальність, а разом і те, як саме використовуються ключові простори в інтересах геополітичних гравців» [1,

с. 106]. Тому проблема сучасних викликів і загроз державній і глобальній безпеці України є вкрай актуальною.

Насамперед необхідно виокремити основні глобальні виклики й загрози державній безпеці України в інформаційній сфері.

До ключових геополітичних проблем інформаційної безпеки відносимо такі:

- революційні зміни і трансформації в інформаційному просторі, що активізують нові глобальні виклики і загрози;

- кібертероризм, кіберзлочинність;

- поширення інформаційної агресії і насилля;

- маніпулятивні та агресивні комунікації;

– жодна держава світу в умовах інформаційної глобалізації не здатна самотійно забезпечити власну інформаційну безпеку.

Отже, інформаційне протистояння етносів, релігій і цивілізацій стало виходити на передній план у системі міждержавних відносин. Захист інформаційного суверенітету, ефективне забезпечення інформаційної безпеки України, розроблення дієвих стратегій протидії медіазагрозам – пріоритетне завдання безпекових і державних інституцій.

Література

1. Дубов Д.В. Зрушення сфер геополітичного протистояння: від географічної експансії – до конструювання інформаційно-кібернетичних просторів. *Стратегічні пріоритети*, 2014. № 1 (30). С. 106-115.

Назарін Ю.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій

Національної академії СБ України, м. Київ

Науковий керівник – О. Гоц

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Сучасні виклики та загрози національній безпеці України зумовлюють загальну необхідність пошуку дієвого, адекватного та комплексного інструментарію, за допомогою якого, стане можливе планування і координація комунікативної діяльності

органів військового управління з державними і неурядовими інституціями, зарубіжними партнерами, а також впровадження ефективних внутрішніх комунікацій. Належне інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності стратегічних комунікацій дасть можливість, залишаючись у межах демократичних практик і принципів, організувати ефективну відсіч деструктивним інформаційним операціям.

Належне інформаційно-аналітичне забезпечення – основа успішної побудови системи стратегічних комунікацій та вчасного реагування для ухвалення рішень під час кризових ситуацій.

Інформаційно-аналітичне забезпечення – сукупність заходів, що здійснюються в органах військового управління, інформаційно-аналітичних підрозділах щодо до будування, збирання, оброблення розвідувальних та інформаційних матеріалів, розроблення інформаційно-аналітичних документів, їх доведення до споживачів [1].

Питання розвитку стратегічних комунікацій в Україні було піднято у рамках ухвалених на саміті НАТО в Уельсі (4-5 вересня 2014 р.) рішень щодо підтримки України в умовах агресії російської федерації. Тоді Альянс висловив готовність надати консультативну, практичну та матеріально-технічну допомогу Україні, у тому числі розглянути питання щодо започаткування проекту створення загальнодержавного центру стратегічних комунікацій і ситуаційних центрів у складі ключових органів влади [1, с. 4].

Стратегічні комунікації координують та синхронізують загальну комунікативну діяльність та забезпечують узгодженість дій інформаційних спроможностей через комунікативну стратегію.

Інформаційний простір кожної країни має структуру, яка досить індивідуальна і залежить від історії розвитку традиційних і нетрадиційних ЗМІ. Аналіз інформаційного середовища здійснюється аналітичним підрозділом органу управління стратегічних комунікацій та суб'єктами стратегічних комунікацій в межах своїх повноважень, з використанням оцінок (даних), наданих суб'єктами стратегічних комунікацій.

Існують різні програми для здійснення повноцінного моніторингу інформаційного середовища. Наприклад, у 2014-2018 рр. для моніторингу інформаційного середовища використовували комп'ютерну програму моніторингу, в основі якої був пошук інформації за ключовими словами. Зважали на кількість

матеріалів, які засоби масової інформації поширили, хто є першоджерелом інформації, найбільший інформаційний привід тижня, місяця, року, інші чинники.

У 2018-2019 рр. почали використовувати програму іншого спектра дії, за допомогою неї вираховували більший об'єм інформації, що давало змогу отримати більш чітку інформацію.

Здійснення моніторингу потребує відповідної професійної підготовки для фахівців з інформаційної діяльності, а саме: зв'язків із громадськістю, журналістики, стратегічних комунікацій, міжнародної інформації, інформаційної діяльності. Для оперативного моніторингу й ефективного аналізу необхідно проводити аналіз телевізійних каналів, загальноукраїнських і регіональних друкованих видань, радіостанцій, а також соціальних мереж.

Для більш предметного оцінювання будь-якої системи аналізу та моніторингу медіапростору необхідне отримання технічного завдання, для визначення доцільності її використання для виконання конкретних завдань [3].

Для отримання об'єктивної, достовірної, неупередженої інформації про події інформаційні приводи та загрози інформаційно-психологічного характеру, використовуються наявні спроможності розвідувально-інформаційне забезпечення стратегічних комунікацій.

Результатом аналізу є об'єктивна інтерпретація інформаційного середовища на предмет дійсності відображених подій та прогнозування їх розвитку. Розробляються шаблони, бази даних, діаграми соціальних взаємозв'язків та інші продукти, що відображають інформацію про загрози, характеристики аудиторії та регіональні особливості.

Аналітик не повинен обмежувати себе у виборі методів аналізу та відображення інформаційного середовища. По мірі появи нових технологій та інтерактивних можливостей їх слід використовувати як інструменти для полегшення процесів візуалізації та розуміння.

Отже, належне інформаційно-аналітичне забезпечення – основа успішної побудови системи стратегічних комунікацій та вчасного реагування для ухвалення рішень. Актуальним і на сьогодні залишається питання належної організації нового механізму інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічних комунікацій у секторі безпеки й оборони України.

Література

1. Кушнір В.О. Пропозиції щодо вдосконалення інформаційно-аналітичного механізму з питань стратегічних комунікацій у Міністерстві оборони України. Механізми публічного управління, 2021. Вип. 1. URL : <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2021/21-2021/11.pdf>.
2. Wales Summit Declaration. NATO, 2014. URL : http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm.

Наконечний Д.

Військовий інститут
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ

ВЕРБАЛЬНІ ОЗНАКИ МАНІПУЛЯЦІЇ У ТЕКСТАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ

У силу того, що маніпулювання суспільною свідомістю надзвичайно поширене в сучасному суспільстві, феномен маніпуляції привертає до себе пильну увагу лінгвістів. Використовуючи канали засобів, політичні сили різного штибу транслюють ідеї, що пропагують потрібні їм уявлення про «своїх» і «чужих», тим самим відбувається впровадження у свідомість суспільства певних стереотипів із застосуванням маніпулятивних технологій і трансформація його світогляду.

Трансльована ЗМІ інформація сприяє утворенню поведінкових та асоціативних стереотипів, істотно впливає на мислення, потреби та інтереси особистості, на її уявлення про світоустрій та соціальну реальність [1]. Людина сучасного суспільства формується у наднасиченому інформаційному просторі, перевантаженому образами симулятивної реальності. При цьому лише медіа дозволяють людині дізнатися про ситуацію у світі, країні і навіть місті, якому вона живе. Природно, що людина не здатна самостійно перевірити достовірність фактичної інформації та оцінок, що отримується через медіа, а часто навіть відокремити одне від одного.

У результаті нездатності розуму відрізнити дійсне від фікції, свідомість сучасної людини наповнюється стереотипами, шаблонами поведінки, установками і цінностями, що індивід сприймає як свої власні. За допомогою вибору тем, змісту, моменту, способу та форми подачі інформації, масмедіа фактично

представляють аудиторії інтерпретації елементів реального світу, які ніколи повністю не відображають реальність, але конструюють певний образ дійсності та задають масовій аудиторії фрейми сприйняття її різних аспектів. Тому поле впливу «четвертої влади» поширюється на формування громадської думки по відношенню практично до будь-яких осіб, подій та феноменів.

При цьому використання технологій інформаційно-психологічного впливу стало звичайним явищем економічної конкуренції, ідеологічної та політичної боротьби. Однією з найнебезпечніших загроз сучасного суспільства є загроза потайного інформаційно-психологічного управління масами – маніпуляція масовою свідомістю.

Можна виокремити такі групи способів маніпуляції у ЗМІ: використання механізмів соціального контролю; актуалізація, трансформація чи формування ментально-міфологічних конструктів; актуалізація ціннісно-емоційних уявлень; управління інформаційним простором; залучення психологічних автоматизмів; використання психологічних і переконливих логічних хитрощів.

Отже, роль мовної маніпуляції неухильно зростає, корелюючи з недостатнім розвитком медіасередовища; матеріали інтернет-медіа на суспільно-політичні теми мають значний потенціал маніпулятивного впливу на аудиторію, при цьому в рамках однієї публікації переважно використовується комплекс різних інструментів маніпуляції, що дозволяє досягти бажаного ефекту, навіть якщо частина таких мовних конструкцій буде виявлена читачем; використання механізмів та інструментів мовного впливу інтернет-виданнями обумовлюється особливостями цільової аудиторії видань, насамперед, рівнем її освіти та поінформованості.

Література

1. Аронсон Э., Пратканис Э.Р. Эпоха пропаганды: Механизмы убеждения повседневное использование и злоупотребление. Москва : Прайм, 2003. 384 с.

Олійник А.
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький
Науковий керівник – І. Морозов,
кандидат військових наук, доцент

ФОРМИ, ВИДИ, СПОСОБИ ЗДІЙСНЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Стратегічні комунікації належать до інноваційних інструментів зовнішньополітичної діяльності держав – членів Європейського Союзу і НАТО, що спрямовані на взаємодію у форматі стратегічного партнерства на міжнародному та регіональному рівнях щодо забезпечення глобальної безпеки в інформаційній сфері.

Враховуючи нові виклики та загрози, у 2015 р. розпочато створення Глобальної стратегії зовнішньої політики і безпеки Європейського Союзу, а вже у 2016 р. представлений документ під назвою «Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа», який включає п'ять основоположних пріоритетів зовнішньої політики Європейського Союзу.

У 2016 р. Європейська комісія ухвалила «Спільні принципи протидії гібридним загрозам – відповідь Європейського Союзу» [8], а у листопаді 2016 р. Європейський парламент прийняв Резолюцію «Стратегічні комунікації Європейського Союзу як протидія пропаганді третіх сторін» [7].

З вересня 2017 р. у Фінляндії розпочав роботу Європейський центр протидії гібридним загрозам (англ. *The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats*). Рішення про його створення прийнято у квітні 2017 р. представниками країн НАТО та ЄС. Засновниками центру стали 12 країн: Фінляндія, Швеція, Норвегія, США, Франція, ФРН, Велика Британія, Іспанія, Польща, Естонія, Латвія і Литва.

Початковим етапом у розбудові системи стратегічних комунікацій України стало підписання у 2015 р. Дорожньої карти Партнерства між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним секретаріатом НАТО. У документі зазначається, що головною метою взаємодіє має стати надання консультативної та практичної допомоги органам державної влади

України у сфері стратегічних комунікацій на стратегічному, оперативному та тактичному рівнях.

За минулий час Україна пройшла значний шлях у розбудові страткому, зокрема створено:

Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики України.

Управління стратегічних комунікацій Апарату Головнокомандувача Збройних Сил України.

Навчально-науковий центр стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки і оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського.

Центр стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України.

У Державній прикордонній службі України далі (далі – ДПСУ) система стратегічних комунікацій регламентується наказом Голови ДПСУ «Про затвердження основних комунікаційних напрямів ДПСУ на 2021-2022 роки» від 27.01.2021 року АГ-39/0/81-21 [3].

Досить велика праця з питань стратегічних комунікацій проведена у Збройних Сил України, розроблено та вступило у дію:

Доктрина зі стратегічних комунікацій;

Концепція стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України.

Військовий стандарт 01.004.007 (Видання 1). Система стратегічних комунікацій держави у воєнній сфері. Терміни та визначення [1].

Проведений аналіз визначень та змісту поняття *стратегічні комунікації* [2; 5; 6] дозволяє визначити певні лакуни як в тлумаченні самого поняття, так й у визначенні цілей та способів їх здійснення (Див. таблицю 1). Певна невизначеність ускладнює процес управління стратегічними комунікаціями.

Аналіз визначень поняття *стратегічні комунікації*

№	Складові страт- кому	Концепція стратегічних комунікацій МО	Військовий стандарт 01.004.007	Компоненти системи стратегічних комунікацій за євроатла- нтичними стандартами
1.	Просування та поширення воєнно-політичних цілей держави		+	
2.	Захист національних інтересів у воєнній сфері		+	
3.	Інформаційна присутність у ЗМІ		+	+
4.	Просування цілей держави	+		
5.	Публічна дипломатія	+	+	+
6.	Зв'язки з громадськістю	+	+	+
7.	Військові зв'язки	+	+	+
8.	Інформаційні операції	+		+
9.	Психологічні операції	+		+
10.	Залучення ключових лідерів до проведення інформаційних заходів		+	+
11.	Внутрішньо-комунікаційна робота		+	
12.	Розвідувальне забезпечення		+	
13.	Активні заходи інформаційного впливу		+	

14.	Інформування про ситуацію та документування подій на полі бою		+	+
15.	Цивільно-військове співробітництво		+	+
16.	Безпека операцій		+	
17.	Дії в кіберпросторі та/або захист інформації			+
18.	Використання соціальних мереж			
19.	Фізичний вплив на об'єкти інформаційної інфраструктури противника		+	+
20.	Радіоелектронна боротьба		+	
21.	Заходи міжнародного військового співробітництва			+
22.	Внутрішня комунікація			+
23.	Показ (демонстрація) дій військ			+
24.	Введення в оману			+

Кожна складова стратегічних комунікацій передбачає склад сил та засобів, що залучаються, місце їх проведення, способи дій та час проведення, цільові аудиторії.

Отже, поділ стратегічних комунікацій на форми, види, способи дозволить цілеспрямовано визначати мету дій, забезпечить чітке формулювання наративів (наративу), тем та меседжів для різних рівнів управління та цільових груп.

Література

1. Військовий стандарт 01.004.007, затверджений наказом начальника управління стандартизації, кодифікації та каталогізації Міністерства оборони України від 20.12.2017 р. № 15. URL : <http://stratcom.nuou.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/Система-стратегічних-комунікацій-держави-у-воєнній-сфері.-Терміни-та-визначення.pdf>.

2. Гребенюк В.М. Основи стратегічних комунікацій за стандартами НАТО : навч. посіб. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2017. 180 с.
3. Наказ Голови Державної прикордонної служби України «Про затвердження основних комунікаційних напрямів Державної прикордонної служби України на 2021-2022 роки» від 27.01.2021 р. АГ-39/0/81-21.
4. Наказ Міністерства оборони України «Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України» від 22.11.2017 р. № 612. URL : https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/612_nm_2017.pdf.
5. Світова гібридна війна: український фронт / За заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
6. Попова Т. В., Ліпкан В. А. Стратегічні комунікації. Київ : ФОП О.С. Ліпкан, 2016. 416 с.
7. European Parliament Resolution «EU Strategic Communication to Counteract Propaganda against it by Third Parties», 23.11.2016. URL : <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0441+0+DOC+XML+V0//EN>.
8. Joint Framework on Countering Hybrid Threats a European Union Response, Brussels, 6.4.2016. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0018>.

Остаповська Д.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ

Солодка О.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ

ІНФОРМАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ДЕРЖАВНІЙ І ГЛОБАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

З початку ХХІ століття у світі цілком міцно затвердився курс на формування та розвиток інформаційного суспільства. Від формування інформації як основного стратегічного ресурсу на рівні з енергоносіями та корисними копалинами, так й до масштабного розвитку інформаційних систем, що цілковито контролюють кожний аспект життя звичайного громадянина. Не буде помилкою сказати, що інформаційні загрози зараз можуть принести більше шкоди, аніж, наприклад, диверсія на стратегічному об'єкті.

Для початку варто одразу окреслити структуру розгляду інформаційних викликів державній та глобальній безпеці [1-3]:

1. Інформаційні виклики технічного характеру (від інформаційно-технічних диверсій до отримання доступу до інформації з обмеженим доступом).

2. Інформаційні виклики, які мають на меті вплив на суспільну думку та державну політику (пропаганда та поширення фейкових новин).

3. Інформаційні виклики, що виникають з дій окремих країн (державна цензура та накладення табу на поширення певної інформації з метою приховування певних подій).

Ці види інформаційних викликів є найбільш поширеними у сучасному світі. Інформаційні виклики технічного характеру є досить новими для сфери інформаційної безпеки, адже вони є логічним наслідком процесу форсованого розвитку інформаційних технологій та їхнього застосування як у суспільстві, так й в сферах життєдіяльності держави. Від формування глобальної мережі, що поєднує усі органи державної влади, до створення хмарних сховищ, які використовуються як в комерційній, так й в державній сфері – усе це є досить вірогідними об'єктами диверсій інформаційно-технічного характеру [1].

Можна привести як приклад масову хакерську атаку на Україну у 2017 році, коли сімейство вірусів «Petya» було використано для масового нападу на всі критично важливі складові державної безпеки та приватний сектор економіки держави – від сайтів та комунікацій державних органів влади до банківської сфери та стратегічних об'єктів. Кабінет міністрів України, Чорнобильська атомна електростанція, аеропорт «Бориспіль», Укртелеком, Укрпошта, Національний банк України – це лише малий відсоток установ, які потерпіли від цієї атаки. Від хакерської атаки на Україну ця атака перетворилась на масову атаку на більшість країн світу, що лише підтверджує як високий рівень взаємозв'язку комунікацій у сучасному світі, так й її низький рівень захисту проти диверсій такого виду [2].

Інформаційні виклики, що мають на меті вплив на суспільну думку та державну політику – цей вид інформаційних викликів, на відміну від попереднього, не є новим, але свого найбільшого розвитку та впливу отримав в останнє десятиліття з поширенням соціальних мереж та поглибленням процесу формування інформаційного суспільства, де інформація є цінним

ресурсом, а новини – невід’ємною частиною життя сучасного суспільства.

Стратегія інформаційної безпеки до переліку загроз та викликів, що стоять перед нашою державою, відносить такі: повноформатну експансію інформаційну політику РФ; досить низький рівень медіаграмотності громадян; динамічне збільшення кількості глобальних дезінформаційних кампаній; інформаційне домінування РФ на тимчасово окупованих територіях; використання технологій маніпулювання свідомістю пересічних громадян щодо наслідків вступу України в НАТО та ЄС тощо [3]. Так, фейкові новини про «розп’ятого хлопчика в трусиках» та «знищенні усіх російськомовних» хоч і не впливають на свідомість сучасного українця, але мають чималий вплив на формування образу сучасного українського суспільства та політики української держави. Окремо варто зазначити про поширення фейкових новин про політичну та економічну ситуацію в Україні, які мають на меті дестабілізувати внутрішню ситуацію в державі, так й дискредитувати українську державність загалом. Через використання наративів російських ЗМІ (як державних, так й приватних) у держав-партнерів України формується спотворений образ нашої держави, що негативно впливає на відносини між державами [2].

Інформаційні виклики, що виникають з дій окремих країн – це особливий вид викликів, які можуть існувати через як внутрішні, так й зовнішні вияви. Наприклад, до таких викликів, які мають внутрішню природу можна віднести державну цензуру в Китайській Народній Республіці, що проявляється в нівелюванні будь-яких згадок подій на площі Тяньаньмень у 1989 році, коли китайська влада придушила студентський протест за допомогою армії. В сучасному материковому Китаї неможливо знайти згадки про ті події як на державних ресурсах, так й в соціальних мережах (як наприклад, популярні в КНР соціальні мережі – WeChat або Tencent). З більш сучасних прикладів цензури можна взяти порушення прав людини в Сінцзяні, яке приховується китайською владою, але уривки інформації від втікачів з китайських концтаборів («таборів перевиховання» – як їх називає державна влада КНР) [1-3].

В чому ж проблема та загроза таких видів інформаційних викликів? Основна загроза полягає в тому, що через такі дії інші держави не мають достатньо інформації про реальний стан речей в певній державі, які вчиняє такі дії. В певному сенсі, че-

рез такі випадки, неможливо притягнути до відповідальності державу, що вчиняє воєнні злочини або злочини проти людства. Через такі дії виникає неможливість доведення участі іншої держави в заходах, що порушують міжнародні угоди та норми. Якщо раніше воєнні дії проти іншої держави були більш «видимі», то зараз має місце використання стратегії гібридної війни. Відтак, інформаційні виклики, є тим явищем, яке активно впливає на геополітичну ситуацію в сучасному світі та має, насамперед, негативний вплив на формування майбутнього геополітичної арени.

Як висновок цієї роботи можна навести наступні твердження:

1. Питання формування системи запобігання та протидії інформаційним викликам сьогодення є чи не найбільшим завданням, що постає перед державами та світовою спільнотою, адже його виконання має вплив на майбутнє існування усталеної системи, що представлена у вигляді держав Західного світу;

2. Розвиток системи державної пропаганди та засобів її поширення є критично важливим кроком для ефективного функціонування держави;

3. Інформаційні загрози державі та глобальні інформаційні загрози наразі є одним з основних видів загроз, які потенційно можуть зруйнувати стабільність суспільства та держави.

Сучасний світ наразі потерпає від побічного продукту процесу формування та розвитку інформаційного суспільства, адже з поширенням інформаційних технологій та їхньою імплементацією в життя суспільства постає нове слабке місце, що є невід'ємним процесом прогресу. Як зі створенням літаків з'явилась загроза бомбардувань, так й з появою інформаційних технологій з'явилась загроза поширення фейків та дезінформації.

Література

1. Бондаренко В.О., Литвиненко О.В. Інформаційна безпека сучасної держави: концептуальні роздуми. *Стратегічна панорама*, 1999. № 1-2. С. 127-133.

2. Горбань Ю.О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 2015. № 1. С. 136-141.

3. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року “Про Стратегію інформаційної безпеки”» від 28.12.21 р. № 685 / 2021. *Офіційний сайт Президента України*. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.

Паукова О.
Національна академія СБ України, м. Київ
Науковий керівник – Т. Гончарова,
старший викладач

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ТЕКСТІВ ВІЙСЬКОВОГО СПРЯМУВАННЯ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРЕКЛАДУ СТАТТІ «DAS INSTITUT FÜR STRATEGIE UND SICHERHEITSPOLITIK (ISS)»)

Сьогодні ми зіштовхуємось із постійними неоднозначними ситуаціями, що загрожують безпеці тієї чи іншої країни. Зміна політичного режиму чи керівництва, зазіхання однієї держави на цілісність і суверенітет іншої, безпосередньо заворушення всередині країни тощо – в таких випадках компетентність перекладача відіграє не останню роль у збереженні стабільності в середині держави.

Адекватність письмового перекладу текстів військово-історичного та політичного характеру має особливу роль у сучасному глобалізованому суспільстві та є важливою складовою здійснення політики безпеки. Перед перекладачем постає задача відтворити текст мовою перекладу таким чином, щоб він не був перенавантажений незрозумілими конструкціями та був нормальним для сприйняття. Всі ці фактори і визначають актуальність дослідження.

Об'єктом дослідження є стаття німецькою мовою «*Das Institut für Strategie und Sicherheitspolitik (ISS)*» з австрійського видання «Landesverteidigungsakademie Wien» [1]. Предметом нашої роботи є аналіз труднощів, які виникли при перекладі статті.

Мета полягає у визначенні основних проблем перекладу текстів статей, виявлення та уникнення основних лексичних, синтаксичних та граматико-морфологічних проблем під час перекладу з німецької мови на українську на основі статті з австрійського журналу.

Визначення основної теорії та методу здійснення перекладу тексту є першочерговим завданням перекладача, який професійно здійснює свою діяльність. Зважаючи на військово-історичний та політичний характер тексту оригіналу необхідним є застосування функціоналістського підходу теорії перекладу, а саме – скопос-теорії (Skopostheorie).

Теорія Скопоса, висунута Гансом Дж. Вермеєром, є ядром функціоналістської теорії перекладу, розробленої в Німеччині в 1970-х роках. Переклад розглядається як дія з метою, для якої актуальності набувають такі аспекти: «статус вихідного та цільового текстів, їх взаємозв'язок, концепція перекладу, роль перекладача, перекладацькі стандарти та стратегії» [2, с. 2191].

Переклад – це паралельна мовна реалізація думки засобами двох мов. В. Комісаров визначає переклад як «особливий процес співвіднесеного функціонування мов» [4, с. 24]. Німецька мова переважно аналітична, де граматичні відношення речення передаються вільними граматичними морфемами, а українська – флективна мова, де граматичні значення й відношення передаються за допомогою зв'язаних граматичних морфем – флексій. Розбіжності в будові мов становлять велику групу граматичних труднощів перекладу. В українській мові немає артиклів, перфекта, часових форм дієслова груп *Präteritum* та *Perfekt*.

Наприклад: «Ihrem Wesen nach ist Strategie an sich zum einen etwas sehr Abstraktes und Generelles, zum anderen aber, in ihrer konkreten Herausbildung, abhängig von der Ebene, durchwegs gegenständlich und spezifisch» (Сама по собі стратегія є, з одного боку, щось дуже абстрактне та загальне, а з іншого боку, у її конкретному розвитку, залежному від рівня, є послідовно об'єктивною та конкретною). У даному варіанті перекладу, максимально дотримувалися тексту оригіналу, тобто, як і у німецькому варіанті, дієслово займає другу позицію у реченні. Хоча в українському перекладі можна взагалі випустити його, або ж переставити на інше місце, так, як майже усі члени речення в українській мові є вільними.

Розглянемо переклад наступного речення: *«Die in diesem Zusammenhang organisierten internationalen Tagungen und folgenden Publikationen – etwa über Österreich im frühen Kalten Krieg...»* (Міжнародні засідання, які проводилися у зв'язку з цим і наступні публікації, наприклад, про Австрію на початку Холодної війни...). У цьому випадку неможливо передати дослівний переклад, тому доречним було застосування комплексної трансформації.

«Es entstand 1967-8 als Institut für militärische Grundlagenforschung...» (Він був створений в 1967-8 роках як інститут фундаментальних досліджень військової справи...). Яскравий приклад перенесення іменника *«Grundlagenforschung»* в іменник множини *«фундаментальних досліджень»*.

Оскільки граматики тісно пов'язана з лексикою, значна кількість трансформацій має змішаний характер, тобто при перекладі відбувається одночасно лексичні та граматичні трансформації. Наприклад, у наступному перекладі застосовано граматичні трансформації заміни прийменника «in» на прийменник «на» [3, с. 125]: «*Gegliedert ist das ISS in die drei Fachbereiche Strategie, Internationale Sicherheit und Zeitgeschichte*» (ІСПБ поділяється на три спеціалізовані галузі: стратегію, міжнародну безпеку та сучасну історію).

Переклад власних імен вимагає особливої уваги, оскільки помилки при перекладі можуть призвести до неточностей і дезінформації. «Виділяють чотири основні способи перекладу власних імен: транслітерація, транскрипція, калька (калькування), транспозиція. Загальним правилом при перекладі іншомовних власних назв є транскрипція або транслітерація» [5, с. 168]. У статті є значна кількість власних назв та скорочень: «*Das Institut für Strategie und Sicherheitspolitik (ISS)*» (Інститут стратегії та політики безпеки (ІСПБ)), «*die Wissenschaftskommission beim Bundesministerium für Landesverteidigung und Sport*» (Наукова комісія Федерального міністерства оборони та спорту), «*die Österreichische Akademie der Wissenschaften*» (Австрійська академія наук). Географічні назви передаються також шляхом транслітерації і транскрипції: «*Potsdam*» – «Потсдам», «*Hamburg*» – «Гамбург».

Отже, під час перекладу німецькомовної статті на українську мову було застосовано функціоналістичний підхід до перекладу у формі скопос-теорії, що була запропонована німецьким дослідником Гансом Й. Фермеєром. Обов'язковою умовою адекватного перекладу є вміння чітко аналізувати граматичну будову іншомовних речень, правильно визначати граматичні труднощі перекладу й конструювати речення відповідно до норм мови, на яку здійснюється переклад, і жанру тексту. Німецька мова переважно аналітична, а українська – флективна мова. Розбіжності в будові мов становлять велику групу граматичних труднощів. Особливо важливо звертати увагу на точне відтворення військової лексики та на детальний розбір складних синтаксичних конструкцій. При передачі власних назв найбільш виразно проявляється тенденція до використання транслітерації і транскрипції, оскільки вони враховують як орфографічні так і фонологічні особливості слова чи словосполучення, а

також норми мови-реципієнта, що сприяє його адекватному функціонуванню.

Література

1. Bartl J., Erb A., Vogel A. Landesverteidigungsakademie Wien. Wien : Bundesministerium für Landesverteidigung und Sport, 2017. 212 p.
2. Xiaoyan Du. A Brief Introduction of Skopos Theory. *Theory and Practice in Language Studies*. Qingdao, 2012. P. 2189-2193.
3. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частичной теории перевода). Москва : Междунар. Отношения, 1975. 240 с.
4. Виноградов В.С. Введение в переводоведение. Москва : Изд-во ин-та общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
5. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва : Р. Валент, 1986. 448 с.

Прокопенко А.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ
Науковий керівник – О. Гоц

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ: ДОСВІД США ТА ІЗРАЇЛЮ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

Вивчення питань національної стійкості привертає все більше уваги по всьому світу, зважаючи на зростання терористичних загроз, пандемій та стихійних лих. Для України ця тема особливо актуальна, враховуючи гібридну війну з росією. Концепт національної стійкості дозволяє націям побудувати соціальну систему, що ефективно реагує на виклики та кризи. У цьому контексті цікавим є досвід США, які мають одну з найрозвиненіших в світі систем національної безпеки. А також досвід Ізраїлю, який, незважаючи на більш ніж 70 років перебування в постійному конфлікті з ворожим оточенням, займає 30 місце в світі за ВВП на душу населення та сформував один з найефективніших в світі секторів безпеки і оборони.

Метою цієї роботи є окреслення підходи США та Ізраїлю до побудови системи національної стійкості та визначення можливостей практичного використання цього досвіду в українських реаліях.

В Україні концепт національної стійкості є доволі новим— «Концепція забезпечення національної системи стійкості» прийнята лише в 2021 році. Цей документ визначає національну стійкість як «здатність держави і суспільства ефективно протистояти загрозам будь-якого походження і характеру, адаптуватися до змін безпекового середовища, підтримувати стає функціонування, швидко відновлюватися до бажаної рівноваги після кризових ситуацій» [2].

Ізраїль не має опублікованого аналогічного документу, оскільки взагалі уникає публікацій стратегічних документів у сфері державної безпеки. В Ізраїлі є лише декілька публічних стратегічних документів в сфері безпеки, найбільш важливі з яких – Доктринальні принципи Ізраїля Д. Бен-Гуріона 1953 р., Стратегія Г. Ейзенкота 2015 р. та Національна стратегія кібербезпеки Ізраїлю 2017 р. Тим не менш, Ізраїль має серйозні успіхи в побудові ефективної системи державної безпеки та національної стійкості.

Військові дії, терористичні загрози, стихійні лиха – факти життя. А стійкість – це те, що дозволяє людям успішно на реагувати на такі факти. Досвід Ізраїлю показує, що таку систему реагування можна зробити ефективною. А. Золлі та М. Хілі у праці «Стійкість: чому речі повертаються» визначають стійкість як «здатність системи, підприємства чи особи підтримувати свою основну мету та цілісність в умовах різко змінених обставин» [8].

У США на офіційному рівні поняття стійкості вводиться в 2017 р. в «Стратегії національної безпеки США» [6]. Стійкість визначається як «здатність протистояти і швидко відновлюватися після умисних атак, аварій, стихійних лих, так само як і нестандартних викликів, потрясінь, загроз нашій економіці та демократичній системі» [6].

Раніше Міністерство внутрішньої безпеки США також виокремило концепт національної стійкості у чотирирічному огляді внутрішньої безпеки за 2014 рік – «The 2014 Quadrennial Homeland Security Review», де визначено низку цілей і завдань у сферах критичної інфраструктури, світової торгівлі та систем ланцюга поставок, а також кіберпростору. Одна з п'яти місій QHSR присвячена стійкості: Місія 5 – Зміцнення національної готовності та стійкості [7].

У США, головним чином, за розбудову національної стійкості відповідає Міністерство внутрішньої безпеки та Федеральне агентство з надзвичайних ситуацій. Мета національної стійкості визначається так: «побудувати культуру стійкості за допомогою страхування, пом'якшення наслідків, готовності, безперервності та грантових програм» [3]. Підхід розбудови стійкості, що отримав назву «Вся Спільнота» намагається задіяти повний потенціал приватного та некомерційного секторів, включаючи підприємства, релігійні організації та організації інвалідів, та всю американську громадськість, включаючи участь державних, місцевих, племінних, територіальних та федеральних урядових партнерів [3].

На практиці формування стійкості відбувається в США через реалізацію чотирьох положень:

1. Адаптація до умов, які постійно змінюються. Головною складовою є формування культури готовності. Програма оцінювання регіональної стійкості Управління захисту інфраструктури Міністерства внутрішньої безпеки визначає для регіональних чиновників внутрішньої безпеки можливість для посилення стійкості інфраструктури. Управління у справах охорони здоров'я Міністерства внутрішньої безпеки створює шаблон стійкості в сфері охорони здоров'я (Community Health Resilience Planning Template), щоб дати можливість державним, місцевим і приватним секторам координувати стійкість в сфері охорони здоров'я. Програма розвитку та відновлення інфраструктури (IDR) Управління захисту інфраструктури співпрацює з посадовими особами федерального та місцевого рівнів, а також операторами інфраструктури для планування, проєктування та впровадження рішень, які підвищують безпеку та стійкість критичної інфраструктури до різноманітних загроз.

2. Стійкість до збоїв. Включає виконання Указу № 13636 «Покращення кібербезпеки критичної інфраструктури» та Президентської директиви щодо безпеки та стійкості критичної інфраструктури. Управління науки і технологій Міністерства внутрішньої безпеки координує роботу з партнерами з державного та приватного секторів, щоб допомогти зміцнити безпеку та стійкість критичної інфраструктури країни за допомогою технічних інновацій у багатьох секторах. Цей напрямок включає також «Зірку стійкості» («Resilience STAR»), пілотний проєкт, що надає державну відзнаку (маркування) для об'єктів та критичної інфраструктури, які є стійкими.

3. Забезпечення швидкого відновлення. Федеральне агентство з надзвичайних ситуацій випустило Національний стандарт відновлення після катастроф («*National Disaster Recovery Framework*») [5], що був розроблений у партнерстві із зацікавленими сторонами, які представляють місцеві та федеральні уряди, приватні організації, професійні асоціації, науковців та громади, які пережили катастрофи. Стандарт відновлення визначає, як федеральні агенції працюватимуть разом, щоб найкращим чином задовольнити потреби штатів і громад у їхньому відновленні, шляхом узгодження ключових ролей та обов'язків між усіма партнерами.

4. Індивідуальна готовність. Розпочата в 2003 році ініціатива «Готовий» («*Ready*») – широка національна кампанія, покликана навчити американців бути готовими до надзвичайних ситуацій і ефективно реагувати на них, включаючи природні та техногенні катастрофи, збройну агресію та терористичні атаки. Мета кампанії – залучити громадськість і, зрештою, підвищити рівень базової готовності по всій країні. Вона включає як навчання так і можливість приєднання до волонтерських організацій, які працюють по всій країні. Як, наприклад, Програма «Група реагування на надзвичайні ситуації в громаді» (*The Community Emergency Response Team – CERT*). Програма надає послідовний загальнонаціональний підхід до навчання та організації груп волонтерів в громадах, на яких професійні спеціалісти з реагування можуть покластися під час стихійного лиха.

Для культурування стійкості необхідно математично обрахувати скільки навчальних годин необхідно для того, щоб навчити мінімальних навичок і далі навчати добровольців. В Ізраїлі цю функцію взяли неприбуткові організації, як-то, наприклад, «Ізраїльська коаліція травм» (*ITS*) [4].

ITS створена в 2002 р. (коли Ізраїль зазнав безпрецедентної кількості терористичних атак) для боротьби з травмою та підвищення стійкості. Ізраїль є ідеальним місцем для вивчення стійкості, тому що, на жаль, травматичний досвід є повсякденним явищем, а готовність до травми та реагування на неї є необхідністю.

Початкова мета ITS полягала в збиранні знань, досвіду провідних ізраїльських центрів лікування травм і державних організацій для надання безпосередньої допомоги тим, хто

цього потребує. ІТС має п'ять загальноміських центрів стійкості на півдні Ізраїлю. Крім того, понад 4 000 спеціалістів у радах, лікарнях, школах та підприємствах пройшли тренінг з готовності до стихійних лих, метою якого є розширення можливостей місцевого персоналу для лікування травм, тривоги та стресу.

Тіккун Олам – це єврейський термін, що означає «зцілення світу». ІТС вийшов за межі Ізраїлю, щоб допомогти міжнародній спільноті у професійній підготовці, розвитку стійкості громади та підвищенні національної готовності до надзвичайних ситуацій.

М. Назаров відзначає, що в США, Ізраїлі та Великій Британії активним компонентом антитерористичних кампаній є активне залучення населення для допомоги правоохоронним органам. А психологічні аспекти у розбудові стійкості суспільства в Ізраїлі та США до терористичної загрози знижують рівень тривожності і вразливості від прямих і непрямих наслідків терактів [1].

Цілісність в формуванні безпеки США та Ізраїлю забезпечується тісною взаємодією держави, приватного сектору та суспільства в цій сфері.

Отже, США та Ізраїль впровадили комплексний підхід до забезпечення національної стійкості, в межах якого вибудовується багаторівнева система взаємодії між державою, приватним сектором та суспільством. Уряди цих держав побудували координовані системи в яких різнопланові структури та суспільство ефективно взаємодіють для укріплення національної стійкості. Значну роль в роботі з суспільством відіграють різноманітні громадські організації. Важливий акцент зроблено на психологічній складовій, підготовці волонтерів та організації волонтерських організацій на рівні громад, що суттєво знижує вразливість населення від наслідків кризових явищ.

Рекомендації.

1. В умовах України слід переймати досвід США та Ізраїлю в організації волонтерських організацій на рівні громад, які могли би забезпечувати сприяння підрозділам ЗСУ, ДСНС, виконувати функції з охорони громадського порядку та державного кордону. Тим організаційним «звеном», яке з одного боку є достатньо керованим, а з іншого достатньо

масовим, для забезпечення національної стійкості можуть бути учасники сил територіальної оборони та добровольчих формувань територіальних громад. Цей організаційний ресурс необхідно наповнити змістом, який би включав окрім навичок територіальної оборони, предметні знання та алгоритми дій з цивільної оборони в конкретних громадах. Зокрема, захисту населення від надзвичайних ситуацій техногенного, екологічного, природного та воєнного характеру, в тому числі біотероризм, атаки в публічних місцях, хімічні атаки та забруднення, повені та пожежі, дії в умовах застосування противником різних типів звичайної та ядерної зброї, довгострокова відсутність електрики та мобільного зв'язку тощо. Ці алгоритми дій учасники територіальної оборони далі поширювали би в колі своїх рідних та знайомих, знижуючи вразливість населення до криз.

2. Доцільно ввести в кожній з 1469 громад України посаду аналогічну американській «Emergency manager» – менеджер з запобігання надзвичайних ситуацій (посада може бути за сумісництвом), яка б на рівні громад відповідала за забезпечення виконання локальних планів стійкості, підвищення рівня стійкості об'єктів громади та населення.

Література

1. Назаров М.С. Національна стійкість України: від концептуальних засад до практичної реалізації. *ПОЛІТИКУС*, 2020. Вип. 2. URL : http://politicus.od.ua/2_2020/11.pdf.

2. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про запровадження національної системи стійкості”» від 27.09.21 р. № 479 / 2021. *Офіційний сайт Президента України*. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>.

3. 2022–2026 FEMA Strategic Plan. Building the our Nation Needs and Deserves. *FEMA*, 2021. URL : <https://www.fema.gov/about/strategic-plan>.

4. Israel Trauma Coalition. URL : http://israeltraumacoalition.org/?fbclid=IwAR1mmKpsmRiZmdXmXGEOGmwSOE7fovMdRmZrP15cVORUzWmOFnoH_6htMhc.

5. National Disaster Recovery Framework. *FEMA*, 2021. URL : https://www.fema.gov/sites/default/files/2020-06/national_disaster_recovery_framework_2nd.pdf.

6. National Security Strategy of the United States of USA, 2017. URL : <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

7. The 2014 Quadrennial Homeland Security Review, 2014.
URL : <https://www.dhs.gov/sites/default/files/publications/2014-qhsr-final-508.pdf>.

8. Zolli A., Healy M. Resilience: Why Things Bounce Back. Simon & Schuster; Reprint edition., 2013, 336 p.

Руднік К.

Національна академія СБ України, м. Київ
Науковий керівник – О. Шепета,
кандидат юридичних наук, доцент

ГІБРИДНА ВІЙНА – ВІЙНА ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ

Гібридна війна – сучасний вид війни, що здійснюється не тільки військовою технікою, а й політичною силою пропаганди, терору, дезінформації та економічного тиску.

В останні роки поняття гібридної війни набуває все більш значущого вжитку через розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Точкою відліку для формування гібридного «ока» стала агресія росії проти України у 2014 р., що не змусила чекати українців суттєвого погіршення динаміки процесів країни, прискорення імміграції, порушення митної та цілісності території, а також втрати масштабних виробничих потужностей нашої держави. І це не оцінка в дусі україноцентризму – це об'єктивний стан питання. Поняття гібридної війни виявилось найбільш влучним для визначення специфіки дій рф, що поєднала в своїх діях: дипломатичні, економічні, мілітарні та економічні засоби.

Поняття *гібридна війна* введено американським вченим М. Маклюеном, який вважав засоби комунікації новим ресурсом держави та довів, що сучасні війни відбуваються в інформаційному просторі. Слід зазначити, що гібридну війну вважають війною четвертого покоління, оскільки вона сполучає традиційні та нетрадиційні форми, військові та невійськові тактики. На даний час існують різні варіанти визначення сутності гібридної війни.

Ключовим маркером війни четвертого покоління є використання нових інформаційних технологій, що дозволяють недержавним військовим акторам підривати волю держав, цілеспрямовано впливаючи на осіб, які приймають рішення, та на гро-

мадськість через мережеві медіа та інтернет. Таким чином, поняття *війна* розширюється, охоплюючи соціальні, правові, психологічні та моральні виміри, з якими військова сила пов'язана меншою мірою.

Однією з важливих рис гібридної війни є нехтування всіма нормами моралі та моральності, використання найбрудніших соціальних технологій, що включають поширення чуток, брехню, наклеп, спотворення фактів, фальсифікацію історії. Крім того, гібридні війни використовуються на підриг суверенітету держави з середини з метою подальшого переходу під пряме зовнішнє управління.

Принципово новим інструментом ведення сучасної гібридної війни виявилася міжнародна спільнота. Спільна позиція щодо засудження дій агресора з боку НАТО, ЄС, стратегічних партнерів України, система санкцій стали важливим чинником протидії та стримування рф. Водночас гібридний російсько-український конфлікт унаочнив, що, попри широку і розгорнуту систему включення в архітектуру міжнародної безпеки, Україна опинилася поза надійними гарантіями безпеки [5].

Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України визначає гібридний вплив, зумовлений комбінацією різноманітних і динамічних дій регулярних сил рф, що взаємодіють зі злочинними озброєними угрупованнями та кримінальними елементами, діяльність яких координується та здійснюється за єдиним замислом і планом з активним застосуванням засобів пропаганди, саботажу, навмисного завдання шкоди, диверсій і терору [6].

Успіх гібридної війни досягається завдяки не лише докладно розробленому плану дій, а й слушно обраному моменту для його реалізації, зокрема такими чинниками:

- ослабленням центральної влади та частковим «безвладдям» на тлі зміни влади;
- зростанням суперечностей (актуалізація вже наявних) між центром і регіонами;
- незадовільним психологічним і матеріально-технічним станом структур безпеки;
- антагонізмом між різними силовими структурами;
- активною інформаційно-пропагандистською роботою протягом довгого періоду часу [3].

Дослідник сучасних політичних процесів Є. Магда визначає гібридну війну як сукупність заздалегідь підготовлених та опе-

ративно реалізованих дій військового, дипломатичного, економічного, інформаційного характеру, спрямованих на досягнення стратегічної мети [4, с. 18, 23]. З таких позицій він аналізує політику росії щодо України в часи новітньої історії.

Розробники дослідницького проєкту «Антарес» (керівник проєкту – М. Гончар) гібридну війну визначають як особливий тип агресії, називаючи її «гібресією» [2, с. 16, 29]. Вона охоплює комплекс різнорідних впливів на противника регульованої величини і комбінованого характеру, де військові засоби не є домінуючими, їх застосування ретельно маскується й заперечується, а сам акт агресії призводить до невизначеності, що утруднює його ідентифікацію. Головною рисою такого типу агресії є першість не зовнішнього, а внутрішнього вторгнення. В основі російської гібридної війни, як вважають автори дослідження, виокремлюється «агресія, маскована під захист від уявного нападу». У гібридній війні проти України агресор – росія – представляє себе як жертву політики Заходу, змушену захищатися від його експансії на пострадянському просторі, який ідентифікується як сфера виняткових інтересів агресора, а Україна – як інструмент Заходу, котрий продукує і впроваджує «кольорові революції».

Поняття *гібридна війна* в сенсі нового типу конфлікту, підготовки та ведення війни немає усталеного спільного визначення. Разом з тим, у наукових дослідженнях виокремлюються характерні особливості гібридної війни, які використовуються в агресивних діях росії проти України.

Особливості сучасної гібридної війни росії проти України зводяться до такого:

- здійснення агресії без оголошення війни;
- приховування керівництвом безпосередньої участі росії в збройному конфлікті;
- широке використання підготовлених «п'ятої колони» та нерегулярних озброєних формувань;
- нехтування міжнародними нормами ведення бойових дій;
- відкрите невиконання чинних угод і досягнутих домовленостей;
- заходи політичного та економічного тиску на Україну;
- широка антиукраїнська пропаганда і контрпропаганда із застосуванням «брудних» інформаційних технологій [1, с. 160-161].

Отже, у неоголошеній війні проти України росія використовує всі методи і способи, щоб розколоти українське суспільство, ослабити та позбавити Україну її власної державності. У гібридній війні використовується широкий спектр дій, у якому одне із чільних місць належить інформаційному впливу на свідомість людини. Для досягнення цієї мети росія широко використовувала та продовжує використовувати інформаційний фронт, який охоплює фальсифікацію української історії, сіє зневагу до історичного минулого українського народу в його боротьбі за свою свободу та незалежність. Осмислення сучасної гібридної війни дає підстави стверджувати, що її елементи й механізми росія у своїх війнах використовувала проти України на різних історичних етапах. У загарбницькій війні проти України росія, залежно від обставин, змінює формат гібридної війни. Відчуваючи, що обороноздатність України значно зміцніла, вона зосереджує зусилля на підривних діях і дестабілізації ситуації всередині країни.

Література

1. Воєнно-ідеологічна підготовка особового складу Збройних Сил України на 2016 навчальний рік : навч. посібник / за заг. ред. І.С. Руснака. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 240 с.
2. Гончар М.М Гибрессия Путина. Невоенные аспекты войн нового поколения: фрагменты исследования. Київ : Центр глобалістики, 2016. 62 с.
3. Горбулін В.П. Гібридна війна: все тільки починається ... *Дзеркало тижня : інформаційно-аналітичний щотижневик*, 2016. № 11. URL : <https://zn.ua/ukr/internal/gibridna-viyna-vse-tilki-pochinayetsya.html>.
4. Магда Є. В. Гібридная війна: вижити і перемогти. Харків : Віват, 2015. 320 с.
5. Парахонський Б.О., Яворська Г.М. Модернізація і опір: зовнішньополітична доктрина Української держави. *Стратегічна панорама*, 2015. № 1. С. 45-57.
6. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: “Обороздатність України у XXI столітті: виклики, загрози та шляхи їх подолання”» від 12.08.2014 р. № 1639-VII. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1639-18#Text>.
7. Феськов І.В. Основні методи ведення гібридної війни в сучасному інформаційному суспільстві. *Актуальні проблеми політики*. Одеса : Фенікс, 2016. № 58. С. 66- 76.

Саган Р.
Національна академія
Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький
Науковий керівник – С. Шумовецька,
доктор педагогічних наук, доцент

ГІБРИДНА ВІЙНА В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ

У третьому тисячолітті обсяги інформації зросли у небачених масштабах, спричинивши кардинальні зміни як у повсякденному житті людини, так і у способах ведення збройних конфліктів. Інформація у наш час стає зброєю. Інформаційні впливи – одна зі складових військових конфліктів. З огляду на це **метою** дослідження є висвітлення специфіки гібридної війни в інформаційну епоху.

Гібридна війна – це насамперед неоголошена війна. Це війна, у якій поєднані інформаційне та збройне протистояння. Сьогодні інформаційною війною називають таку війну, в якій перемагає той, хто найкраще застосовує всі методи для зміни самосвідомості людства. Це війна, в якій інформація доноситься до різних аудиторії по-різному. Для когось – це збройний конфлікт із застосуванням зброї сил та засобів, а для інших – це розпалювання ворожнечі між народами засобами дезінформації.

Питання щодо протидії гібридній війні зараховують до компетенції органів державної влади та сектору безпеки і оборони. Лінгвісти, які досліджують питання стратегічних комунікацій, можуть виявляти деструктивні впливи, що стосуються комунікацій. У багатьох країнах діють інститути лінгвістики, де розробляють певні комунікативні технології протидії пропаганді гібридної війни загалом та інформаційно-психологічній війні зокрема.

Багато дослідників виокремлюють три складові гібридної війни: інформаційну, психологічну та ідеологічну [1, с. 16]. Провідною складовою гібридної війни є інформаційна складова. Її мета – зміна поведінки людини. російська федерація використовує інформаційну складову для формування свого образу як жертви, хоча насправді вона злочинцем. Зокрема росія заперечує факти вторгнення на територію України, а також таврує тих, хто не згоден з її пропагандою. росія руйнує основні засади міжнародного права, зокрема принцип невтручання у внутрішні

справи та непорушення територіальної цілісності України. Також на окупованих територіях росія витіснила українські канали та замінила їх на російські, порушивши тим самим права людини та громадянина на отримання інформації.

Отже, гібридизація впливів росії спрямована на отримання домінування в Україні і світі, а тому потребує відповідної реакції безпекових і державних інституцій України.

Література

1. Компанцева Л., Слухай Н., Снитко О., Акульшин О., Заруба О. Гібридна війна : технології сугестії та контрсугестії : монографія. Київ : НА СБ України, 2018. 240 с.

Саміленко І.

Національна академія внутрішніх справ, м. Київ
Науковий керівник – А. Красницька,
професор кафедри правничої лінгвістики,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В РОЗБУДОВІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

Кожна людина, бажаючи прожити щасливе життя, хоче бути захищеною від зла і несправедливості, хоче відчувати, що має право на гідне існування в суспільстві, де це право визначається вищими законодавчими уставами. На жаль, зараз наша держава перебуває у стані війни з окупантом, який через свою зухвалість навіть не хоче визнавати, що є причиною всіх бід, які пережив і переживає наш народ протягом останніх семи років. Саме тому, актуальним є дослідження формування національної стійкості. Анексія Криму та війна на Донбасі виявили системні прогалини у національній безпеці України, що потребує осмислення можливих альтернативних стратегій у цій сфері.

Поняття *стійкість* досить багатогранне, використовується в різних сферах і має різні відтінки. Багатьом добре знайомі такі словосполучення, як «*корозійна стійкість металу*», «*стійкість будівлі*», «*психологічна стійкість людини*». Із часом спектр загроз як для держав, так і для людей, лише розширюється. Дуже актуальними стали завдання розбудови стійкості держави і сус-

пільства до терористичної загрози й інформаційних атак, комп'ютерних систем – до хакерства, стійкості фінансової системи, а зрештою – національної стійкості.

Доречно зазначено, що національна стійкість є здатністю національних систем та інститутів протистояти загрозам, адаптуватися до їх дії та швидких змін безпекового середовища, безперебійно функціонувати до і під час кризи [9].

В Указі Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» національна система стійкості визначається як «комплекс цілеспрямованих дій, методів та механізмів взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, інститутів громадянського суспільства, що гарантують збереження безпеки і безперервності функціонування основних сфер життєдіяльності суспільства і держави до, під час і після настання кризової ситуації» [11].

В. Абрамов, Г. Ситник вказують на те, що забезпечення національної безпеки за принципами національної стійкості передбачає утворення сукупності стійких суб'єктів, здатних ефективно протидіяти загрозам. Ідеться про формування стійкості держави, громадянського суспільства, організацій, підприємств та інших суб'єктів, а також створення механізмів їх взаємодії з метою підвищення ефективності протидії загрозам різного характеру, походження, рівня, прийнятної адаптації до їх впливу, ліквідації наслідків за умови забезпечення безперервності функціонування національних систем тощо [1, с. 43].

При цьому визначальну роль у розбудові національної стійкості, особливо на початковому етапі, відіграє держава як ключовий елемент систем національної безпеки та національної стійкості. Одним із напрямків формування національної стійкості є інформаційна безпека держави. Створення розвиненого і захищеного інформаційного середовища є неодмінною умовою розвитку суспільства та держави. Інформаційна безпека – це стан захищеності систем обробки і зберігання даних, при якому забезпечено конфіденційність, доступність і цілісність інформації, використання й розвиток в інтересах громадян або комплекс заходів, спрямованих на забезпечення захищеності інформації особи, суспільства і держави від несанкціонованого доступу, використання, оприлюднення, руйнування, внесення змін,

ознайомлення, перевірки запису чи знищення (у цьому значенні частіше використовують термін «захист інформації») [7, с. 11].

Правову основу у сфері інформації України обумовлюють: Конституція України, Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про інформацію», Закон України «Про доступ до публічної інформації» та інші нормативно-правові акти.

Право на доступ до інформації гарантоване статтею 34 Конституції України, у якій вказано, що «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» [6].

У Законі України «Про національну безпеку України» [3] визначені основні напрямки забезпечення безпеки в інформаційній сфері.

Статтею 5 Закону України «Про інформацію» закріплюється право громадян України на інформацію. Закон закладає правові основи інформаційної діяльності. Грунтуючись на Декларації про державний суверенітет України та Акті проголошення її незалежності, Закон стверджує інформаційний суверенітет України і визначає правові форми міжнародного співробітництва в галузі інформації [4].

Закон України «Про доступ до публічної інформації» визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації [5]. Право на інформацію є найважливішою формою забезпечення взаємозв'язку між державою і громадянським суспільством.

Забезпечення інформаційної безпеки України є однією з найважливіших функцій держави. 28 грудня 2021 р. Указом Президента України затверджено «Стратегію інформаційної безпеки», яка визначає актуальні виклики та загрози національній безпеці України в інформаційній сфері, стратегічні цілі та завдання, спрямовані на протидію таким загрозам, захист прав осіб на інформацію та захист персональних даних. Метою

Стратегії є посилення спроможностей щодо забезпечення інформаційної безпеки держави, її інформаційного простору, підтримки інформаційними засобами та заходами соціальної та політичної стабільності, оборони держави, захисту державного суверенітету, територіальної цілісності України, демократичного конституційного ладу, забезпечення прав та свобод кожного громадянина [10].

Останнім часом у світі відбуваються якісні зміни у процесах управління, зумовлені інтенсивним впровадженням сучасних інформаційних технологій. Разом із цим посилюється небезпека несанкціонованого втручання в роботу інформаційних систем, і вагомість наслідків такого втручання дуже сильно зросла. Як наслідок, у багатьох країнах все більше уваги приділяється проблемам захисту інформації та пошуків шляхів її вирішення. Країни, які не можуть забезпечити власну інформаційну безпеку, стають неконкурентоспроможними і, як наслідок, не можуть брати участь у боротьбі за розподіл ринків та ресурсів. Можна стверджувати, що зникнення великих держав відбувалося не в останню чергу через неспроможність ефективного управління на власній території та невідповідність інформаційної структури новим умовам існування [8, с. 171].

Проблема ефективного забезпечення безпеки інформації в державі передбачає вирішення таких завдань, як: розроблення теоретичних основ забезпечення безпеки інформації; створення системи органів, які відповідатимуть за безпеку інформації; створення нормативно-правової бази, що регламентує вирішення всіх завдань забезпечення безпеки інформації; налагодження виробництва засобів захисту інформації; організація підготовки необхідних фахівців тощо.

При розгляді проблеми інформаційних загроз необхідно звернути увагу на поняття джерел загроз інформаційній безпеці.

Вирізняються внутрішні та зовнішні джерела загроз. Під внутрішніми джерелами розуміють відсутність історичного, політичного та соціального досвіду життя у правовій державі, що торкається процесу практичної реалізації конституційних прав та свобод громадян, в тому числі в інформаційній сфері, а також посилення організованої злочинності та збільшення кількості комп'ютерних злочинів, зниження рівня освіченості громадян, що суттєво ускладнює підготовку трудових ресурсів для використання новітніх технологій, в тому числі інформаційних.

Ми згодні з думкою, що «у наш час стало очевидним, що під впливом інформації зростає потенційна вразливість суспільних процесів від інформаційного впливу. Інформація стала чинником, здатним призвести до великомасштабних аварій, військових конфліктів, дезорганізації державного управління тощо для суспільства і держави, зумовлених досягненнями науково-технічного прогрес» [2, с. 2].

Отже, забезпечення інформаційної безпеки держави зумовлюється рівнем сформованості національної стійкості. Наукове осмислення цього питання має бути пов'язано з розробленням і втіленням у життя державної політики в інформаційній сфері.

Література

1. Абрамов В.І., Ситник Г.П. Глобальна та національна безпека : підручник. Київ : НАДУ, 2016. 784 с.
2. Галамба М., Петрик В. Інформаційна безпека України : поняття, сутність та загрози. *Юридичний журнал*, 2006. № 11. С. 11-18.
3. Закон України «Про національну безпеку України» від 16.07.2021 р. № 1702-ІХ. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#top>.
4. Закон України «Про інформацію» від 16.11.2021 р. № 1882-ІХ. *Законодавство України*. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
5. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 27.01.2022 р. № 2024-ІХ. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
6. Закон України «Конституція України» від 02.12.2019 р. № 11-р/2019. *Законодавство України*. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
7. Коваленко Ю.О. Забезпечення інформаційної безпеки на підприємстві. *Економіка промисловості*, 2010. № 3. С. 123-129.
8. Резнікова О.О. Забезпечення національної безпеки і національної стійкості: спільні й відмінні риси. *Вісник Львівського університету*, 2018. № 19. С. 170-175.
9. Резнікова О.О. Розбудова національної стійкості : концептуальні підходи, передові світові практики. Київ : НІДС, 2019. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/201911/roa_presentation_niss_v1.
10. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року “Про Стратегію інформаційної безпеки”» від 28.12.21 р. № 685 / 2021. *Офіційний сайт Президента України*. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>.
11. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про запровадження національної системи стійкості”» від 27.09.21 р. № 479 / 2021. *Офіційний сайт Президента України*. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/4792021-40181>.

Сащук С.
Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ
Науковий керівник – В. Думанська

ОСМИСЛЕННЯ ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Порівняно новий термін *гібридна війна* описує стратегію, що використовує звичайну військову силу, яка підтримується тактикою нерегулярної та кібервійн. Традиційні концепції війни несумісні та в корені не відповідають реаліям конфлікту у ХХІ столітті.

Російський генерал Герасимов сформулював найвідомішу формулювання гібридної війни – «цінність науки в передбаченні» [3]. За словами Герасимова, гібридна війна поєднує військову діяльність з «протестним потенціалом населення» [3]. Місцева політика є основою для російських військових. Інформаційні операції спочатку формують середовище. Після того, як організований протест зміцнюється, військові оператори приховано проникають. Потім звичайні сили вторгаються, завершуючи завоювання. Цей цикл, представлений Герасимовим як результат нових технологій і політичних реалій, є гібридною війною. Незважаючи на претензії на інновації в цій статті 2016 року, використання гібридної війни росіянами є набагато давнішим. Фактично, стратегія російської холодної війни була гібридною війною *avant la lettre* [1].

Поняття *гібридна війна* означає використання звичайної військової сили, що підтримується тактикою нерегулярної та кібервійни. У практичному застосуванні російська концепція «нелінійного конфлікту» є прикладом стратегії гібридної війни.

Також, у різного роду термінологічних словниках можна зустріти визначення гібридної війни, наприклад: «Гібридна війна – війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які звичайно досягаються звичайною війною» [2].

Лінійні конфлікти визначаються послідовним розвитком запланованої стратегії протиборчими сторонами, тоді як нелі-

нійний конфлікт – це одночасне розгортання кількох взаємодоповнюючих військових і невійськових тактик ведення війни.

Нелінійна війна ведеться, коли держава використовує звичайні та нерегулярні військові сили у поєднанні з психологічними, економічними, політичними та кібернападами. Плутанина і безлад виникають, коли озброєна інформація посилює відчуття незахищеності серед населення, оскільки політичні, соціальні та культурні ідентичності протистоять одна одній.

Це «розмивання» розділяє впливові групи інтересів та потужні політичні організації, використовуючи політику ідентичності та прихильності. Крім того, тактика нелінійної війни діє як стримувальний фактор для більш потужного союзника обложеної держави.

Якщо використовувати український конфлікт як приклад, російська тактика в анексії Криму та подальшій громадянській війні на сході України застала Захід зненацька і не змогла гарантувати суверенітет України. Колишній радник з безпеки при ООН і НАТО, генерал-майор у відставці Франк ван Каппен в ефірі радіо «Свобода» підтвердив, що «Путін веде в Україні гібридну війну» [4].

Міжнародна складова гібридної війни спирається як на військові, так і на дипломатичні дії. Контрзаходи повинні включати обидва. Росія використовує такі ЗМІ, як RT і фейсбук, а також прямі кібератаки. Постало питання оновлення світового медіаландшафту, що дасть можливість відповідати на деструктивні російські впливи.

Російські військові та розвідники точно визначили та використали міжнародно-правові рамки, що регулюють застосування сили проти суверенної держави, наприклад, дихотомію, що існує у сфері міжнародного права між поняттям «війна» та ідеєю кіберконфлікту, електронної війни та інформаційної війни. Як відповідати на такі типи агресії?

Стає все більш зрозумілим, що основним засобом забезпечення продовження верховенства права є перегляд нашого традиційного тлумачення конфлікту. На глобальному рівні необхідно розробити систему стратегічного стримування деструктивної інформації, фінансової та інших підривних форм агресії.

Отже, гібридна війна, незважаючи на ажіотаж, це «старе вино в нових пляшках» [1]. У той же час війна – людське явище, а природа людини ніколи не змінюється. Ось чому Фукідід і

Сунь Цзи залишаються актуальними, незважаючи на незнання сучасних областей ведення війни. Нації зараз, як і тоді, ведуть війну за національні цінності.

Мир ніколи не панує, коли великі держави змагаються. Конфлікт існує постійно. The Phase of Joint Operations визнає цю істину, описуючи часи миру як «фазу (фази) формування», коли військові операції відбуваються в будь-який час [5]. Однак повсюдність конфліктів не означає повсюдність насильства. Розуміння стратегії та намірів росії дозволяє виробляти асиметричні проактивні відповіді.

Література

1. Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс : монографія / за ред. В.А. Кротюка. Харків : ФОП Федорко М.Ю., 2021. 558 с. URL : <http://library.dnu.dp.ua/vijni.pdf>.
2. Герасіна Л.М., Погрібна В.Л., Поліщук І.О. Війна «гібридна». *Політологічний енциклопедичний словник*. Харків : Право, 2015. 816 с.
3. Герасимов В.В. Организация обороны Российской Федерации в условиях применения противником «традиционных» и «гибридных» методов ведения войны. *Вестник Академии военных наук*, 2016. № 2(55). С. 19-23. URL : <https://www.imemo.ru/publications/periodical/meimo/archive/2019/12-t-63/security-problems-in-contemporary-world/hybrid-wars-between-myth-and-reality>.
4. Путін веде в Україні гібридну війну. *Радіо Свобода*, 14.04.2014 р. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/25363591.html>.
5. JP 3-0. Joint Operations, 22.10.2018. URL : [https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/docnetjp30/story_content/external_files/jp3_0_20170117%20\(1\).pdf](https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/docnetjp30/story_content/external_files/jp3_0_20170117%20(1).pdf).

Снігир Г.
Військовий інститут
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ
Науковий керівник – О. Кожедуб,
кандидат соціологічних та педагогічних наук, доцент

ГЕНДЕРНЕПИТАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАНІПУЛЮВАННЯ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

На сучасному етапі розвитку демократичного суспільства гендерні питання посідають не останнє місце за актуальністю і

отримують популярність на рівні із іншими глобальними проблемами, такими як екологічна, геополітична, голод та бідність. Гендер досліджується вченими соціологами, психологами, лінгвістами, правознавцями тощо [1]. Рівність між чоловіком і жінкою – це одночасно і цінність, і привілей будь-якого суспільства. Гендерна складова, що забезпечує реалізацію конституційних прав і свобод людини без дискримінації за ознакою статі є важливою складовою сучасного демократичного суспільства. І хоча в різних кінцях світу це питання вирішується з різною швидкістю, тим не менш напрям залишається єдиним [2]. Саме актуальність цього питання для суспільства стала причиною ухвалення законів про рівність усіх людей незалежно від їх статі, раси, поглядів, та віросповідань. Але незважаючи на благородні ідеї гендерного рівноправ'я, окремі лідери думок свідомо своїми діями деструктивно впливають на поняття взаємовідносин між чоловіком та жінкою, видозмінюючи його сакральний характер на відносини транзакційного характеру. Такі деструктивні і маніпулятивні дії є глобальною проблемою сьогодення, оскільки насаджують хибні ідеї щодо бутності природи людини.

Мета статті – визначення та розкриття окремих аспектів використання гендерної теми у маніпуляції суспільством.

«Вияви гендерної нерівності мають глибинний культурний характер і масовій свідомості властива низка гендерних стереотипів, що набули інтеріорізованого характеру, перетворившись на поведінкові реакції у певних повсякденних ситуаціях ... Гендерні стереотипи не завжди можна чітко визначити як конструктивні або деструктивні, оскільки вияви їх можуть бути і позитивними, і негативними за своїми наслідками для суспільства загалом та кожного його члена зокрема» [2].

Найбільш вразливі цільові аудиторії – підлітки та люди ранньої юності, оскільки їхні представники перебувають на етапі змін організму та психіки, а саме соціалізації, переходу від залежного дитинства до самостійної дорослості, формування соціальних ролей, ціннісних орієнтацій. Спираючись на характерність цих вікових груп, можна дійти висновку що у навчальних закладах середньої та вищої освіти існує нагальна потреба ознайомити їх з принципам інформаційної гігієни та медіаграмотності для мінімізації наслідків до яких можуть призвести сьогодні антигендерні рухи та громадські організації.

Розглянемо інструментарій, за допомогою якого здійснюється вплив.

Візуальний контент. Кіноіндустрія є одним з основних видів сучасного впливу на соціум у сучасному суспільстві. Завдяки кінотеатрам, стрімінговим платформам та сервісам зона покриття продукції значно збільшує ймовірну аудиторію для маніпулювання у багатьох країнах світу. Гендерна тема у цьому контексті поширюється через трансляцію певних наративів, художніх образів, героїв та сюжетів. Завдяки цьому на сьогоднішній день питання толерантної гендерної політики винесене на держаний рівень більшості країн світу, що дозволяє впровадити її у такі важливі соціальні інститути, як дитячі садки, школи та вищі навчальні заклади, де формується майбутнє усіх держав світу. Американський педагог Дж. Дьюї говорив, що школа поступово може створити такий тип суспільства, який суспільство хотіло б бачити [3].

Потужним прикладом використання питань гендерної рівності у пропаганді при низькому рівні критичного мислення населення є *гендерні наративи* на російському телебаченні. Керівниця групи з аналізу гібридних загроз Українського кризового медіацентру (УКМЦ) Любов Цибульська визначає такі деструктивні російські наративи:

- на Заході існує потужне лобі ЛГБТ, що впливає на міжнародну політику;
- толерантність до ЛГБТ тягне за собою легалізацію інцесту і педофілії;
- Захід штучно створив різноманіття гендерів, нівелюючи священні ролі чоловіка та жінки;
- дітей забирають у батьків і насильно віддають в одностатеві сім'ї;
- заохочення гендерної рівності – це «полювання на відьом» проти чоловіків;
- зростання жіночого лідерства – це знак, що Захід на межі краху;
- Захід своїми цінностями знищує інші країни зсередини [4].

Так наратив «руський мир» базується на уявленнях про патріархальний тип сім'ї на противагу західному, що передбачає з поміж іншого і гендерну рівність. Як результат – *відповідно до Global Gender Index 2021 року російська федерація займає 81 місце в світі у рейтингу гендерного паритету* [5].

Ще одна важлива галузь, що потрапила на наш погляд, під вплив даної тенденції – це *мова*. Представники гендерної лінг-

вістики, досліджуючи мовні одиниці, що мають ознаку статі у семантиці, зауважили, що жінка і чоловік представлені неоднаково. Це явище отримало назву гендерних упереджень або мовного сексизму. Сексизм – це дискримінація за ознакою статі, тобто – мовний сексизм – це дискримінація за статтю у мові. Мовний сексизм можна спостерігати через:

1) гендерну асиметрію мови – нерівномірність відбиття в самій мові (лексиці, граматиці, усному мовленні) особливостей жінок і чоловіків;

2) гендерні стереотипи – узагальнені уявлення (переконання) про те, якими є і як поведуться особи різних гендерів, сформовані у межах певної культури та поширені в суспільстві;

3) «невидимість» жінок / чоловіків у мові – відсутність у мові одиниць для позначення представників певної статі або гендера.

Оскільки мова не лише фіксує, але й формує суспільні норми, то завдяки використанню гендерно чутливої лексики вбачається можливим подолання мовного сексизму. Так, реформа в українській мові надала можливості існуванню нових фемінітивів, в той же час в англійській мові для мінімізації сексизму у мові було вирішено відмовитись взагалі від використання чоловічого або жіночого роду (*businessmen – businesswomen*) на користь нейтрального (*businessperson*), що дозволило зменшити обурення прогендерно налаштованих активістів.

Отже, гендерне питання потребує вирішення не тільки на законотворчому рівні у контексті забезпечення прав людини, але й на контентно-інформаційному.

Література

1. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. Центр Разумкова, 2016.
URL : https://razumkov.org.ua/uploads/article/2016_Gender_rivn.pdf.

2. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві. Інститут соціології НАН України Центр соціальних експертиз, 2007.
URL : http://www.plsz.gov.ua/download/gender_stereotupu.pdf.

3. Дью Дж. Школа и общество, 1924.
URL : http://jorigami.ru/PP_corner/Classics/Dewey/_02_Dewey_J_The_School_and_Society.htm.

4. Цибульська Л. Гендер у гібридній війні: ця проблема з нами буде ще довго, навіть після зміни російського керівництва. Український жіно-

чий конгрес, 2016. URL : <https://womenua.today/gender-u-gibrydnij-vijni-tsya-problema-z-namy-bude-shhe-dovgo-navit-pislya-zminy-rosijskogo-kerivnytstva>.

5. Benchmarking Gender Gaps: Findings from the Global Gender Gap Index 2021. URL : <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2021/in-full/gggr2-benchmarking-gender-gaps-findings-from-the-global-gender-gap-index-2021#1-2-global-results>.

Сокол Т.

Національна академія внутрішніх справ, м. Київ
Науковий керівник – І. Романов,
кандидат педагогічних наук

«COMMUNITY POLICING» AS A MODEL OF POLICE COMMUNICATION WITH THE PUBLIC

The priority in the activities of the police should be not only to respond to offenses, but also to participate in solving the whole range of problems that the population of a particular area has. The police are expected to show interest in the needs of citizens, their problems, complicate relations, which are the basis for the aggravation of the criminal situation. The basis for building a partnership between a police officer and a citizen and the consequence of public evaluation of the effectiveness of its work is public confidence in the police.

Famous lawyers and legislators of foreign countries have identified 2 aspects of joint police activities with the population. The first is psychological, which is that the population fully trusts the law enforcement agencies, and for any problematic issues, citizens can contact the territorial police units in person, or through mobile and Internet communications, and be sure that they will appropriate legal assistance is provided, according to the competence of the police of a particular country. The second aspect is physical, its peculiarity is that citizens can not only seek help, but also help the police themselves. However, to combine these two aspects, a qualitative model is needed, such a model has become «Community Policing» [3, p. 20].

The main objectives of the Community Policing model are:

- crime prevention and control;
- eradication of negative social phenomena (consumption of alcoholic, low-alcohol beverages and tobacco products in public places, prostitution, begging, graffiti, street littering);

- improving the sense of security and quality of life of the community;
- initiating the activity of residents and creating a coalition to maintain public safety and order;
- improving community attitudes towards the police;
- increasing the comfort of life in communities (as an end result) [2, p. 16].

If we ask 10 people from different countries what Community Policing is, we get 10 different answers. However, the common vision will be that the police can effectively carry out their law enforcement function only if they are constantly interacting and communicating with the public. The understanding of the need for police-community cooperation has long existed in all developed countries. However, the model of such cooperation is different, it changes over time and adapts to the current requirements of society.

Typically, there are 6 main models for implementing the idea of «Community Policing» in practice:

1. Police service, on a territorial basis (Area-based Policing).
2. Multi-agency Policing.
3. Community Crime Prevention.
4. Police – Public Contact Strategies.
5. Area-based Foots Patrols.
6. Community Involvement and Community Involvement Consultation) [3, p. 63].

It should be noted that scientists see some obstacles that may affect the achievement of the goal of public order, based on this concept:

- the problems of a certain community are sometimes impossible to solve by joint efforts of the police and the population;
- distrust has historically developed between the police and some sections of the population;
- uncertain criteria for the effectiveness of such activities;
- no attention is paid to the training of police officers on the basics of partnership with the population;
- sometimes communities are quite heterogeneous in composition, so they may have different values and expectations from the partnership with the police;
- the problems of a certain territory are determined not by the community but by the police;
- resistance of police officers, who speak about the inadmissibility of «softness» in the work of the police;

– police bodies are closed for the exchange of information with the public [5, p. 4].

Ukraine is gradually joining the initiative to implement the Community concept. For example, in Kryvyi Rih, patrol police officers are implementing a photo project about children with autism affected by the conflict in eastern Ukraine. In Cherkasy and Dnipro, self-defense courses are held for women, coached by police. In Poltava, there is the project «Coffee with the police» and citizens have the opportunity to communicate in an informal atmosphere with representatives of the National Police. In Ternopil, the Weekend with the Police project is active and locals play football with law enforcement officers, organize quests and children's competitions. Also in many cities of Ukraine, patrols of the National Police carry out educational and explanatory work in orphanages and boarding schools [4, p. 82].

In conclusion, Ukraine has created a legal basis for the development of a strategy for police interaction with the population in local communities. In particular, the Law on the National Police for the first time at the state level stipulates that the police interact with the public by preparing and implementing joint projects, programs and activities to meet the needs of the population and improve the efficiency of police tasks. Taking into account the positive foreign experience of the countries where the Community Policing model operates, Ukraine will be able to establish police interaction with the population, as well as increase the level of trust in the law enforcement structure.

Література

1. Голуб М.В. Community Policing: сутність та складові елементи. *Право і Безпека*, 2012. № 1. С. 62-67.
2. Костюшко О.П. Поняття та історичний аспект виникнення філософії поліцейської діяльності орієнтованої на громаду. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Спецвипуск*, 2019. Т. 2. С. 51-56.
3. Підготовка поліцейських в умовах реформування МВС України. *Збірник наукових праць V Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, 2020. С. 333.
4. Шайхет С.О., Карпенко Ю.В.. Концепція community policing як інструмент ефективної взаємодії національної поліції, місцевих органів влади та громад: український та зарубіжний досвід упровадження. *Вісник НАДУ*, 2018. Т. 4. С. 171.
5. Coquilhat J. Community Policing An International Literature Review. Wellington : New Zealand Police Association Inc, 2018. 52 p.

Соцка Н.
Військовий інститут
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ
Науковий керівник – Ю. Супрунов,
кандидат історичних наук

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК ОДИН З КЛЮЧОВИХ НАПРЯМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Інформаційно-психологічні операції (ІПсО) є одним з основних компонентів гібридної війни, що визначає протистояння між державами в інформаційній сфері на всіх етапах конфлікту, від його зародження до стабілізації ситуації. ІПсО направлені на послаблення обороноздатності країни, здатності мотивації населення до швидкої мобілізації та готовності до участі у бойових діях, їх метою є захоплення та утримання стратегічної ініціативи в інформаційному просторі, досягнення інформаційної переваги над противником через ускладнення функціонування центрів прийняття стратегічних рішень. Результатом ІПсО може бути втрата довіри до вищого політичного керівництва і командного складу збройних сил держави. Саме тому національна стійкість є одним з ключових напрямів забезпечення інформаційної безпеки держави.

Мета дослідження – обґрунтувати необхідність формування національної стійкості в Україні у контексті забезпечення інформаційної безпеки держави.

Національна стійкість розглядається як забезпечена законодавством сукупна готовність та спроможність населення, громад, органів влади та органів місцевого самоврядування протистояти загрозам воєнного та невоєнного характеру [1], а отже є критичним фактором забезпечення національної безпеки держави.

У Законі України «Про національну безпеку України» (2018 р.) інформаційна безпека визначена як складова національної безпеки. Безпеку в інформаційній сфері можна визначити як стан захищеності національних інтересів країни в сфері обертання інформації [2].

У ст. 47 Стратегії національної безпеки України (2020 р.) визначено завдання «запровадити національну систему стійкості»

ті для забезпечення високого рівня готовності суспільства і держави до реагування на широкий спектр загроз», що, зокрема, передбачатиме:

«... дієву координацію та чітку взаємодію органів сектору безпеки і оборони, інших державних органів, територіальних громад, бізнесу, громадянського суспільства і населення у запобіганні й реагуванні на загрози та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій;

поширення необхідних знань і навичок у цій сфері;

налагодження та підтримання надійних каналів комунікації державних органів із населенням на всій території України» [4].

Об'єктом психологічного впливу (ПсВ) є свідомість як окремої людини, так і певних соціальних груп (цільових аудиторій – ЦА), він націлений на розривання когнітивної єдності суспільної свідомості та покликаний створити суспільний антагонізм, ситуацію невизначеності, втрату ціннісних орієнтирів і моральних норм, що веде до захоплення інформаційного простору держави ворожою силою та поразки в інформаційному протиборстві. Тож важливим є захист інформаційної безпеки особистості, суспільства та держави через формування стійкості до інформаційних атак, яка характеризується захищеністю психіки й свідомості від небезпечних інформаційних впливів та забезпечується не тільки організаційними заходами, інформаційно-психологічною протидією з боку відповідних структур, але й наданням населенню здатності до інформаційного самозахисту.

Формування національної стійкості є запорукою зниження руйнівного ПсВ на суспільство та поразки у захопленні інформаційного простору нашої держави, адже вона підвищує рівень обороноздатності країни та дозволяє ефективно використовувати потенціал активної частини населення з високим рівнем самосвідомості для протидії ворогу. Виключне значення має формування активних та стійких до деструктивних впливів територіальних громад. Адже у стійкій громаді громадяни усвідомлюють загрози і небезпеки, які можуть настати і вплинути на їх життя, використовують всі наявні навички, знання і ресурси для підготовки до настання надзвичайної події, під час її дії і для подолання її наслідків, вони адаптують свої повсякденні навички і знання та використовують їх під час небезпеки.

Територіальні громади працюють у взаємодії з місцевими органами влади, уповноваженими установами та іншими

суб'єктами до, під час і після настання надзвичайної події, поширюють відповідні знання серед її членів і їх сімей щодо заходів індивідуального захисту і дій, які підвищують рівень індивідуальної стійкості, діляться своїм досвідом і позитивними практиками з іншими громадами, члени громади залучені до процесу прийняття рішень, зацікавлені у розвитку громади та у розширенні її спроможностей [3].

Наприклад, на початку збройної агресії російської федерації проти України у 2014 р. система забезпечення національної безпеки через низку факторів і причин виявилася неготовою протистояти новим викликам і загрозам. На захист національних інтересів держави стало громадянське суспільство, яке взяло на себе обов'язок забезпечити національну безпеку під час збройної агресії, зокрема волонтерські організації постачали необхідні ресурси для Збройних Сил України та добровольчих формувань, які виступили проти організованої російської агресії.

Навіть в умовах інформаційних атак, спрямованих на підірвання морально-психологічного стану, підтримання проросійських політичних організацій, провокування недовіри до вищого військового та політичного керівництва, підготовку до внутрішнього суспільного розколу та масових заворушень, формування антивоєнного руху, поширення ідей щодо неможливості існування України як окремої та самостійної держави, недоцільність відповіді на агресію, опитування від Gallup International / WIN, проведене у 2014 році довело, що 62 % українців були готові воювати за Батьківщину.

За минулі вісім років громадянське суспільство стало значно більш консолідованим, представленим в органах державного управління і місцевого самоврядування, зміцніли територіальні громади, що є запорукою успішного запровадження національної системи стійкості.

Отже, нагальним є формування національної стійкості у контексті забезпечення інформаційної безпеки як ключового напрямку забезпечення національної безпеки України.

Література

1. В Україні з'явилася «Концепція забезпечення національної стійкості»: для чого вона потрібна. *Defense Express* від 20.12.2021. URL : https://defenceua.com/minds_and_ideas/v_ukrajini_zjavilasja_kontseptsija_zabezpechennja_natsionalnoji_stijkosti_dlja_chogo_vona_potribna-5661.html.

2. Жарков Я.М., Дзюба М.Т., Замаруєва І.В., ін. Інформаційна безпека особистості, суспільства, держави: підручник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 274 с.

3. Резнікова О. Формування стійкості держави: висновки для України. *Вісник Львівського університету*, 2018. № 20. С. 193-199.

4. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року “Про Стратегію національної безпеки України”» від 14.09.2020 № 392 / 2020. *Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.

5. Нашинець-Наумова А.Ю. Інформаційна безпека: питання правового регулювання: монографія. Київ: Гельветика, 2017. 168 с.

6. Степанов В.Ю. Інформаційна безпека в інформаційній сфері державного управління. *Теорія та практика державного управління*, 2016. № 4(55). С. 73-83.

Туяхова Ю.

Харківський національний університет
внутрішніх справ, м. Харків
Науковий керівник – А. Білоусов

ПЕРЕШКОДИ В ОРГАНІЗАЦІЙНИХ КОМУНІКАЦІЯХ

Організаційні комунікації зумовлюють сьогодні ефективність діяльності державних і безпекових інституцій. Отже, важливо запобігати деструкції в організаційних комунікацій. Перешкоди, що виникають у сфері комунікацій, поділяють на перешкоди в комунікаціях між особами та в організаційних комунікаціях [1].

До бар'єрів на шляху міжособових комунікацій відносять:

- перешкоди, що зумовлені сприйняттям;
- семантичні бар'єри;
- невербальні перешкоди;
- поганий зворотній зв'язок;
- невміння слухати.

Перешкодами в організаційних комунікаціях є:

- викривлення повідомлень;
- інформаційні перевантаження;
- незадовільна структура організації.

Першим пунктом може бути викривлення повідомлень, коли інформація рухається всередині організації вгору й униз, зміст повідомлень дещо змінюється. Таке змінення може бути зумовлено зовсім різними причинами. Повідомлення можуть

викривлятися випадково через труднощі в контактах між особами . Коли керівник не згоден з інформацією, повідомленням може вийти свідоме викривлення інформації . У такому разі він модифікує повідомлення таким чином, щоб зміна змісту відбувалася в його інтересах.

Через викривлення повідомлень можуть вийти проблеми обміну інформації також можуть бути наслідок фільтрації. У кожній організації фільтрують інформацію, яку вони отримують, для того щоб правильно повідомлення відправити до правильного відділу організації або на інший рівень.

Для того щоб прискорити рух інформації в організації різноманітні відомості спрощуються перед направленням у різні сегменти організації.

Через різні статуси рівнів організації, повідомлення, що надходять «вгору» чи «вниз» можуть бути викривленими.

Часто чим вище статус рівня організації , внаслідок набуває тенденція надавати їм лише позитивну інформацію. Після цього, як правило, відбувається те, що співробітник (підлеглий) не інформує свого прямого начальника про якусь проблему, або потенціальну проблему, оскільки це вже для нього «не бажана (не позитивна) інформація». Наступним чином відбуваються інші події, підлеглі далі повідомляють свого начальника лише про ту інформацію за яку б вони отримали схвалення, або те що він хоче почути.

Література

1. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянська Е.В. Психологія управління. Харків, 2004. 470 с.

Франчук Ю.

Національна академія внутрішніх справ, м. Київ
Науковий керівник – О. Калиновський,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА: ЗАГРОЗИ, ВИКЛИКИ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА НЕЇ

Початок ХХІ сторіччя характеризується швидким розвитком та формуванням інформаційного суспільства, тому поруч із

цим зростає інформаційний вплив на людство, а інформація стає вирішальним чинником у багатьох сферах життєдіяльності. На сьогодні практично неможливо знайти таку сферу, яка б не зазнала впливу інформаційних технологій, інформаційна складова набуває дедалі більшої ваги. Зважаючи на це, одним із головних завдань забезпечення національної безпеки держави є захист інформаційного простору, протидія інформаційним загрозам та гарантування інформаційної безпеки в Україні.

Проблемами дослідження у сфері інформаційної безпеки займалися чимало науковців, зокрема Г. Андрусів, В. Гафнер, В. Демиденко, І. Забара, А. Пазюк, Г. Почепцов, Б. Кормич, І. Костюк, В. Ліпкан, О. Сивак, П. Ткачук та ін. Окремі аспекти правового регулювання інформаційної сфери стали об'єктом наукового аналізу в працях українських і зарубіжних дослідників: І. Арістової, Р. Калюжного, О. Кохановської, В. Цимбалюка тощо. Організація протидії загрозам інформаційній безпеці є предметом досліджень таких учених, як В. Бут, В. Домарєв, М. Живко, М. Танцюра та ін. Оскільки загрози інформаційній безпеці держави в сучасних умовах є динамічними та постійно змінюються, то відповідна проблематика наукових досліджень не втрачає своєї актуальності [8, с. 182].

Питання інформаційної безпеки є важливим компонентом усієї системи національної безпеки країни, адже оперуючи інформацією, потрібно бути переконаним у тому, що використовується інформація є якісною. Для більшого розуміння інформаційної безпеки, необхідно з'ясувати що ж таке «інформація» та «безпека». У статті 1 Закону України «Про інформацію» міститься законодавче визначення даного поняття, а саме: «Інформацією є будь-які відомості та / або дані, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [4]. Поняття *безпека* є досить багатоплановим та в буквальному розумінні означає відсутність небезпеки. Інформаційна безпека є інтегрованою складовою національної безпеки і її розглядають як пріоритетну функцію держави [9, с. 28]. Дане поняття передбачає, перш за все, захист інформаційної сфери від зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз. Досягнення належного рівня національної безпеки сучасної держави неможливе без реалізації ефективної інформаційної політики. Варто зауважити, що інформаційна безпека є інтегрованою складовою національної безпеки і її розглядають

як пріоритетну функцію держави. Варто також звернутися до ст. 17. Конституції України [5], у якій зазначено: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу». Сьогодні єдиної думки щодо визначення поняття *інформаційна безпека* серед дослідників не існує, але ми хотіли б зазначити думку Б. Кормич, який визначає інформаційну безпеку як стан захищеності параметрів інформаційних процесів, відносин і норм, встановлених законодавством. Це забезпечує необхідні умови існування суспільства, держави, людини як суб'єктів таких процесів та відносин [6].

Національна безпека держави істотно залежить від забезпечення інформаційної безпеки, та в ході технічного прогресу ця залежність тільки збільшується. Внаслідок цього слід виділити три основні напрями забезпечення інформаційної безпеки:

- захист інформаційних прав і свобод людини і громадянина;
- захист інформаційних ресурсів, у тому числі інформації з обмеженим доступом, від неправомірного доступу;
- захист суспільства від шкідливої і неякісної інформації [7, с. 58].

Отже, завданням інформаційної безпеки є створення системи протидії інформаційним загрозам та захист власного інформаційного простору, інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів держави. При виникненні криз, загостренні конфліктів інформаційна боротьба може перерости в інформаційну війну, яка здійснюється за допомогою інформаційної зброї (спеціальні психологічні операції, специфічні комп'ютерні засоби боротьби). Слід також згадати і про причини, що зумовлюють незадовільний стан у сфері забезпечення інформаційної безпеки:

- безсистемний розвиток законодавства, що регулює інформаційну сферу;
- низький рівень правової та інформаційної культури громадян і суспільства загалом;
- незадовільне фінансування діяльності з забезпечення інформаційної безпеки;
- недостатній розвиток інформаційних та комунікаційних технологій у сфері державного управління, неготовність органів державної влади до застосування ефективних технологій управління і організації взаємодії з громадянами і господарюючими суб'єктами.

Інформаційна безпека посідає особливе місце в системі національної безпеки. То ж загрози інформаційного характеру можуть спрямовуватися до будь-яких складників державної безпеки, однак їх негативний вплив завжди опосередковуватиметься завданням шкоди інформаційній безпеці держави. Зокрема, економічна безпека в сучасних умовах інформаційно-мережевої економіки безпосередньо залежить від безпеки інформаційної, адже головним ресурсом розвитку виробництва стає інформаційний продукт [8, с. 183].

Основними визначальними факторами, що негативно впливають на інформаційний простір в Україні, слід вважати: 1) постійні втрати серед особового складу (загиблі, полонені, поранені), які ведуть до формування недовіри до українського воєнно-політичного керівництва, що нібито нездатне контролювати ситуацію, що склалася в Україні; 2) недосконала національна система інформаційної безпеки сприяє зниженню рівня патріотизму; 3) активність зовнішніх інформаційних заходів із боку РФ впливає на формування твердження про прийнятність для України федеративного устрою держави та завершення бойових дій на Сході України на умовах кремлівського режиму [2, с. 201].

Отже, система загроз інформаційній безпеці має комплексний характер та в загальному вигляді включає в себе загрози безпеці інформації та інформаційної інфраструктури; загрози безпеці суб'єктів інформаційної сфери й соціальних зв'язків між ними від інформаційних впливів; загрози належному порядку реалізації прав та інтересів суб'єктів інформаційної сфери [3, с. 17]. Головна інформаційна загроза національній безпеці – це загроза впливу іншої сторони на інформаційну інфраструктуру країни, інформаційні ресурси, на суспільство, свідомість, підсвідомість особистості, з метою нав'язати державі бажану (для іншої сторони) систему цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної й державної діяльності, керувати їхньою поведінкою і розвитком у бажаному для іншої сторони напрямку. Власне, це є загрозою суверенітету України в життєво важливих сферах суспільної й державної діяльності, що реалізовується на інформаційному рівні [1, с. 3].

Чітке розуміння і виокремлення факторів, що зумовлюють загострення загроз інформаційній безпеці, мають системний ха-

ракти, а тому вони охоплюють усі сфери життєдіяльності людини, держави та суспільства. Звертаючи увагу на нашу державу, необхідно сказати, що Україна стала об'єктом інформаційно-психологічних впливів, операцій, війн та її інформаційна безпека опинилась під загрозою, а тому можна констатувати, що: український інформаційний простір є незахищеним від зовнішніх негативних пропагандистсько-маніпулятивних впливів і стає об'єктом інформаційної експансії; у світовому медіапросторі відсутній український національний інформаційний продукт, що поширював би об'єктивну, неупереджену та актуальну інформацію про події в Україні. І як наслідок – світова громадськість відчуває брак інформації або отримує її з інших джерел, які часом дезінформують та надають неповну інформацію.

Як же протидіяти таким масштабним негативним інформаційно-психологічним впливам? На нашу думку, це повинно включати наступні заходи:

- створення власної національної моделі інформаційного простору та забезпечення розвитку інформаційного суспільства;
- модернізації усієї системи інформаційної безпеки держави та формування й реалізація ефективної інформаційної політики;
- удосконалення законодавства з питань інформаційної безпеки та розвиток національної інформаційної інфраструктури;
- ефективна взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства під час формування, реалізації та коригуванні державної політики в інформаційній сфері.

Література

1. Боднар І.Р. Механізм регулювання економіки. Інформаційна безпека як основа національної безпеки. Суми, 2014. С. 1-9.
2. Гаврильців М.Т. Інформаційна безпека держави в системі національної безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2020. № 2. С. 200-203.
3. Дерезко В.Н. Теоретико-методологічні засади класифікації загроз об'єктам інформаційної безпеки. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*, 2015. № 2 (18). С. 16-22.
4. Закон України «Про інформацію» від 16.11.2021 р. № 1882-IX. *Законодавство України*. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

5. Закон України «Конституція України» від 02.12.2019 р. № 11-р / 2019. *Законодавство України*.

URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

6. Кормич Б.А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2003. 472 с.

7. Панченко О.А Інформаційна безпека в контексті викликів і загроз національній безпеці. *Теорія та історія державного управління. Державне управління та місцеве самоврядування*, 2020. Вип. 2 (45). С. 57-63.

8. Ткачук Т. Сучасні загрози інформаційній безпеці держави : теоретико-правовий аналіз. *Інформаційне право*, 2017. № 10. С. 182-186.

9. Ульяна І. Інформаційна безпека України: сучасні виклики, загрози та механізми протидії негативним інформаційно-психологічним впливам. *Політичні науки*, 2016. № 1. С. 27-32.

Шевчук В.

Національна академія
Державної прикордонної служби України,
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький
Науковий керівник – О. Комарницька,
кандидат філологічних наук, доцент

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ІДИОМ В ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ

Існує декілька напрямків у вивченні гендера як явища, сучасні науковці узагальнили результати національних та іноземних досліджень за такими категоріями: гендер як соціально-демографічна ланка, соціальна схема, суб'єктивність, ідеологічний елемент, елемент соціалізації, технічна складова і порівняння. Це явище цікавить багатьох науковців через те, що сучасні види комунікації досить різноманітні [1]. Сучасні мовознавці намагаються дослідити якомога більше гендерних відносин через електронні ресурси. Ця тема є актуальною, в першу чергу, тому, що збільшується кількість напрямків розвитку цифрових технологій ледве не щодня, цим самим прискорюється створення нових ресурсів, що охоплюють широку аудиторію користувачів та сфер спілкування. Сучасні користувачі практично проживають своє життя у віртуальному світі паралельно з реальним. Питання гендера відіграє важливу роль у перекладі багатьох текстів з однієї мови на іншу, у вірному використанні ідіом, які стосуються основних мовних явищ.

Дослідження інтернет-контенту крізь призму гендера не може не стосуватись таких аспектів, як особистісні та ситуативні відносини у спілкуванні онлайн. Онлайнове середовище впливає на гендерну специфіку формування контенту та прояви гендерних особливостей учасників спілкування, тобто змінюються ідентифікаційні характеристики співрозмовників та з'являється так зване приховування або, навпаки, яскравий прояв цих характеристик. На часі – гендерні дослідження «чоловічого» та «жіночого» в мовленнєвих структурах та кліше на рівні вживання в соціальних мережах, зокрема афоризмів, ідіом тощо.

Наше дослідження ґрунтується на аналізі 10 українськомовних та 10 англійськомовних блогів, кожний з яких містить близько 20 дописів обома мовами. Гендерний аспект інтелектуальної діяльності відображений у певній групі англійських та українських ідіом, де жінка як суб'єкт розумової діяльності і носій знань, отримує певну оцінку, а чоловікам надаються характеристики стійкого ставлення до зміни, певного консерватизму і непохитності. Розглянуті ідіоми, з одного боку, негативно характеризують жіночі інтелектуальні якості, які свідчать про нездатність жінки поводитися в суспільстві, висміюють недалекоглядність і сварливість, бажання виділитися, з іншого боку – «чоловічі» ідіоми підкреслюють стриманість, характеризуються відсутністю епітетів і порівнянь, представлені короткими текстами.

Так, вираз «синя панчоха», повний англійський еквівалент якого – *a blue stocking*, має гендерний потенціал, застосовується до жінки-педанта, яка займається наукою, не цікавиться традиційно жіночими речами, такими як сім'я, діти тощо. Подібне значення спостерігається і у фразеологічній одиниці «генерал в спідниці» (англ. *the general in a skirt*), що характеризує жінку, яка займається якоюсь чоловічою справою. Зазвичай цей фразеологізм вживається в іронічному позначенні жінки з владним характером, яка вважає себе розумнішою за чоловіків, намагається ними командувати. Фразеологічна одиниця «жіноча логіка», що збігається з англійським виразом «*woman's reason*», по праву вважається «еталоном нелогічного мислення». Тут можна також посилатися на вираз «дівоча пам'ять», що вказує на жіночу забудькуватість. На нашу думку, ці фразеологізми мають яскраве гендерне забарвлення.

Нейтральними за гендерним компонентом є вислови «*from a different world*», «*crazy as a fox*», «*a queer bird*», «*a queer fish*», «*a strange fish*», «*an odd fish*».

Проаналізувавши приклади з блогів, ми виявили такі закономірності на вербально-семантичному рівні:

1. Жіночі пости більш емоційні. Незважаючи на те, що кількість прикладів емоційно-експресивної лексики майже однакова, в жіночих блогах зустрічається півтора рази більше вигуків і вдвічі більше графічних прийомів вираження емоційності.

2. Чоловіки більш схильні до негативних емоцій. Кількість негативних висловлювань та емоційно-експресивної лексики у чоловічих виданнях у півтора рази більше, ніж у жіночих.

3. Чоловічі висловлювання характеризуються підвищеною роздільною відносністю. Чоловіки використовують фактичну інформацію (власні імена, дати, цифри, аббревіатури) частіше, ніж жінки.

4. Жінкам більше властива лексична нормативна мова (чоловічі блоги удвічі інвективні, ніж жіночі) й розмовний стиль подання інформації.

5. Жінки не схильні до категоричних висновків. Переважання некатегоричності як у чоловічих, так і в жіночих блогах можна пояснити змістом англійськомовних блогів.

6. Англійськомовні блоги не підтверджують припущення дослідників про велику кількість лексичного розмаїття в мові чоловіків, але підтверджують їх оригінальність у вживанні мовних одиниць, що виражається в інтенсивному словотворі.

7. Адекватна реакція в жіночих блогах виражається в більшій кількості риторичних запитань, виразів ввічливості. Але в той же час жінки більш егоцентричні, ніж чоловіки, частіше використовують особисті займенники, додають більше особистих даних.

Підсумовуючи дослідження, можна визначити, що в англійськомовних блогах жінки та чоловіки зберігають свою гендерну ідентичність на вербально-семантичному рівні.

Література

1. Марценюк Т. Гендер для всіх. Виклик стереотипам. Київ : Основи, 2017. 256 с.

Шелест Я.
Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ
Науковий керівник – В. Думанська

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОТИДІІ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

В умовах інформаційного простору, впровадження ефективних комунікацій держави є невід'ємною умовою для демократичного створення держави. Етап розвитку потребує у віднайдені нових механізмів, які налагодять взаємодію суб'єктів державного управління та інститутів громадянського суспільства з метою соціального та економічного розвитку держави. Таким механізмом є система стратегічних комунікацій, яка передбачає створення єдиного підходу до формування нормативно-правової бази в Україні [5].

Стратегічні комунікації є життєво-важливими для національної безпеки та зовнішньої політики. Ядро стратегічних комунікацій становлять системи, що сформовані на основі публічних відносин, публічної дипломатії та міжнародного мовлення, яке замінене на відкриті військові інформаційні операції. Ефективне інформування, вплив та переконання всередині держави є важливими для формування чітких цілей політики.

Стратегічні комунікації між «гранд» та «малими» нарративами спроможні визначити переконливу сюжетну лінію, яка аргументує події, причини перебування держави у конфлікті, значення становища та перспективи успішного виходу. Концепція стратегічного нарративу в контексті стратегічних комунікацій виступає основою стратегічних комунікацій, що пояснює події, з яких робляться висновки. Особлива увага приділяється пошуку ефективних рішень протидії дезінформації. Узагальнюючи традиційний погляд фахівців на російську дезінформацію, це – дискутування наскільки вона брехлива та одноманітна [3].

Методика стратегічних комунікацій спрямована на формування національної єдності, визначення зрозумілих громадських цілей, згуртування населення, надання ґрунтовних трактувань подій із певним спрощенням. Вочевидь, «гранднарратив» – це позачасова реальність, яка спрямована на внутрішню аудито-

рію. На противагу, «малі наративи» є тими інструментами, які мають виявити приховані суперечності саме «гранднاراتиву», які вважаються ворожими або існування яких створює небезпеку державі. До таких можна віднести «велику перемогу», наративи використовуються для об'єднання суспільства і здійснення атак на певні частини держави. Ці концепції мають яскраво виражений не лише антизахідний характер, навіть антилюдський. Стратегічні комунікації повинні зосередитись на реалізації «малих наративів», задля саморуйнування ієрархії на території країни агресора [4].

Процес розбудови стратегічних комунікацій являється одним із передових сфер серед європейських досліджень. Не кожен може покласти на себе велику відповідальність з прийняття рішень, тому не вистачає спеціалістів у державних структурах. Політична та управлінська культура підвладна бюрократичному апарату, який супроводжує державні стратегічні комунікації. Основні зусилля направлені на вироблення комунікативної складової, яку за масштабами можна порівняти з наративом, тоді як проблема координації роботи різних підрозділів є разовою проблемою, що може бути виправлена вольовим рішенням керівника [1].

Більшість людей вважає себе експертами з питань формування дієвих стратегічних комунікацій, тому що розуміють чіткість та функціонал роботи. Деякі експерти пропонують підійти до питання стратегічних комунікацій як до звичайного бізнес-процесу. Професор Р. Брукс вважає, що формування стратегічних комунікацій в державному секторі являється не простою задачею, в контексті національної безпеки та цілей зовнішньої політики – це значно складніше, ніж здається на перший погляд. Вочевидь, якщо чітко роз'яснювати поняття, то слід визнати, що стратегічні комунікації застосовуються виключно до діяльності держави [1].

Стратегічні комунікації – це правильне використання спроможності держави, публічне управління, прямий зв'язок з громадськістю, впровадження нових систем швидкого обміну інформацією, врегулювання психологічних операцій над громадою при проведенні масових заходів, спрямованих на просування важливих задач держави. При визначенні чіткості та ясності поставлення задач, що точно виділяє певне коло структур, які мають бути безпосередньо задіяні в системі стратегічних

комунікацій, виникають варіанти в постійних спробах розширення кола учасників даної системи за рахунок включення всіх поважних урядових структур. Такий крок зробить дану систему занадто важкою для прийняття швидких рішень, що в свою чергу притуплює спроможну взаємодію [2].

Наразі першочергова задача для державних стратегічних комунікацій – це ефективність у координуванні суб'єктів стратегічних комунікацій у системах різного рівню із власним структурованим типом відносин, системою прийняття правильних рішень, традиціями та цілями. Основна мета держави на нинішньому етапі військової ситуації – забезпечити єдність структур та спрямовувати діяльність у межах єдиного вектора, одної виставленої цілі, яка має в себе включати як загальну практичну координацію дій, так і створення тієї самої системи єдиних меседжів, що швидко взаємодіють між собою [5].

Ефективна система інформаційно-стратегічних комунікацій сформована на основі взаємодії конкурентних відомств та спільної координації для утвердження наративу не тільки силами держави, а за підтримкою широкого спектру представників суспільства: науковцями, експертами, громадськими активістами тощо. Тому будівництво системи стратегічних комунікацій спрямоване на взаємну координацію діячів та злагоджену роботу [5].

Отже, розвиток стратегічних комунікацій здійснюється за допомогою налагодження ефективної координації, впровадження повноцінного злагодженого механізму підготовки фахівців, розвиток наукового супроводу через розбудову дієвої концепції для практичного та дієвого використання державними органами в інтересах національної безпеки.

Література

1. Ворошилов О. Роль стратегічних комунікацій у протидії інформаційній агресії. Київ: Центр соціальних комунікуцій НБУВ, 2020. URL : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=5274:rol-strategichnikh-komunikatsij-u-protidiji-informatsijnijagresiji&catid=81&Itemid=%20415.

2. Інформаційна політика агресора. Протистоянні ворожій дезінформації. *Українформ* від 22.01.2022 р. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3388823-ukraina-navcilasa-vidbivati-rosijski-informataki-kerivnik-centru-strategicnih-komunikacij.html>.

3. Стратегічний наратив: до проблеми реалізації сутнісної складової стратегічних комунікацій в Україні. Аналітична записка. Київ : НІДС, 2016. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyini-strategii/strategichnij-arativ-do-problemi-realizacii-sutnisnoi>.

4. Чеховська М.М., Рагнєв А.О. Стратегічний наратив у системі стратегічних комунікацій. *Право і суспільство*, 2018. № 5. URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2018/5_2018/part_2/7.pdf.

5. Шклярчук М.Г. Сучасний стан стратегічних комунікацій у системі державного управління України. *Державне управління*, 2017. № 22. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2017/20.pdf.

Шикаренко М.

Навчально-науковий інститут
інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій
Національної академії СБ України, м. Київ
Науковий керівник – В. Думанська

ІНФОРМАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ДЕРЖАВНІЙ І ГЛОБАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

У ситуації подолання глобальної фінансової та економічної кризи істотно змінилося все безпекове середовище і у сфері економіки, і в соціально-культурній сфері, і у відносинах між акторами політичного процесу. Новий підхід до політики безпеки крім традиційних аспектів, таких як співвідношення військових сил тощо, включає проблеми, пов'язані з глобалізацією суспільства, міграційними процесами, постачанням енергоресурсів, регіональною політичною стабільністю, боротьбою з корупцією, деградацією довкілля людини та ін. Проблематика військово-політичної безпеки, на жаль, повністю не зникла, але до неї додалися і нові проблеми безпеки, які несуть із собою серйозні потенційні загрози, а отже, вимагають нових наукових підходів та адекватних заходів з боку держави та органів влади. До цього відносимо і інформаційну безпеку.

Споконвіку йшлося про наземний простір, потім – про повітряний і морський, а нині мова йде про актуалізацію ролі інформаційного простору та про нове поле геополітичного протиборства – інформаційну сферу. Класичні аспекти оборонної політики зазнають фундаментальних змін. Однією з причин є все більш мережевий та оцифрований світ. Комунікація доповнює

ідею м'якої сили як суттєвого ключового чинника сучасної політики безпеки і оборони [3].

Політика безпеки у ХХІ столітті має бути переосмислена у мережевому, оцифрованому та нестабільному глобальному середовищі. Класичні конфліктні ситуації стикаються з новими загрозами, такими як кампанії дезінформації та гібридні загрози. Комунікація відіграє ключову роль у середовищі політики безпеки. Це зростаюче значення відбивається, серед іншого, у тому, що лідери військової думки тепер прирівнюють силу соціальних мереж у ситуаціях державних конфліктів частково до звичайних військових засобів [3].

Україна все частіше стикається з масштабними проявами інформаційної злочинності, що загрожують сталому та безпечному функціонуванню інформаційно-телекомунікаційних систем. Про високий рівень загроз у кібернетичному просторі України свідчать, наприклад, результати дослідження відомого німецького оператора зв'язку Deutsche Telekom, згідно яких наша країна опинилася на четвертій сходинці світового рейтингу серед країн – об'єктів і джерел кібернетичних атак [2, с. 26].

В теперішніх умовах перед нашою державою особливо гостро постала проблема впливу політики російської федерації на інформаційну інфраструктуру України, на суспільну свідомість, підсвідомість особистості з метою нав'язати «правильну» систему цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної та державної діяльності, маніпулювати поведінкою громадян України [1, с. 69].

М'яка сила набуває військово-стратегічної значущості: таким чином, державні суб'єкти також можуть використовувати соціальні мережі як військовий засіб. Гібридна війна, кампанії дезінформації та пропаганда загрожують демократичним системам, бо вони можуть призвести до втрати довіри.

Стратегічно позиціонована комунікація та управління дискурсом у сфері політики безпеки має на меті підвищення стійкості до оповідальних загроз – шляхом зміцнення довіри. Захищена демократія, заснована на цінності, потребує оборонної стратегічної комунікації, що базується на цінності.

Зростання глобальності інформаційної сфери призводить до того, що створювана інформаційно-комунікаційна інфраструктура країн та національні інформаційні ресурси виявляються об'єктами, вельми вразливими для зовнішнього впливу.

Досвід розвитку передових країн світу показує зростаючу роль інформації, інформаційної сфери у житті. Стрімко розвиваючись, вона активно впливає на стан політичних, економічних, соціальних, військових та інших процесів. Безперечним є її позитивний результат, який несе людям можливість обміну інформацією; що прискорює можливість швидкого та масштабного встановлення контактів; забезпечує соціально-економічний прогрес і вирішення різних протиріч, проблем сучасності. Але при тому особливу небезпеку становлять несанкціоновані доступи до інформаційних мереж та систем, особливо військових. Справа в тому, що сучасні засоби збройної боротьби в переважній більшості керуються за допомогою інформаційних систем, в яких виробляються та передаються необхідні для ефективного використання озброєння, відомості та дані. Прецеденти несанкціонованого проникнення у військові комп'ютерні системи є. До того ж в останні роки проблема хакерства та кібератак набуває досить серйозного значення.

Сьогодні для нашої Вітчизни викликами стали:

- проблеми формування інформаційного суспільства;
- створення умов для поєднання інформаційного простору України зі світовим інформаційним простором;
- недостатня розробленість нормативно-правової бази, що регулює відносини в інформаційній сфері.

Водночас звичною справою у громадському житті стає інформаційна боротьба, інформаційна розвідка. Невипадково у пошук і видобуток інформації, що забезпечує високий рівень поінформованості про соціально-політичні та економічні процеси інших країнах, вкладаються величезні кошти.

Таким чином, з одного боку, загрози інформаційного характеру мають досить різноманітні форми прояву, а з іншого – здатні завдавати колосальної шкоди. Ці виклики можуть спровокувати інформаційний колапс цивілізації.

Нові інформаційні виклики вже об'єктивно існують і не можуть не враховуватися в діяльності держав. Навіть якщо держава повністю відмовиться від розвитку інформаційної сфери, це ще не говорить про те, що вона позбавилася негативних інформаційних впливів.

Фактично, інформаційна боротьба ніколи не припиняється, як правило, вона латентна і не знає меж у просторі та в часі. Її кінцева мета – маніпулювання суспільною свідомістю та пове-

дінкою великих мас людей, вплив на системи державного управління. Інформаційно-психологічні методи впливу стають все більш масштабними, політично-результативними і все частіше використовуються.

Таким чином, необхідно зазначити, що забезпечення інформаційної безпеки України – завдання довгострокове і стратегічне. Будь-які кроки, що йдуть у розріз із концепцією інформаційної безпеки, і тим більше, що суперечать її установкам, повинні розглядатися як дії, спрямовані на підрив національної та інформаційної безпеки України.

За допомогою концепції інформаційної безпеки повинні здійснюватися експертиза законодавчих актів, що готуються, науково-технічних та соціально-економічних програм на предмет їх відповідності завданням забезпечення інформаційної безпеки країни. Загрози інформаційної безпеки України дуже різноманітні і мають різну міру гостроти. Необхідно також визначити «зони відповідальності» держави, та громадян у сфері забезпечення інформаційної безпеки країни. На даному етапі держава, очевидно, має стати лідером, але не єдиним суб'єктом у цій системі.

На сучасному етапі розвитку законодавства в галузі забезпечення інформаційної безпеки основна увага має бути приділена на створення умов для обов'язкового виконання чинних нормативно-правових актів, оскільки існуючі закони вже можуть становити необхідну юридичну основу.

Література

1. Боднар І.Р. Інформаційна безпека як основа національної безпеки. *Механізм регулювання економіки*, 2014. № 1. С. 68-75.
2. Микитенко Т.В., Петровська І.О., Рогов П.Д. Проблеми інформаційної безпеки суб'єктів господарювання в Україні та можливі шляхи їх вирішення в сучасних умовах. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*, 2014. № 1. С. 24-31.
3. Zowislo-Grunewald N. Sicherheitspolitik 2.0 *Kommunikationsraum*. Konrad Adenauer Stiftung, 2021. URL : <https://www.kas.de/ru/analysen-und-argumente/detail/-/content/sicherheitspolitik-2-0-im-kommunikationsraum>.

Наукове видання

**КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА:
ЛІНГВІСТИКА, ПРАВО,
ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА**

*Матеріали XIII Всеукраїнської наукової конференції
молодих учених, студентів та курсантів
(м. Київ, 10 квітня 2022 року)*

Друкується в авторській редакції

Технічне редагування, макетування *Т. О. Коркач*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 11,86.
Обл.-вид. арк. 10,32. Тираж прим. Наряд №

Реєстр. №

Видавець і виготовлювач
Національна академія Служби безпеки України,
03066, м. Київ, вул. Михайла Максимовича, буд. 22
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6844 від 17.07.2019.